УДК 821.161.2–1
ББК 84.4УКР6–5
Г 37

Тексти друкуються за виданнями:

Герасим'юк В. Смереки: Поезії. — К.: Молодь, 1982;
Герасим'юк В. Потоки: Поезії. — К.: Молодь, 1986;
Герасим'юк В. Космацький узір: Поезії. — К.: Рад. письменник, 1989;
Герасим'юк В. Діти трепети: Поезії. — К.: Молодь, 1991;
Герасим'юк В. Осінні пси Карпат: Із лірики вісімдесятих. — К.: Факт, 1998;
Герасим'юк В. Поет у повітрі: Вірші і поеми. — Львів: Кальварія, 2002.

Деякі вірші подано в авторській редакції.

© В. Герасим'юк, 2003
© Передмова І. Дзюба, 2003
© Додаток К. Москалець, 2003
© Дизайн, макет «Факт», 2003

ISBN 966-8408-03-9

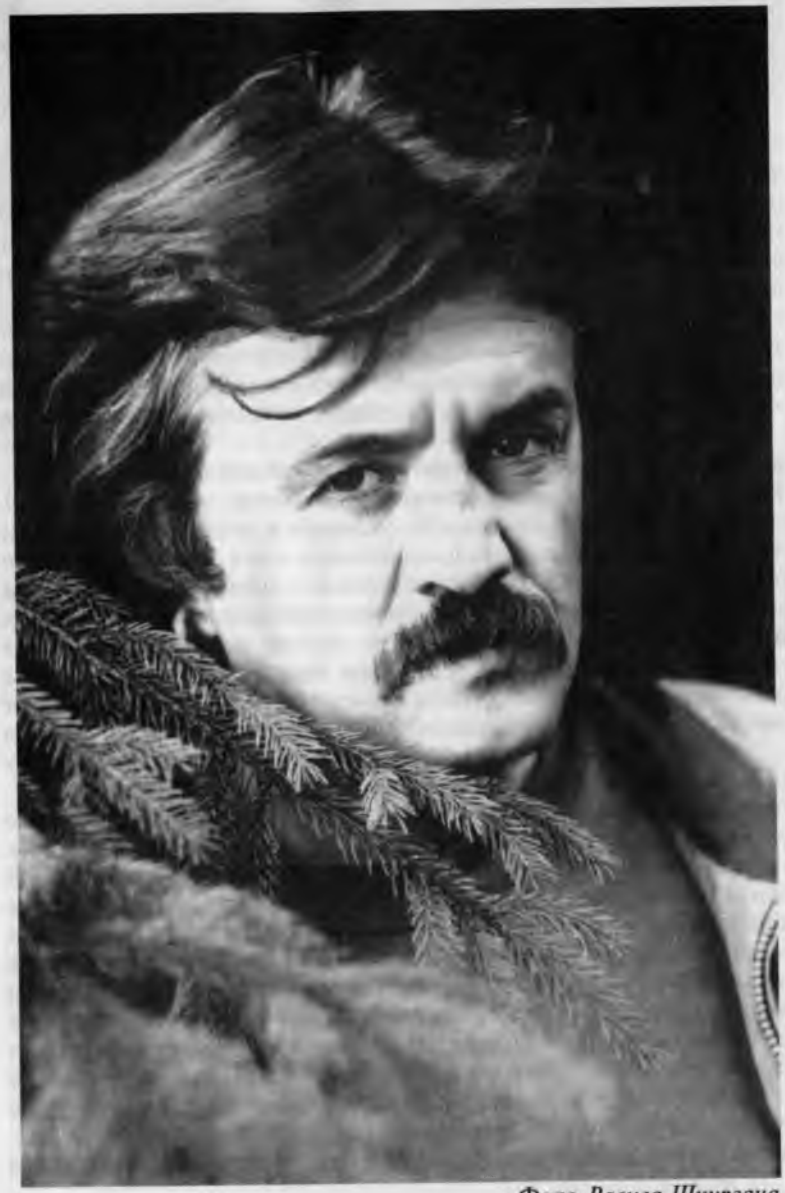

Фото *Василя Шкургана*

...І Є ТАКИЙ ПОЕТ

Ще Гайне (тобто було це дуже давно) зауважив, що на літературному Олімпі, так само, як і на міфологічному, діти пожирають своїх батьків. Цей сакральний творчий процес триває і триватиме постійно і повсюдно; з наших укрлітпагорбів теж долинають то елегантне організаційне вовтузіння, то корпоративно-естетське чвакання «продвинутих» зубів, то тихі зойки приречених. Але є особистості, принципово віддистанційовані від цієї гастрономічної містерії, романтично названої «боротьбою поколінь»: самі не потребують нічиєї крови для вампірського підживлення, але й їх обачливо оминають літературні антропофаги: не та вагова категорія.

Такий Василь Герасим'юк. В одному з недавніх інтерв'ю («День», 12 грудня 2002 року) на невипадкове запитання про літературні покоління він дав невипадкову ж відповідь: «Я волію говорити радше про особистості у мистецтві, ніж про покоління», а серед своїх добрих колег назвав і старших, і молодших — за міркою таланту. В пору, коли чинять свої короткочасні сектантські бали метаметафористи, метареалісти, концептуалісти, конкретисти, іроністи, стьоб, попса, літреп, поп-арт, просто постмодерн і постпостмодерн; коли молоді й не дуже молоді хлопці дотепно й не дуже дотепно бавляться у великих магістрів, архікардиналів, командорів, бригаденфюрерів і квартирмейстерів поезії, — він із тих, хто залишається просто Поетом.

...Василь Герасим'юк народився 1956 року в Караганді — в гуцульській родині, вивезеній сюди в криваві 40-ві на «вічне поселення». Невдовзі батьки змогли повернутися в рідне село Прокураву, де й минуло Василеве дитинство. Певно, тьмяні картини висланського побуту, не дуже сприймані дитиною, потонули під стихією карпатських чарів, але згодом і вони виринали обертонами до родових спогадів, до науки й віри батька й матері, що заклали етичні підвалини особистости юнака. Власне, в особистий досвід поета входить і досвід його роду — й у вужчому, й у ширшому значенні, — це ми побачимо у Герасим'юка, коли травматичні карагандинські візії почнуть дедалі невідворотніше вплітатися у ще травматичніші візії Карпат 40—50-х років, які поет пережив у своєму передбутті — своїми батьком, матір'ю, дідом, родичами, земляками.

...А перші вірші писалися ще в шкільні роки. Чи долинало до прокуравського, а потім коломийського школяра відлуння драматичних подій

1972-го і наступних років — арешти, репресії проти тих, кого пізніше назвали екзотичним словом *дисидент*, а тоді ліпили простодушне тавро: «украинский буржуазный националист»? Не виключено, бо в Коломиї, як і в інтимно близькому Василеві Космачі, той «украинский» дух ніколи не вигасав. У всякому разі, жадібно-цікавий до читання й літератури юнак міг знати і про «шістдесятників», і про їхніх наступників у поезії, тим більше, що літературний «самвидав» уже потроху підкориговував держвидав.

70-і роки XX століття ввійшли в історію «одної шостої частини світу» як період згубного «застою», майже пропащости. Якщо це й слушно під оглядом соціально-економічним і політичним, то не зовсім — щодо літературного й мистецького життя. Всупереч усім «зачисткам» культурної території та цензурному тискові, тривало поступове розхитування догм «соціалістичного реалізму», збагачення мистецьких форм, тихе «протягування» — з невинним виглядом — зразків і тенденцій західного авангарду (в поезії від Т. С. Еліота, Езри Паунда й Сен-Жон Перса до Тадеуша Ружевича й Збігнєва Герберта); не кажучи вже про вкорінення «самвидаву» й андеграунду. Анонімний «кріт історії» (в цьому випадку — мистецької історії) вперто чинив свою підривну роботу.

...Колись уславлений французький утопіст Мореллі, укладаючи прожект майбутнього ідеального суспільства, почесну роль у ньому відводив шляхетно регульованому мистецтву: «Красномовству, поезії та малярству дозволено буде вславляти фізичні й моральні красоти природи, предмети наук, зручності й приємні сторони суспільства, а так само й тих громадян, котрі особливо відзначилися в удосконаленні всього названого». Протягом кількох радянських десятиліть відомі громадяни, що «особливо відзначилися в удосконаленні» названого й насамперед неназваного, директивно й теоретично силували літературу й мистецтво до отієї відповідальної місії, але вони, література й мистецтво, вперто з-під неї виборсувалися, й етапами цього виборсування були послідовно 60-і, 70-і, 80-і роки. І коли Василь Герасим'юк видав свою першу поетичну збірку (1982), він почувався вже в іншій атмосфері, ніж його попередники (хоча ще й не в тій, у якій починатимуть молодші за нього). Вже, зокрема, можна було обійтися без «віршів-паровозів»: обов'язкових заголовних віршів про Леніна й партію, які «витягували» решту. Вже можна було бути собою справжнім або до себе наближатися. Принаймні в певних межах, на які здобувся. Втім, і юнацькі вірші (кілька з них автор уважав за можливе подати в цій книзі) свідчили про шанобливе ставлення до суверенности поетичного слова, в якому діставали окреслення народини самобутнього внутрішнього світу.

Але до першої своєї збірки Василь Герасим'юк ~~ішов ще десять~~ літ. І це був добрий знак долі: бо прийшов уже сформованим молодим поетом.

Він чинив власне першовідкриття Карпат як світу особливого співжиття природи й людини. Інтимізацію цього світу. Невигадлива назва її «Смереки» немовби нав'язувала до традиційної версії гуцульського локального патріотизму. Смерічки й потічки вже заполонили українську поезію й естраду. Але в Герасим'юка смерека — не окраса ландшафту й не стимулятор поетичного сентименту, а щось більше: величина міфотворча, аналог світового дерева чи дерева життя і роду (особливо виразно це виявиться в пізніших поезіях: «...Коли в тобі зрубали високу і горду смереку, // не притримуй — хай падає // і боляче придавить серце... // Тоді обітни їй гілля, // але залиш верхівку, // бо й таке верхів'я ще пригодиться // ...вивільнить твою душу» — це з «Дидактичного етюду (І)»).

Вже в першій збірці Василя Герасим'юка Гуцульщина поставала не етнографією і не екзотикою, не щемливою лірикою і не грайливою бравадою, — а магією. Магією позачасовости: вічність гір розряджає людський час у світове безчасся, і «тінь незриму» неназваної миті щастя «століттями лататиме павук». Магією надпросторовости: стиснутий горами, покраяний ущелинами й проваллями, вперезаний потоками, поточений печерами, притлумлений лісами простір виривається з самого себе догори — і вже згори падає «на гори, на смереки, на потоки, на царинки», щоб «мерехтінням космічного танцю» лягти в світославні килими гуцульської чаклунки Параски Танасійчук. Стихії й вимірювальні сили цього простору — повітря, вітри, води-потоки. Спосіб бути в ньому — перетікання, переливання, колихання, літання («Все гойдалось, літало і мінилося без кінця»; все — «тільки вітер, що відриває від землі»): чи не тут уже зароджувався мотив останньої, найпотужнішої Герасим'юкової збірки «Поет у повітрі»? А до всього — ще й магія гуцульських легенд і замовлянь, «забутих пророцтв» і гуцульського бестіарію, світ гуцульських (і ними «спровокованих» власних) фантазій...

Кільканадцятеро саме такої високої якості поезій збірки (бо були в ній і вірші традиційно-риторичні, безособові) змушували поважно поставитися до зухвалої погрози людству в поетичному маніфесті автора, яким відкривалася збірка:

Я напишу такі вірші,
Які відчуватимуть сонце, як буки,
які перестрибнуть ворини
і жерепові кущі на толоці,
не розігнавши маржину,
а плакатимуть на зарінку...
. . . . . .
Я напишу такі вірші,
Які нападатимуть раптово, як опришок,

що на дукати пана Яблоновського
збудував церкву в селі, де мав любаску.
Я напишу такі вірші,
в яких кожна відчімхана галузка
повториться, наче крик у горах...
Я напишу вірші,
від яких повернеться
така дитяча радість
усім босим ногам,
як у теплій пилюці дороги
після холодної роси на паші...
. . . . . .
Я хочу писати ці вірші так,
як розвиваються буки,
як стоять смереки.

Такої тотальности поетичного самопочування, такого неосяжного «зобов'язання» вистачить на все творче життя. І він його спевнятиме рік за роком: недосяжність мети — надійна запорука вірности собі. Як і несправедливий самосуд — уже в другій збірці Василь Герасим'юк скаже з нещадністю до себе:

Скільки в першій книзі шпар було!
І проточин, протягів, пробоїн...
Жодне допотопне ремесло
не потерпить вичинки такої.
З віршів тих років
ти як попало
дещо збив докупи. Як ти міг?
Та не шкода навіть дорогих.
Найдорожче те, що їх єднало.

Те, що «єднало», ще впотужнішало в цій, другої сходинки, збірці — «Потоки», яка вийшла через чотири роки, 1986-го. Назва також не довільна: потоки — одна з тих стихій, що творять величний, грізний і очисний космос Карпат («високі потоки» — символ і нещадної, і життєдайної плинности й незупинности, неминущости минущого: «гортає потік сторінки // забутої пам'яті, темної туги людської»; «не вголос читає», читає «віками» — й про тебе; «потоки падуть», — їхнє «гулке шумовиння» «носило нас кілька століть»; у потоці «в'ється-зміїться» рушник долі нареченої, а наречена у Герасим'юка — це Наречена, отверзте людське послання у тривожну невідомість), — з потоками колобродять інші стихії, інші сили Карпат — гордовиті верхи, затаєний ліс, нездоланний всеєднавчий

і всероз'єднуючий вітер, вічнозримі небеса, то глухонімі, то вогненномовні, — всі ці стихії плекали, мордували й гартували душу поета, але вони живуть у ньому не як натуральність, а як витворена ним самим міфопоетика. Такою ж міфопоетикою, але вже більше позаособистісною, живуть у ньому й таємничо-екстатичні гуцульські обряди, багата символіка і скоряюча краса яких сповнювали людське буття святістю, робили причетним до вічности: мало ще де можна бачити так здійснювану високу ритуалізацію неминучих кроків людської долі. Звідси — й химерна філософська мова гуцульських кахлів і гуцульського шитва, і недарма. Василь Герасим'юк уже тридцять літ у своїй поезії розгадує їхні безборонно-прості й незбагненні у своїй наївності загадки.

Водночас Василь Герасим'юк не те щоб визволяється з полону карпатських магій (він з цього полону ніколи не визволиться, і це, власне, не полон, а животворна серцевина його світу), — але відкривається в поезії й іншими сторонами своєї весь час самопобільшуваної, в розростанні, особистости. Дедалі болючіше промовляють муки самоозначення в неясному світі людського буття, жалі, провини, свої й чужі, рахунки, захисні рефлексії, — все це не піддається прямоназиванню, не вміщається в риторичні формули, а розпливається у всеоб'ємність морального переживання, що і є змістом великого діалогу особистости з «матерією» і духом життя — під знаком совісти, діалогом, на який стають, «обмивши стидом голову свою», коли «страшать вітри й повільний скрип небес».

У цьому герці порозуміння зі світом поет не сам — з ним тіні далеких і ближчих предків, з'яви забутих опришків, карпатські дебрі, верховини, оселища, самі назви яких звучать, мов чаклунська магія, мов голоси з інобуття правічности: Брустури, Прокурава, Космач, Мончели, Завоєли, Ґрегіт, Рушір, Шешори, Ворохта...

Однак озивається в Герасим'юкові й недавня трагічна історія, здебільше поки що як неясна травма родової пам'яті, та інколи і в предметних реаліях («Кілька хвилин першої світової» — тут, зокрема, в карпатську містерію втрапляють, як інопланетяни, брусиловці; у першій збірці, «Смереки», прошмигнув інший інопланетянин — ковпаківець, з відлунням радянської канонізованости, — в обох випадках насправді трагічний за своїми наслідками для Західної України характер цих з'яв ще винесено за дужки; але була в першій збірці й поезія «Вибігла серед ночі з хати...» (цикл «Кахлі») — дивовижний для легального друку тих часів доволі прозорий поетичний шифр драматичного епізоду з побуту боротьби оунівського підпілля: зав'язь мотиву, який щоразу ширше розгортатиметься в поезії Герасим'юка).

Третя збірка — «Космацький узір» — з'явилася вже в роки «гласности», 1989-го, і в ній знайшло вихід і те, що нагромаджувалося в душі, тамувалося раніше, відлунюючи розкиданими в просторі голосами, — і те,

що визрівало в атмосфері суспільного піднесення 80-х. Час замовляв високу поетичну публіцистику й підкидав небуденні спокуси, але Василь Герасим'юк — не трибун, а «метафізик», поет не експансивного, а рефлексивного складу. І в його поезіях порахунок з минулим чиниться не в полум'яних філіппіках, а в мученнях духу, в сув'язі міфологізованих споминів, у привидженнях жертв — дідів, батьків, матерів, братів; у болісному самокартанні й самоочищенні — за всіх нас, бо поет не може виокремитися зі свого народу, він обтяжений і його чеснотами, і його гріхами, — тобто сам бере на себе все.

Опанований цілісним переживанням хаос привиджень і причувань часом виливається в сучасний моторошний варіант народної балади, в якій «ходить жінка верхами із немовлям на руках, // бо ніхто вже на нічліг не пускає»; а того, кому із зброєю «несила до хати зайти своєї» — «зброя не довела до порога»; і стеля трястиметься від кроків брата, який «пішов на мушці до гориша», — і «я народився від того гуркоту... губи від страху не міг розтулити, // аби перекричати кроки над головою»: аби позбутися (тут, певно, не про тілесне народження йдеться!) тієї тяжкої фантасмагорії, за якою вгадуються реальні жахи визвольного умиротворення Карпат — нічні облави, переховування, підстрелювання, смерті, містифікації... Це — поезія, що починається словами «Зброя довела до порога...», але така сама ущільнена баладність, не сюжетна, а візійна, — і в багатьох інших поезіях. Одна з них так і названа: «Балада» — про безруку стару жінку, що роками, з дня в день, носить їжу до каменя при потоці (до речі, ще одне символічне значення «потоку», зумовлене приуроченістю повстанських бункерів до джерел води: тому одним із найпідступніших методів «миротворців» було затруєння потоків), — до каменя при потоці, де «суджений жив і живе» — в печері, яку «зірвав динаміт»...

...На забутому давно обійсті, куди вийшов уночі з лісу, в скирті старого сіна поетові ввижаються «плями темно-червоні», і «ями, вдавлені тілами», і «важкий, безумний слід руки — // немов не відпускає тінь від зброї!» — і ось «відкрились зору древні, скорбні тіні — // у сіні пропливли, як у воді», і вже «з небес чи з-під землі? — вже наче йдуть у с і! // Звелися наче, плачуть наче // в утробній тьмі, де кров і піт живуть, // і плач живе, коли ніхто не плаче» («Фантастичний етюд»).

Мотив покинутої хати — знебулих життів, гріхів пам'яті — один із тих, що й творять поезію Герасим'юка. Його не раз виводить доля на такі хати... Вже вітри десятиліть (вітри мертвотної історії!) вимели пустку — ані запаху житла, ані тіні людських тіней. Та настає мить, коли (для поета! тільки для нього!) в цій мотороші чути голоси тих, кого, здавалося б, неповоротно «забрали ці вітри», «забрали крик, і плач, і сміх, і смуток», «забрали все і понесли під хмари чи понад хмари», — але «уже й назад приносять. Звідки? Нащо? // Чи віддають, як борг, зужиті звуки?» І ось

«хтось біжить мені навстріч. Незримі руки простягає...» Свою хату «руками протинає» («Оглядаючись»). Оця моторошна незрима присутність то багатьох, то одного (однієї! Це особливо характерно для Герасим'юка — жіноча стражденна мара) — когось незнаного, далекого і чужого, але рідного людською рідністю — дає поезії Василя Герасим'юка вимір християнської візії.

...Є смерті. Є «пастки для брата». Є зрада невидима й видима, — «мов гординя, якій ні краю, ні кінця нема». Але є ягня у батька на руках. «Твій тато найменше ягня підбирав // і ніс під колиску твою. // Ягня оживало! Для лагідних слів // твої отверзались уста. // Ти як міг забути?! Ти б очі підвів — // воно на руках у Христа». Це — момент істини для Василя Герасим'юка! Вічний докір. І вічний урок.

У «Космацькому узорі» багато тяжких роздумів про негаразди власні, своїх ровесників і своєї нації («Ми на камінь поклали мечі...»; «Ми все залишили в могилах предків...»; «Ми будемо довго криваві роки розгрібати...»). Багато гіркого і розпачливого сказано про світову покинутість. Але й у цій світовій забутості й покинутості ми не самі — бо:

...про стаєньку ветху і маленьку
співали рідні мати і земля...
Забули тріє царі ту стаєньку.
Ми не забули. З нами немовля.

Так обернувся батьків урок — ягня на руках у батька, ягня «на руках у Христа». Наше немовля, якого не можна зрадити, навіть якщо всі зрадять, — і яке не зрадить нас...

Збірка «Діти трепети» (1991) — може, найдраматичніша у творчій спадщині Василя Герасим'юка минулого десятиліття. До неї ввійшли вірші, писані переважно в період піднесення національно-демократичного руху, коли складалися об'єктивні й суб'єктивні передумови для здобуття омріяної державної незалежности України. Ця атмосфера тривог, надій і жадань не могла не відбитися на поетових настроях і рефлексіях. Але його духовний формат завеликий для мітингової риторики, і цей історичний злам він сприймає в інших вимірах: як проблему відповідности чи невідповідности світопочування та етичного тонусу нації перспективі самоствердження нації в новій якості, в повноті свого буття.

Поет відчуває сучасний стан свого суспільства як критичну масу зла. Біблійний мотив гріховности визначає основний тон збірки. Але Герасим'юк — не моралість, моралістичний пафос здебільше чужий йому, як і всякий інший. (Щоправда, зустрічаються в нього і зразки гострої моральної інвективи, як-от два «Послання Дмитра з Кутів до галичан», але тут автор промовляє наче не від себе, а голосом іншої особи — імітатора біблійної проповіді.) Натомість у нього переважає трагічне

переживання колізій давньої і недавньої історії, «оприлюднення» потаємних кривд совісти або лиходійств, похованих під напластуваннями узвичаєності й притерпілости.

Але рахунок поет виставляє не сородичам, а собі самому: все лихе, будь-коли й будь-ким содіяне, обтяжує його сумління, ним треба перемучитись і «вижити» його із себе. «Я упав, я зламався, я зрадив» — це, звісно, позаособистісне, але інтимно зобов'язливе. Як і найбільша тривога — страх «воскреснути з олжею на вустах». (Це — як сучасний перифраз Шевченкового: «Та неоднаково мені, // як Україну злії люде // присплять, лукаві, і в огні // її окраденою збудять» — тяжке пророцтво, яке, на горе, здійснилося.) Гірке сум'яття і муки самоорієнтації (щоб не сказати: болісне шукання істини) чуються в багатьох поезіях збірки — може, найхарактернішою під цим оглядом є поезія «Кроки на смерековім помості». (Знову характерне для Герасим'юка: тривожні, загадкові або застрашливі кроки вночі — на обійсті, на горищі, на помості...) В сутінках духу явилися поетові три апокаліптичні гості зі своїми трьома правдами — не мовленими, але в самих ликах явленими: перший «ніби вийшов з храмів, мов з катівень, — // ізодвіку сивий і чужий»; другий «інший зовсім. Молодости, старости — нема. // Тільки погляд вив'язаний»; третій «клопоту не має. Сам співає, сам горілку п'є... // Навчений, що кожному — своє». Отож «перший не змигне, а другий стежить, // третій п'є, співає, як співав». І кожен своєю істотою прикро зачіпає якусь струну в поетовому серці, роз'ятрює якусь рану, мучить нагадуванням про щось важливе й несповнене («Старче, старче, змилуйся над нами), — але відповіді визріти непросто:

Ми такі, як завше, душе-враже?!
Ми такі, як сто світів тому?!
.....
Півжиття залишить, як провину
Й тоскну приворотність ранніх ран.
Ми вже відіграли Україну —
той, хто платить, не замовив тан.
Що тепер ті кроки на помості!
Що тепер ті звуки золоті!
В сутінках прийшли до мене гості.
Я не ждав.
Але й прийшли не ті.

Відомий мотив тринарности, триіпостасности, тривибірности обтяжений тут ситуацією символічної запізненості й неадекватности.

Колізії ж власної неадекватности постають як суд над самим собою, і суддя — власне сумління — об'єктивується в традиційних легендарних постатях:

Дванадцять сивих суддів сидять
у сутінках під стіною,
а я ховаю очі, як тать.
Що стало, старці, зі мною?

Але пам'ять — власна й родова — подає матеріал не лише суддям, а й «адвокатурі»: приклади самостояння, людської високости й вірности, які входять у самоорієнтацію особистости. Власне, означення «приклад» тут не дуже відповідне, бо воно передбачає безумовність, а в Герасим'юка такої однозначної безумовности не буває, а є подразник, що збуджує складний внутрішній світ суб'єкта і залишає «свободу вибору» та певну незакінченість рефлексії над собою — в цьому більше духовної перспективи, ніж у готовності однозначно підхопити зовнішній стимул.

Зразком такої складної рефлексії може бути поезія «Коса». У хвилини розгублености й розпачу («Не провал, не обвал, не сповзання, не зсув... // Я прозріння й не знав. Я натхнення забув. // Дні і ночі замкнулися в коло»), коли «соломинка, яка ще тримала мене, // стала тоншою за соломинку», — явився поетові «сивий вояк» (з тих, що **все** йому являються) і розповів «восени, уночі, про жінку». Про жінку і вояків, які «у землі десять літ зимували» серед «ловитви безбожної» і зберегли зворушливо цнотливе ставлення до своєї другині. Розповідь іде, здавалося б, до патетичного фіналу (зобов'язливого морального висновку), але це було б не по-герасим'юківському (не по правді, не «по поезії»), — маємо суто герасим'юківське:

Що потому, вояче?
«Потому нема.
Чи цікавить геройство? тортури? тюрма?
Може, зрада? відступництво? Може,
доля кожного з нас аж по нинішній час?
Міг би я розказати про кожного з нас,
але це тобі не допоможе».

(Підкреслення моє. — *І. Дз.*)

Тобто: то — наше. Ви — інакші (пригадаймо: «Я не ждав. Але й прийшли не ті»). Тобто: творити себе мусить кожен сам. І ще багато чого в цьому необнадійливому фіналі.

...І все-таки — не може не допомогти:

Так нам випало: впасти і йти —
в пустелі, в тайзі, в тундрі —
допоки те світло буде текти
в кожнім зірванім бункері.

Василь Герасим'юк зовсім не замірявся бути романтизатором ані - оунівських боївок (хоч є в нього: «Сіла вранці на коні чота, // та, яка не загине»; є пронизливий мотив «останнього вояка»), ані катакомбного українства взагалі, — але він вічний боржник тих своїх земляків, які пішли на страшні муки за свою віру. Віру в Україну.

...Коли виводили
із зав'язаними за спиною руками,
забили голову його у яму,
куди витікало все жолобком із стайні.
Притиснули важкими
від осінньої грязюки чоботами
і тримали доти,
доки літав перед їніми невиспаними очима
яворовий, а може, буковий листок.

(«Восени, наприкінці 40-х»)

Своєрідним підсумком дотодішнього творчого шляху стала книжка «Осінні пси Карпат», що мала підзаголовок «Із лірики 80-х», хоч вона, вийшовши 1999-го року, містила, здається, й щось із 90-х. У всякому разі, це було невелике вибране, як і наступна маленька збірочка «Серпень за старим стилем» (2000).

Вершини свого самовираження — свободи самовираження Василь Герасим'юк сягнув у останній збірці «Поет у повітрі» (2002), відзначеній Національною премією імені Тараса Шевченка 2003 року.

Поет дедалі більше тяжіє до «епічного» розгортання своїх візій, що відповідало б суприсутності в його самопочуванні багатьох часових і подійних зрізів буття, масштабам його асоціативного поля, простору уяви.

Назву збірці дала однойменна невелика поема, і назва ця може здатися на перший погляд несподіваною і манірною. Але насправді вона давно «назрівала». Повітря — це, як уже згадувалося, одна з постійних і головних стихій Герасим'юкової поезії, стихія, що акумулює незримі імпульси буття, і позитивні, і негативні; що з'єднує і роз'єднує, визволяє і приневолює, віддаляє від землі й верне до неї, а власне, є еманацією і поетового «Я», і сил, що над ним тяжіють. У віршах збірки «Космацький узір» є «повітря журби і жалоби», в якому поет сподівається «ще зійтися» з небіжчиком Іваном Миколайчуком; і є «повітря страшне» — перешкода рятівному акту поєднання з «найменшими» (а власне — найсокровеннішими) з'явами світового буття, символ незримої непроникности між зверненими одне до одного існуваннями:

Те найменше звіря,
що в смереках проскаче,

та найменша зоря,
що на сіні заплаче,
те найменше маля,
що хлюпоче в потоці,
та найменша земля
з порошинкою в оці
врятували б мене,
та замкнуло всі брами
це повітря страшне,
що спинилось між нами.

Тут на «повітря» скинено вину за екзистенційну приреченість людини, за нездійсненність її буттєвої всеоб'ємности й непосильність інтимного злучення в зворотному моральному зв'язку.

Є й повітря, в якому серед ночі жахно «перевертається» старий гуцул, діставши звістку, що сина забила «облава», — це «перевертання», в повітрі, власне, нічне видіння самих облавників, які принесли звістку й заночували в хаті старого: дивна атмосфера не ненависти, а біблійного гріха братовбивства.

У збірці «Діти трепети» є «зранене повітря» — від «дотику вій» апокаліптичного гостя, старого страдника, і є «золоте повітря» церкви, в якому поетова мама, молячись, стає «маленькою дівчинкою», щоб зустрітися поглядом з тими, кого вже давно немає.

Але повітря «Поета в повітрі» — інакше й «більше» за раніші Герасим'юкові повітря. Це тривожний, тяжкий ефір нашої сум'ятної доби, нашої драматичної історії, нерадісного світу людства початку третього тисячоліття. Це повітря, в якому «пропав дзвін» (ця грізна метафора обездуховлення має цілком житейське походження і постала зі слів матері: не стало чути в Карпатах дзвону, коли вирубали ліси). Це повітря, в якому «задихається Бог». Можуть нагадати, що про смерть Бога сказано століття тому. Але тут зовсім інше. Бог не вмер і не покинув землю, не зрадив, хоч його «відкрите серце» замалювали чужою фарбою. Він тут, але задихається в цьому повітрі разом з людьми. І разом з поетом. Відчуваєте принципову різницю в змісті й характері світового дійства? Тут така конкретність злочину й відповідальности за Божу справу, від якої не відкрутишся даремною риторикою про «смерть Бога», хоч би як вона когось улаштовувала.

А проте «повітря» — це лише сфера перебування й мучення поета, який шукає не то висхідного потоку, не то стрічного — для опертя. Лише поет робить «повітря» відчутним і зримим — екзистенційною величиною.

Поет — головний образ і поеми, і всієї збірки. Вперше Герасим'юк так широко і спонтанно розгорнув своє розуміння і своє переживання

Наукова бібліотека Університету "Києво-Могилянська академія"

місії поета в світі людей. І в цій місії «професійний», операційний аспект покликаности (уділеність словом від Бога) — не єдиний і, може, не головний; головне — дар повноти людського буття в собі, мука відповідальности за гідність цього буття. Поема (хоч автор воліє вважати цей архітвір циклом віршів) дає метафорично ущільнений життєпис, подійний і духовний, самого поета — у формі імпульсивної сповіді перед батьком, батьковою пам'яттю.

Поетова сповідь — і в «Київській повісті», — але вже інакша й перед пам'яттю рано померлого товариша, письменника Віталія Никитюка. З погляду фабули це ніби містерія розгортання моментів їхнього житейського і духовного спілкування, в якому переплелися візії тисячоліть київської землі з «сивою рікою» Дніпром, в якому затаєне не менше, ніж у танатичному Стіксі. А свого роду сюжетний імпульс дає лубкова картина ловів звіра на стіні колишнього будинку, де тепер «центр підводного плавання „Тритон“». Цей побачений у воді лубок (показав його поетові друг, Никитюк) провокує ланцюгову реакцію інших видінь із забутої давнини, змиваної утилізованими водами історії («Невже і Христа з хрестом, й Шевченка з Франком // Змивали ночі і дні, води й помиї?»), та пекучостидного сьогодення, коли всі — ловці й усі — жертви, «хто б кого не загриз», коли «кров'ю одною спасенні всі ми і всі // Забрьохані до одного — в кривавій росі», бо до нас «Андрій Первозванний дійшов, але Дух не зійшов».

Поет не судить. Він страждає. При виді тих, перед якими вигнані Христом з храму гендлярі — невинні діти, він може виразити своє відчуття лише словом, останнім з останніх: ОМЕРЗІННЯ.

Що залишається? Хіба «перескочиш цю гидь в інше століття?» В ньому таки було «менше подлости», та не набагато. Втекти в порожнечу? Так і порожнечу запаскуджено. Здерти шкіру? Так яку саме — це ж «пора перевтілень». «Прострелену шкіру вовка»? Чи згідливу шкіру змії? «І плавно, як у воді чужими — свої // Стають — і хто б не скинув шкіру змії, // Натомість сонцю й місяцю виставить іншу». І зрештою: «Від кого ти втік? Кого ти перехитрив?»

Фантасмагорію взаємних світових ловів не втишує навіть символічна «скрипка волоська» — з Волоської вулиці на Подолі, де жив покійний друг, медіатор високої музики.

Але ж має бути зустріч? З тією, яку жде заквітчаний кінь — жде віки. «Прибуде на коніку, як прибуває вода»: Молода. Прибуде і скаже: «Це ти». Знову символ весільної Молодої, про який ще будемо говорити.

Чи прибуде?

Її чекання — і в містерії «Єзавель», де біблійний образ лише вгадується в своїй амбівалентності як щось застережливе, хіба в сенсі невтримности й спокусливости жіночої природи співвідносне з образом української

дівчини, нареченої, жінки, матері: як завжди чи як здебільше у Василя Герасим'юка, та, про яку він думає й пише, живе в різні часи, на різних землях (хоч її земля — Гуцулія) і в різному віковому «статусі», більше того, це може бути і дівчина, на яку вперше озвалося його дитяче серце, і Наречена, і його ж мати чи мамина мама: якась іпостась жінки взагалі, жіночости але водночас у густому плетиві гуцульського буття. Сакральне і плотське. А в «Єзавелі» особливий градус насиченості реаліями гуцульських ритуальних дійств, в яких азарт плоті підноситься до одухотвореної поезії, набуває естетичного рангу.

...В «Київській повісті» ждалося Молоду, яка знайде, впізнає, рече: «Це ти!» В «Єзавелі» є інші шукання, впізнавання, страх, що хтось не той побачить і впізнає... Але остання фраза знов повертає до Молодої, і звучить вона так: «Молода буде цілувати всіх». Це остання фраза останньої (досі) книжки поета Василя Герасим'юка. І цієї книжки — «Вибраного». Але вона звучить у багатьох поезіях усіх книжок Василя Герасим'юка! Поцілунок Молодої — і в першому вірші «Вибраного» — вірші 1973 року. Певно, це найдорожчий для поета, найінтимніший і найзначиміший символ. Це як весна життя. Чекання обраности. Свято душі, дарунок долі. Клич чистоти. І надія на оновлення світу. Все це — у священнодійстві ініціації — з глибоких дитячих вражень від епічної сили сакрального гуцульського обряду. (Взагалі дитячі переживання, а власне, їхнє нескінченне активне життя і перетворення в душі, стають до числа головних структуротвірних сил поезії.)

Отже, Молода (Україна?) на заквітчаному коні вводить нас у книгу поезії і виводить з неї, знаменуючи її досконалу завершеність. Так, книга ця сприймається не як компендіум з різних збірок, а як окремий витвір, самостійний і цілісний. Річ тут не лише в суворому доборі й продуманому впорядкуванні (авторському!), а й у органічному характері творчої еволюції Василя Герасим'юка. Від збірки до збірки його поетичний потік ширшав і глибшав, але — в одному річищі. Спадковість така щільна, що кожна наступна збірка ніби прояснює мотиви попередніх і робить «заділ» для наступних. (До речі, і назву цієї книги — «Була така земля» — взято зі збірки «Потоки», але вже у розширювальному значенні: як утрату не лише традиційних уявлень, а й самого світу, що ці уявлення породжував.) І мотиви, і символіка, і міфопоетика «переходять» із збірки в збірку, але вони весь час употужнюються і з дедалі більшою силою виражають ті моральні терзання, якими живе сьогодні морально притомна частина всього людства, коли давні слова Олдоса Хакслі: «Життя серед неприхованого неподобства, духовний голод» — стали вже слабеньким евфемізмом. І нищення Карпат («була така земля») Василь Герасим'юк переживає як нищення людини — один із фронтів цього повсюдного

нищення й зубоження світового життя. Бо Карпати для нього — естетичний і етичний посил людству.

...Випереджаючи модерну теорію міфу, Т. С. Еліот у статті «Улліс» говорив, що тільки міф може внести лад у хаос сучасної свідомости. Але світовий «репертуар» міфів неосяжний, і є міфи різних «рангів» та різної компетенції й сфери дії. Свого часу «головний виразник польської міфології на екрані», як його атестувала газета «Życie literackie», в інтерв'ю цій газеті (18 липня 1970 року), відповідаючи на запитання про значення національної символіки й міфології в мистецтві, казав: «Не може бути творцем людина, яка не знає, що знак хреста щось виражає, що знак зірки щось виражає, що білий кінь щось означає»; це треба знати, щоб «підніматися від найпростіших знаків до найскладніших і найвишуканіших, хоча, може, й відчайдушно локальних, що випливають з певних місцевих традицій». (Певно, це треба знати і для сприйняття мистецтва.) На заперечення, що це може обмежити вплив такого роду творів, Вайда відповів, що вся справа в тому, наскільки цінності національної міфології можуть стати вираженням чогось загальнішого і послався на творчість Фолкнера, який, за всієї своєї локальности, більше загальнолюдський, ніж багато хто з тих, що орієнтуються на загальнолюдські цінності.

...Ще з дитинства, — а це, власне, тільки з дитинства й буває, — міфи й символи Гуцульщини ввійшли в плоть і кров нашого поета. І це часто міфи й символи загальноукраїнські або їхні локальні варіації. А також загальнохристиянські в конкретному місцевому побутуванні. Ці останні не тільки мирно співіснують з дохристиянськими поганськими, а часто й перегукуються в своїй поетичній функції або постають симбіотично. Поетика гуцульських обрядів, замовлянь, заклинань, легенд, узвичаєнь, усього естетизованого, як мало де інде, побуту й поводження — все це аспект світогляду, поважна частина Герасим'юкової свідомости й образного скарбу, «велетенського дерева мови» (Сен-Жон Перс), — але це не заважає йому в його глибокій християнській вірі. Це один із небагатьох наших поетів, у віру яких віриш, бо відчуваєш її в тканині мовлення, в ставленні до світу й людини, в неухилянні від ризикованих запитань, від бачення людського блюзнірства, але й — по всьому — помічанні десь на скелі маленького павучка, що «тче образ Богородиці»...

Колись Олександр Блок говорив про різницю між містикою і релігією. Містика — себелюбство. Релігія — самолюбство. Тобто: гордість. Гідність і честь. Духовний аристократизм.

Василь Герасим'юк — гордий поет. Аристократ української поезії. Його поетична свідомість прагне з гуцульських верхів і дніпровських круч осягти шкалу Всесвіту.

Іван Дзюба

ВАСИЛЬ ГЕРАСИМ'ЮК

ВИБРАНЕ

Вінок тобі плетуть. І ти підходиш тричі.
Ти — Молода. Ти тричі підійдеш.
Заквітчаний твій кінь. Тебе троїста кличе.
Мовчать цимбали — плаче срібна креш.

Ти — Молода. Іди. Заграли барвінкову.
І заспівали сиві ґаздині.
Розламаного калача підкову
у тіні диму подаруй мені.

Весільний кінь біжить. Шепоче на потоці.
Весільна жовта мла. Ранкова мла століть.
Тут небеса горять. А там, на тому боці —
Смереки. Корінь в корінь. Віть у віть.

~

Червоні щити. Лице сумне.
Лице сумне. Ракети тремтять.
Обмий мене. Одягни мене.
До столу зі мною сядь.

Налий мені молока горня.
Вікно застели в пізній час.
На горах страждань — мечів стерня.
На горах страждань — князь.

~

Аркуш льоду. Лід. А де ж ріка?
Ополонка, дівчино, як рана.
Дівчино, ранкова і кохана.
Дівчино, усміхнена така.

Ти не плач.
Ці коні мудрі — страх:
чують-бо.
Стоять собі, червоні.
Де ж ріка?
Ой коні мої, коні,
з білими
снігами
на боках.

Лід. Ворожа куля не втіка —
в грудях
заховалась
від погоні.
В ополонці серця
тонуть коні,
дівчино, усміхнена така.

(Із поеми «Дерев'яний літак»)

Злетів Капак над гори,
як топір!
Рушірські газди заревли од жаху,
бо він поніс
аж на небесну плаху
прокльони вічні,
вічні кривди гір.

Летів Капак.
На плаху неба ніс
одну-єдину голову затерплу...
Він був уперше
вищий за Говерлу!

Його зустрів старий рушірський ліс.

(Із циклу «Кахлі»)

Місячної ночі
дно криниці,
де струг застиг,
нагадує мені
одну давню кахлю:
там їде карета,
в кареті — одна голова,
більша від кучера і коней...
І кожен розпис Бахметюка —
як у воді,
як у цій криниці,
куди вкинули струга,
і в місячну ніч видно,
як росте голова
на кволому тільці,
застиглому
в онімінні миготливому...
То мигтіння бучків,
то біжить хлопчик,
біжить понад потоком
все вгору та вгору,
а потік звужується, тихне,
а водою, проти течії,
обдираючи об осіннє повітря,
золоте своє тіло високе,
іде струг!

Все вгору і вгору.

Камінь його виштовхує,
місяць висушує,
ліс у своєму золоті губить...

~

(Із циклу «Кахлі»)

Вибігла серед ночі з хати
в одній лише сорочці білій,
біловолоса!..
Не одну нічку
на черешні ночувала,
на розквітлій —
непомітна...
Ховалася — не сховалась,
понесла йому в ліс їсти...

Витікав з бункера потік,
лайно виносив...
Не виніс тільки цвіту черешневого,
пелюстку чорну...

(Із циклу «Кахлі»)

В бутинах робили,
в лісах жили,
ліси валили.
Резували, миглували, в колибах спали...
Вночі хтось прилітав у колибу
і сміявся з ватри згаслої.
Виходили до вітру і чули,
як у потоках діти плакали...
Коней сідлали, аби вдосвіта
дома бути і назад...
Я також боюся смерти,
але мене ще не переходила нечиста сила...
Ліси валили...
А жінка
говорить Курилякові:
«Сало, яке в бутини відніс,
мало би в Косові більші гроші,
ніж заробив ти, Юро...»
З двома війнами заснули б,
якби не гуділи бутини в головах сивих...

Ліси валили, резували, миглували...

(Із циклу «Кахлі»)

Зранку отаву скосила,
за день висушила,
а ввечері — на різдвяний стіл...
І страв було дванадцять,
і сини її присіли,
а вона
пішла до стайні,
народила на мерві
і до хати діда нашого внесла...

Зранку
озветься теля,
яке нічку святу проспало,
потому сніги,
які впали вдосвіта,
потому корова,
яку залишать у сінях,
а вона
виб'є рогом патрубок серед ночі
і затрубить у піч, затрембітає...
І вся в сажі, засліплена,
рогами двері відкриє...

~

(Із циклу «Кахлі»)

Перед тобою, над горою — ліс темний,
високими снігами спинений.
За тобою, під горою — село вечірнє,
першою колядою засвічене.
У твоїх бесагах — вечеря для Анни
старої, живе за лісом.
Ти біжиш туди, дівчинко,
бо дома не сядуть за стіл,
доки бідній жінці вечерю не віднесеш...
Страшний ліс перебіжиш, розбудиш її,
вузлики на стіл покладеш, і з порога
вітром понесе тебе назад —
дерева розступатимуться...
За спиною — ліс темний, під горою — село святкове,
а ти з місця зрушити не можеш,
кроку ступити...

Спитає тато: «Звідки пси гавкають?
Звідти старостів ждати...»
З хати вибіжиш: «А з усіх сторін!»
І поглянеш на гору.

Те, що стримало тебе там,
допоможе витримати все на світі...
Дівчинко, тобі не видно,
як за лісом Анна вечеряє...

(Із циклу «Кахлі»)

В афини!.. Зранку — слово це... Йдеш,
усіма кошеликами підперезана, вся —
в лісі, в повітрі здаленілому... Жінки
відходять, відходять...
Так і не відіпрали
афини із сорочок...
Вимили волосся, легко йшли,
співали,
коли не та афина попадалась,
а коли та, —
хитро мовчали,
щоб ніхто не знав...
Я ледве знайшов,
доки підкрадався —
тільки ти лишилась
одна... озирнулась — і...
Попадали кошелики повні і порожні,
розсипались афини...

А скільки вас ішло!
Як тихо брали!..
Міг і не бачити...

~

(Із циклу «Кахлі»)

І ти на Ґреготі потанцював,
і тобі там руку місяць викручував!..
Повело тебе весною самим верхом,
по камінні тому закрутило!
Ти вийшов би на голос,
але сам кричав,
аж доки
черешеньку очима не загородив,
доки не збігла тобі в очах,
доки не вивела,
а коли спадала —
на запах ішов,
стих під вікном: «Переночувати пустіть»...

І тільки в кімнаті,
де тобі постелили,
де на стінах висіли сопілки і флояри,
знайшов тебе при місячному світлі
той вітер,
дихнув на стіни —
і заграло все, як уміло...

~

(Із циклу «Кахлі»)

Остання коляда — букові,
бо не було газди,
який прийняв колядників останнім,
тому
остання коляда — букові
старому,
що один, як перст, на лисій Вівчі,
де вітри сніги позмітали,
де й чоловіків хитає
остання коляда...

Під буком
стали музики,
а всі — навколо —
обнялися — як для *аркана* —
танцем буде коляда!
Аж доки музики під буком не задубіють...

Гляну вгору —
бачу лису Вівчу,
бачу танець навколо бука,
тільки не видно,
як вони з гори сходять,
як заходять у ліс повільно —
одні спини між буками...

~

(Із циклу «Кахлі»)

Дальнім грунем,
самим верхом,
тато йде
і веде коня,
а на коні хлопчик сидить маленький...
Мати
йде за ними,
визбируючи ягоди в травах...

~

Я прокинувся в серпні з холодних космацьких отав...
І в багряному Києві як би мені не жилося,
це покинуте місто дитинства твого — як волосся,
я над росами вгледів і в росах космацьких зібрав.

Наче буковий ліс, я під ранок шепочу: «Не плач...»
Я нагадував блазня і сном, і премудрістю лісу...
А на жовтому склі тебе знову закутало місто —
все із літер малих, як гарольд, коли йдеться про плащ.

Теплі камені осени. Ранок! — на запах, на гул.
Плечі голі, як сіно... І видно ж тебе — на півсвіта!
Ти на вранішнім вітрі лежиш... Ти лежиш, розповита,
як роса!.. Так лежиш ти одна, з тих, що знав і забув.

Та невже не притулю ніколи до жовтих озер
два листки?.. Все летять, пропадають у леготах, стуках
на світанку, коли до повішених вчора на буках
доростуть люди...
Каміння плечима повзе.

Що ж, ми в серпні живем. У повітрі, де кожен згорав.
Тут багато від кожного. Тільки під ранок не досить...
Втім, це, може, тому, що душа на світанку попросить...
І такої попросить — з холодних космацьких отав.

ПОТІК

Руку йому подала —
бере твою руку.

Ворожить тобі.
Говорить тобі на руці.

Лихе віщування
тече з холодного звуку,

срібно зміїться,
стиснуте в кулаці.

В гніві кидаєш потік
на скелі, на берди —

під ноги! Під зорі,
під корені буків моїх,

але не даєш йому
одразу померти.

Він падатиме віками
тобі до ніг.

Нам не поможуть давні мольфи.
Повільно

наші долоні
нам читати самим.

Руку мені подала —
для ворожіння.

Може, повіриш:
ти говорила з ним.

~

Дихають так уві сні,
наче роздмухують ватру.
Ватра — в ногах, бо життя —
то не свіча на вітрах.
Учиться спати ягня.
Учиться вовк завивати.
Шастають зорі кругом
близько, як зорі у снах.

Пізно заснули мужі.
Руки відкинули —
збоку,
може, відлежаться ще,
може, іще пособлять.
Сиві сини вівчарів
долю свою сивооку
ще відігріють в ногах
вічних, як після заклять.

Грізні обличчя, різкі,
ніби їм зрадника вбити
ще до світанку... А там
буде вже легше, ніж є.

Нащо їм слово в сльозах? —
їх не слізьми прихилити.
Виборсавсь кожен зі сну,
наче із глини.
Встає.

~

Знаю полонинські обличчя.
Знаю полонинську поставу.
Знаю, що вже здавна
не бережуть першу ватру,
не розкажуть легенду
і спалять пень, де живе вуж,
який ссе корову.
Знаю, що тижнями їх одежа
не висихає після плови.
Знаю, що дим, вітер і роса
не зіб'ють зимового сопуху
овечої стайні.
Знаю, як вони ходять і сплять,
як повільно їдять бринзу і вурду,
бо *присхне шкіра до кісток*
від тих туристо́к.

Знаю таке місце в лісі,
звідки,
якщо високо підняти голову,
видно — як на долоні — всю стаю.
І коли з'являються постаті,
притемнені сонцем за спинами,
мовчазні, видовжені димом,
тоді всі думки мої
нагадують весняний мурашник,
у якому зимувала гадюка.

~

(Із циклу «Незрима тінь»)

Я не повірю,
що лиш ти одна
на світі білім,
як роса, — відкрита...
Ну що простіше? —
ти чекала літа,
а вранці,
перед вереснем, —
сумна...

На світі білім,
де лягало з рук
легке,
мов тіло,
плаття на ожину,
ну що простіше? —
тінь його незриму
століттями
лататиме павук.

~

(Із циклу «Незрима тінь»)

З тобою дні —
як на верхах пласти:
не раз, не два
я скидав сіно сиве...
А молоді смереки на остриви
рубав...
А скільки їх?
Не знаєш ти...

Оцю покрову,
цей поліг без меж
не втримають груні,
коли завіє...
Хай ріще смерекове
гори вкриє,

щоб я почув,
як ти від мене йдеш.

~

(Із циклу ‹Незрима тінь›)

Де холодна рука,
жовтий лист,
низина вечорова,
срібні хмари
і яблука в сіні,
там буковий ліс.
Там у пізніх дощах
найдревніша звучить колискова...
Для короткого сну
і життя там буває в обріз...

І коли твої руки, і губи, і плечі
поволі
проникали в забуті пророцтва,
до мене здаля
прилетіли слова,
що, здавалось, не випрошу в долі.

Непотрібні слова.
Навіть ці.
Навіть слово *земля*.

~

На ту стаєньку вийшов я вночі.
За мною — голий ліс. Пора — квітнева.
Та зацвіла вже гілка черешнева
й світила, заховавшись у кущі.

Ще не розвився бук, тому сліди
під лісом дуже давнього обійстя
лякали... Але місяць розповився,
й черешенька шепнула: «Підійди».

Маржина в стайні зроду не була:
ховає у смереці дух маржина —
почув би. Лиш гора старого сіна
давним-давно під стелею лягла.

Від місячного світла треться — геть
старе, прозоре аж... На ньому плями
темно-червоні. Звідки? Може, смерть?..
Я бачу ями, вдавлені тілами.

А ось важкий, безумний слід руки —
немов не відпускає тінь від зброї!..
Де запах сіна, поту, крови, хвої?
Невже пройшли віки?

Ліс відступив за гору. І тоді
у місячному сивому промінні
відкрились зору древні, скорбні тіні —
у сіні пропливли, як у воді.

Ліс віддалявся запахом коня.
І раптом — іскри птиць! Які в безумців
важкі й самотні голови!.. Стерня
слів, що вповзали в землю: звук у звуці,—

сколола це повітря неживе,
роздерши й листя темні оповитки...
З небес чи з-під землі? — не знати: звідки
луна, її вигострюючи, рве

й потоком лиже, в пізній глибині
одягши шкуру мерви неживої
на запах сіна, поту, крови, хвої...
І я заплющив очі. І в мені —

немовби світло первісне, коли
крізь воду ніби дивишся... Узріти,
здається, можна все, хоч все розмите.
Жовтіло, мабуть, місяцем повите
лице, жовтіли руки із імли

й тінь на воді, така — вже наче йдуть
у с і! Звелися наче, плачуть наче
в утробній тьмі, де кров і піт живуть,
і плач живе, коли ніхто не плаче.

~

Не знаю, чому, де ходили ми юними — білі, —
співається: *білі там гори*... Ми тільки пройшли.
За нами зелені верхи голубіли, світліли,
як ті, кого ми полюбили і не розлюбили,
бо не полюбити їх і розлюбить не могли.

Легкі твої руки. Під снігом підслухають вечір,
і днів колотнеча — вже танець... такий собі реґ.
Повільна мелодія клятв, або хроніка втечі —
нечутні, як руки, які опустились на плечі
мої, обважнілі від тиші у танці смерек.

Цей танець на білій підлозі... А може, не варто?
Вона не для танцю — для пісні, що також одна,
як молодість наша... А в пісні *прийшла мені карта*,
і все ж довелось музиченьків просить і благати,
й підлогу оцю розхитати хмільним без вина.

Чому ж ти спинилась?! Мене серед танцю лишила.
О, не для молитви рука, потім — друга звелась! —
так, наче невидима птаха крильми тебе збила! —
ти небо моє відштовхнула, сніги віддалила,
і ми танцювали, бо, зрештою, грали для нас.

~

В цьому році різьблёному, в цьому квітневому році
повертатись не страшно. Вже мало і втрат, і пропаж.
Ти високий, мов дощ, але кущ у потертій пілотці
ось довів до дверей. Він під вікнами ждатиме, страж.

Ти заходь і дивися — крізь юне, крізь букове листя...
Ти вночі, в корметурі, як листя, про це шепотів...
До високих дощів ти вночі не як бучок тулився —
як потік... В золотому маєтку високих дощів

прокидайся,— о т а к розвивається букове листя,
зрозумієш тоді: це ж тебе вже н е в п е р ш е потік
розбудив... Може, він, може, ти йому в очі дивився,
і гадалось: до чого тут рік і при чому тут вік?

І здавалось: одна лиш печаль в золотім омовенні.
О беззахисних жменька, приречених перемогти!..
О зелені листки, мимоволі затиснуті в жмені,
перед тим, як ввійти.

~

Така хвороба,
що дитя розучилося ходити,
задихалось,
і вночі
хтось у кишені свічку приносив...
Під вечір
мама з хлопчиком тікала на верх,
сідала у смереках —
повітря йому відколисувала...
А вдосвіта
сходила на потоки,
носила його над водою —
дихання йому наспівувала...

~

І збудуться слова.
Нечисту вовну
залежаних років
прикриє сніг.
І знову древню доброту
жертовну
не порівну поділять,
та на всіх.

І збудуться пророцтва.
Сива вовна
залежаних снігів
розтане в снах.

Прокинеться
не доброта жертовна,
а млість П а д і н н я
у старих словах.

~

За вікном — водоспад. І таке мерехтіння,
що притулиш лице до осіннього скла —
й нас підніме холодне, легке шумовиння,
опускаючи в тепле, як свіжа зола.

Цю оселю, заховану в бризки і піну,
цей нехитрий притулок з водою над ним
нам даровано тільки на ніч і на днину,
чоловіком даровано немолодим.

І потоки падуть! І в гулкім шумовинні,
що, здається, носило нас кілька століть,
тихо ми сидимо. Вперше — стеля і стіни.
І лице на змокрілому склі не болить.

Навіть ти затихаєш, непереболіла,
з-під високих потоків до мене біжиш,
на холодному склі залишаючи тіло,
все — розбризкане!.. Срібно безмежний капіж.

Може, краплі й зберуться, але не повторять
навіть те, що несли в цих віках — тільки ніч!..
...Підійшла. Усміхнулась. Говорить.
Ніби води й не падали з пліч.

~

Наші крики вітер посплітав.
Бились горні голоси об скали.
На черешні твій білів рукав.
На прислопі ми черешні рвали.

Дальнє гілля прихиляли ми
аж до рота! Не почули хруску...
І стріпнуло дерево крильми,
і зронило дерево галузку.

Одчахнулась, падала в траву,
китицями зблисла над верхами!
Я її в росі іще живу
відшукав холодними губами

і губами ягоди зривав.
Сік горів на травах, на обличчі...
Доки твій рукав затрепетав —
вітер підіймався на Кострічі.

~

Ну де ти познаходив цих музик!
У них такі різдвяні й рідні лиця,
що хочеться душею прихилиться,
хоч у ватаги сеї інший лик.

Ти кожну зморшку знаєш, кожен рух
брови й холодний зір, коли в знемозі
забутим людом водить на підлозі.
Не забирають — відпускають дух.

На сіні повсідались, угорі,
Перезирнулись і-і-і... Як рано-вранці,
прокинулась душа бездомна в танці —
у вовчих перескоках — до зорі!

Ти знаєш кожну зморшку, кожен рух
брови — й коли розгадані, змарнілі
і незворушно жовті — як в могилі...
Не відпускають — забирають дух.

Над нами повсідались, угорі
і витинають дні весіль осінні...
І непомітно падають на сіні
в сон, спинами старими — до зорі.

ГРОЗА У БРУСТУРАХ

Спочатку, як повелося,
усе відбувається на небі.

Над Брустурами такі небеса,
які наслідують трави і потоки,
ліси і маржину,
приводячи себе в рух,
а потому перевертаються в різні сторони,
і, як раби свої ланцюги,
тягнуть за собою брустурські верхи,
коричневі і перед грозою чіткіші.

Не грім — один брязкіт — цимбальні перескоки.

Тоді крізь діру у хмарі
паде сонна сонячна смуга,
мляво вихоплюючи
пару хат і царинку якусь,
і в ту мить на всі гори
звідти скажено запахне молоде сіно —
аж наче присмажене.

І хоч заховав хтось цимбали на млаці-млаковині,
хмара грубо зітерла сонячний пучок
і середній брустурський верх — кичера —
стає чорнющим
під різкими і рясними пасáми дощу.

І видно крізь довгі шпари у зливі,
як задні брустурські верхи,
що перед грозою були найтемнішими,
непомітно підходять, підступно світліючи,
розхитуючи сиву стіну дощу,
і від цього здаються повитими

не в сонячне світло, а в місячне,
відрубавши немилосердно півдоби
у грозових Брустурах —
точній метафорі людини.

А передні верхи
легко видихають коричневу барву —
сьогодні гроза чесала кичеру.

ПРАДІД

Космач іноді видається мені
древнішим від Києва...

А в якому столітті загублене
його заплічне мале село,
де з прадіда
всі з усіма родичі?

Прадіда знають, а хто
розкаже про його тата?

А той же помер на початку двадцятого віку.

Обхопив голову руками
і *віддав чортові душу* —
так говорили, бо це трапилось
на виборах до австрійського парламенту.

Коли все губиться? В рік його народження?
У яких церквах, у яких магістратах,
у скриптурах яких німецьких, польських
записаний той рік?

Може, був... Може, був
славний опришок з Прокурави Мосорук —
про нього я сам читав.

Ніхто не знає. Ніхто не чув.

Чули крик з груня.
На Покрову кричав чоловік,
переходячи з ґруня на ґрунь:
— Люди-и! Завтра — по соровицю!
Мусили чути.

Мусили знати прадіда.
Мусили вдосвіта бігти в Текучу,
мусили ночами варити сіль,
мусили з першим снігом спускатись на доли,
мусили крадьки, бо за це — кримінал,
вимінювати сіль на збіжжя,
аби до полонинської весни дожити,
коли знову на кожному гуні
кричатиме чоловік:
— Люди-и! Завтра — на Мончели!

ХУДОЖНИК

Чому не намалюєш
дарабу о с т а н н ю? —
прошуміла під хатою
Черемошем вісімдесятого.
Чому не намалюєш
останні праліси? —
ти знав їх.

Ти знаєш:
ніколи полотно не буде
вищим від снігу дитинства
і голоснішим від нього опівночі,
коли спали покотом на підлозі
люди далекі,
бо ліс повалили
і обвішали всю піч, хату всю
мокрими онучами,
і говорять — бояться не наговоритися,
і ждуть не діждуться кулеші,
бо ти вибіг по воду
і не можеш до хати зайти,
застиг коло порога у снігах —
наче пропускаєш мертвих...

А там таке потішне вигадують —
від реготу стеля падає, ґражда валиться!..

Малим я Сокільського лісу боявся, смерекового.

То був дуже старий, високий і темний ліс.
І хто в ньому тільки не жив!
Не бродив, не літав, не стрибав!
Не вишіптував, не зойкав, не вигойкував!

Сиві бороди, жовті зіниці, ратиці кручені...
І росло там таке велике каміння,
що здавався мені ліс мурованим.

Хоч були у ньому
найтемніші білі гриби,
я ніколи не зайшов би у Сокільський ліс,
якби не хата під лісом,
а біля хати — молода жінка
у густому і завжди розплетеному волоссі.

Вона завжди стояла коло хати
і завжди усміхалась.

Дорослі наче боялися її,
і я також боявся
і сліпо чомусь довіряв,
як і всім тоді,
кого боялися старші.

Під лісом я веселів,
наче та жінка
ділилася зі мною радістю,
яка вселилася в неї навіки.

І я безстрашно білів
за великим муром темного лісу,
бо знав, як тремтять від сміху
молоді плечі.

І висвистуючи, скликав
найтемніші білі гриби.

Більше не боюсь, на жаль, Сокільського лісу,
а з кожним,
хто стоїть біля мурів і кам'яниць
і ділиться зі мною радістю,
я так веселію,
як у дитинстві зі страху.

~

Вигадки, ілюзії... Ти їх
маєш — безпритульних, безпричальних.
Вчора ще боялись днів безжальних,
а сьогодні вже, як нагаї,

смуги стелять! А була ж пора
втратити, як водиться в письменстві
красному. Тепер сиди й не ремствуй.
Гра в таке життя — невтішна гра.

Погамуєш гонор, навіть лють,
тільки ці паси ніяк не стерти.
З шкірою не здерти. Навіть мертвим
спокою ці шрами не дають.

~

...І строфи переставиш, як валізи.
Одну таки залишиш — і не ту.
І буде ніч. І хтось таки прилізе.
І принесе вино і самоту.

Розмова у диму, немов ікона —
в тих сповідях тебе рятує знов
раптова, чорна трубка телефонна,
таких же вимагаючи розмов.

Так, ніби захищаєшся... Навіщо?
Вкрай сміхотворна кожна із атак.
І розійдуться гості опівнічні.
І тиша буде. І напишеш так:

Дивись на мене. Говори до мене
з нічної тьми, з опівнічної тьми,
бо це століття не таке й шалене,
якщо ховає прірву між людьми.

СТАРОВИННИЙ ПЕЙЗАЖ

Спинився. Внизу ще шуміли роки навіжені...
немов у забуте століття зайшов і стоїш.
Поблизу в тумані повільно бредуть прокажені.
Дзвіночки про них сповіщають, сповільнюють вірш.

І сиплеться попіл на трави старі і короткі,
і подув залізний плече, як вода, відчува.
Якого ще треба терпіння, навіщо і доки?
Яка ще потрібна душа і яка голова?

Небесні потоки лягли унизу на каміння,
і древні, забуті отари в тумані висять...
Якого ще, доки й навіщо потрібно терпіння?
Які колокільця про хвору ходу сповістять?

ОГЛЯДАЮЧИСЬ

На тій горі вітри збивають з ніг.
Сльозяться очі і в очах дерева.
З гори течуть, звиваючись... Лиш хата
стоїть собі. Ніхто в ній не живе.
Я чув, що люди ті давно померли,
і нині в хаті розгулявся вітер
такий, як скрізь, бо хата вся зі шпар:
найбільші — двері, вікна, а в найменші
якраз заходить ніж. Мені вітри
тут дошкуляють дужче, ніж надворі;
й подумав я собі: усі вітри
за всі роки, за всі десятиліття
так вимели цю пустку, що у ній
не те що дух людей, а й запах житла
відсутній. Але я згадав також
всі обороги, і стайні, й зимарки
порожні на верхах і на вітрах,
ще більше ветхі, але там не так...
Я там ховався від дощу і вітру,
і стіни захищали, всі — зі шпар.
А тут — не так. Незатишно. Тому,
подумав я, що тут... ж и л и... Невже
усе, що залишили після себе,—
ця моторош? Я чую: *хтось біжить,*
кричить немовби... руки простягає...
І голос ледь-ледь чути. Голос-шелест.
Я ще собі кажу: «Весною пахне!»
А тут — ця хата...» Та не в хаті річ!
Так, запах, барва — нинішні, а звук?
А рухи цих вітрів? «Вітри ж весняні!» -
кричу. І чую: *хтось біжить — мені*
навстріч. Незримі руки простягає...
І звуки коло хати — вже такі,
які бувають коло хати, в хаті.

Лиш, може, слабші. Лиш не всі. Й повільні...
Кричать, сміються, сваряться і плачуть...
Ну звісно, хтось тут жив. «Давно померли» —
про це я чув. А хто ті люди? Як
жили? — не знаю. Хто кому розкаже!
Жили собі. «Сварились і мирились».
Немовби їх забрали ці вітри!
Давно людей нема, а ще гудуть!
Все щось виносять із цієї пустки!
Забрали крик, і плач, і сміх, і смуток,
забрали все і понесли під хмари
чи понад хмари! Таж кудись несуть!!!
Уже й назад приносять. Звідки? Нащо?
Чи віддають, як борг, зужиті звуки?
Ти руки простягаєш... Ти легка.
Шепочу ще: «Ну де ж це ти навчилась
так повертатись?!» Чую: *ти біжиш*
і хату обминаєш. Цю, свою...
Руками протинаєш!.. Тут, далеко...
Які холодні і легкі вітри!
Спинилися дерева. Оглядаюсь.
І ще раз оглядаюся. І знову.
І звідусіль.

ПАЛОМНИК

Богданові Гульчію

Іде мандрівник. І відомі йому декорації
при кожній дорозі. І навіть здається йому,
що тему свою він зіграв і пішли варіації —
для поліфонії у післябатальнім диму.

В диму не розгледіти — постаті, привиди, виродки...
Й земля вже хитнулась, а він не помітив, бо злий.
І злий не на того, хто десь-таки вигулькне з вироком —
комусь же потрібен отой підголосок чужий.

Пороги юдолі земної були охоронцями
дороги його, а коли підіймався вогонь,
з'являлась, на нього дивилася, як на сторонського,
ота, що в дорогу колись виряджала його.

О, він підійде до поселень, де бавляться дзвонами,
де завше когось зустрічають: своїх і чужих...
В помешканні тихім з язичницькими колонами
підхопиться челядь, і він переступить поріг.

ДОРОГОЮ НА МОНЧЕЛИ

Коли полонини опустіли
І завтра — сніг,
ти піднімаєшся...

Коли вперше ступав по цій дорозі,
була весняна пора.
І кожна звірина, і кожен голос у лісі
тішили тебе,
а тепер лякають...

Коли знаєш цю дорогу назубок,
ти вже майже нічого не помічаєш,
ти піднімаєшся, скоро закінчиться ліс.

Коли так знаєш цю дорогу,
ти бездумно вдивляєшся
у знайомі погрози вигадливих ранніх сутінків,ж
ніби на цвинтарі предків
укотре перечитуєш зітерті написи,
вже майже не вірячи,
що то їх імена...

Коли на цій дорозі
тобі ввижається безіменна полонина, стая
і вчуваються колокільця, і пахне димом,
ти на мить затуляєш вуха, не дихаєш і...
залишається тільки туман —
та стая звикла бути химерою.

Коли на цій дорозі о цій порі
нішо тебе не дратує,
ти все-таки запитуєш себе: «Ну чому,
ну чому ти о цій порі один, як перст,
ідеш по цій дорозі?!»

І тому,
коли обминаєш покинутий васаг,
якого ніколи ніхто не зрушив з місця,
ти миттю заповнюєш його
всілякими комедіантами і різним набродом —
і віз котиться вниз;
а коли обминаєш роздерту ведмедем корову,
розумієш: ти майже прийшов.

ВАСИЛЬ ГЕРАСИМ'ЮК

ВИБРАНЕ

ОСІННІ ПСИ КАРПАТ

Іду — немов траву чиюсь толочу
некошену. Не погляд і не зойк
з гущавини. Та озирнутись хочу,
поглянути на слід бодай разок.

Не видно сліду. Не крадуться тіні.
Ніхто не скочить і — по рукоять!..
Але я знаю: є ще пси осінні.
Вони мене почули і не сплять.

Не виють. Не печуть небесні схили.
Отари не женуть — то відійшло.
Верхи їх відпустили й побіліли —
вже був мороз. Вже вкуталось село.

Вже все забуто!
Згризено в гонитві!
А що насподі — чорне і круте,
аж крутить листям буковим на вітрі,
аж менша псота кумельгом іде!

Їх спини жовті, їх зіниці білі.
Їх лапи відігріті у золі.
Їх ґазди мокрі в тихому похміллі.
Їх зорі вічні, їх ґаздині злі.

А ти ідеш — печаль чиюсь толочиш.
В ногах чиїхось часом, як щеня,
заскімлиш... Часом озирнутись хочеш,
немовби хтось тебе наздоганя.

~

Він має повернутися. В хатину,
де на порозі — сивий чоловік.
Той сивий старець прошепоче: «Сину...»
Старий і сивий, як двадцятий вік.

Навколо не стихають: «Хтó ще? Хто ще?»
Старий мовчить, бо геть неговіркий.
Бо люблений найдужче — йде найдовше.
Такий мізинець. Пещений такий.

Вже старші повернулись. Першим важче.
Таки діждався. Приголубив їх.
Яка ще сила, заповідь яка ще
не кине і цього йому до ніг?!

Не всі пройшли дороги довгі й люті,
воздалося не всім його синам.
Не всі ще заспокоїлись, прикуті
до спогадів, як до телепрограм.

Яка різниця — пізній ти чи ранній,
дитя любові чи дитя гріха?..

Вернувся навіть блудний.
Йде останній.
Під віями
старого колиха.

~

Михайлові Дмитріву

Пахнуть сіном київські дахи.
Тепла ніч. Обличчя друга — тепле.
Що ти наговорюєш на себе!
Скульптор усміхається: «Страхи́...»

Може, й справді весело, коли
вже за тридцять, а на серці ранок.
Пам'ятник. Один. Василь Стефаник.
Й задуми старі, як постоли.

Ох, перебродило!.. Вище стріх
заливало й... виплеснуло Бога.
А лишилось, як вина старого,
небагато — тільки для своїх.

АХІЛЛЕСОВА П'ЯТА

Василеві Портяку

Був такий день,
коли не можна нічого тягти з лісу,
бо прилізе гадина додому.

Були такі слова,
які вимовляти умів сліпий,
викликаючи гадину з-під хати,—
убити її.

Була така гадина,
яка ховалася від холоду в печі
і серед ночі цокала, як годинник.

Була така година вдосвіта,
коли змія зігрілася на литці легіня,
який спав на печі,
і вжалила його у п'яту,
коли придавив її у сні.

Був такий легінь,
який мав силу богатирську,
але боявся своєї п'яти,
бо в ній залишилася глибока діра,
звідки око лиховісне блимало.

Була така ніч,
коли зліз отой легінь з печі,
бо ноги самі понесли його в ліс
за пацьоркою із небесної голови
найвродливішої і наймудрішої повелительки,
за пацьоркою, в яку опівночі
дмухало все її зміїне царство,

видуваючи крижаний холод,
звиваючись і скублюючись,
оплітаючи, стискаючи цю землю.

Була така земля...

НІЧНИЙ СЛАЙД

Обличчям торкаєшся темної, сніжної хвої,
у строми нічні, снігові бредучи навпрошки...
В тісній непрогляді гортає потік сторінки
забутої пам'яті, темної туги людської.

Не вголос читає — для себе. Подякуй йому
і скалам — згортають вони тої сповіді килим...
Яку ще, скажи, порожнечу ховаєш у тьму?
Якої ще пустки шукаєш у виломі білім?

Бо вже й порожнечі замало — не вміститься крик.
Не спиш? — долічи хоч до ста... цій землі... Вже потому
напишеш про сніг і про вибух на слайді нічному,
про все, що віками не вголос читає потік.

А врешті побачиш, про що ти напишеш потому
і що залишає у стромах таких чоловік
на власній сторінці, яку перегорне потік...
Чи сльози? Чи вишкір миттєвий на слайді нічному?..

ЗАРУЧИНИ

1

А віно важке. Ще квітучого дерева морок
про це нагадає... Висять килими, рушники,
верети і ліжники... Тиснуть невидимий сволок.
І падає сволок небесний. І посаг важкий

лягає на діл кам'яний. На траві, на баюрах
узори хребти випрямляють — хай зір спочива,
бо в цих візерунках, орнаментах чести похмурих
на тебе такі — що й земля не пред'явить — права.

...І вивела з лісу коня... непомітно, нечутно...
Вся — в білій сорочці... Розплетена раннім дощем.
Свої килими, й рушники, й небеса каламутні
повісила знову на сволок, зітертий плечем.

2

Сволок тримай плечем. Сволок гарячий.
Може, стеля низька. Може, не звик.
Може, в цих килимах ти не побачиш
кроку її в цих узорах сліпих.

Ніби слідок її виткано в оці.
Ніби узір її шкіру пропік.
Ніби рушник її — як у потоці —
в'ється-зміїться і — стискає потік!

...Буде подих мілким. Видих — спасенним.
Мла — розплетеною... Віриш тоді,
що осягнуть дано й суєтним натхненням
зморшки немолоді — полотно на воді...

Прийшов, привітав, і сказали, що вже по весіллю.
Порожня підлога і витерті, голі столи.
Ти друзів покликав, і друзі сказали: «Василю,
музики пішли вже, і гості веселі пішли».

І вийшов старий — срібний пояс і кучері сиві.
Холодні вінки барвінкові на трави поклав...
Раптовим дощем прихистилось лице, бо у зливі
печальні обличчя в старих, ніби запах отав.

І вийшла вона. І стоїть на високім порозі.
А небо важке, як волосся, лежить на росі.
Нічого вона не сказала. Порожнім здалося
і витертим
небо в розплетеній темній косі.

Не віриться, що ти застав полотна,
які стелила мама на горбах,
і домоткана музика скорботна
іще біліє
в каламутних снах.
І піднімає з кожної постелі
у кожнім домі — ніби тисне дах,
і ніби не навчився ти
на стелі
читати глибше, ніж на небесах...

ДИДАКТИЧНИЙ ЕТЮД (І)

Коли в тобі зрубали
щось високе і горде,
і воно впало на душу, мов колода,
і не знаєш, куди її подіти...
(Спалиш — сам згориш!)
Отак і носитимеш на серці,
доки поволеньки не струхлявіє...

Отож, коли в тобі зрубали
щось високе і горде, як смерека,
ти поглянь, як рубають смереки,
рубають на хату,
бо на хату в горах — тільки смерека,
як, до речі, і на труну...

Отож, коли в тобі зрубали
високу і горду смереку,
не притримуй — хай падає
і боляче придавить серце...

Тоді обітни їй гілля,
але залиш верхівку,
бо й таке верхів'я ще пригодиться,
бо навіть повержене верхів'я смереки
витягне з дерева убитого
всі соки,
зробить його легким і теплим
і непридатним для шашеля —
вивільнить твою душу...

І тоді
відітни верхів'я,
бо з поверженим — не підведешся.
Навіть із верхів'ям смереки.

Відітни!

Чомусь рішили: суці, значить — суче.
І склали пісню — душу відвели.
А вже мені від того, Орфенюче,
побільшало і слави, і хвали.

Хтось вип'є, заспіває і заплаче
над тим, як через Кути на Космач
мене вела не слава, Баюраче...
Але кого тепер зупинить плач?

І доспівають... *Вмер він через суку* —
слова креснуть, немов топірці ті,
що піднятий на них я, Орфенюку,
понад комори наші золоті.

Ще пісня буде. Ви ще є. У плесо
небес космацьких я іще не впав.
Я тільки запитав себе: «Олексо,
а як би ти у ратуші вмирав?..»

~

Василеві Фльорку

Зимарка в снігах.
Тут опришки сумні зимували?
Постаріли тут, у снігах...
Й розуміли — коли.
Над лісом стояли сніги.
А вовки завивали
ще вище.
І зорі в морози, немов постоли,
скрипіли. Взувайся, легіню!
Й на лови, неборе!
Викрешуй вогню.
Перевір своє око і кріс.
Один на всі гори.
Пішли на мадяри цімбори.
А ти зимувати
в нору полонинську заліз.
А сніг тебе видасть.
А зорі плаєчок покажуть.
А ватра підскочить,
заб'ється у сивих очах.
Це сниться, легіню.
Виводь свою душу на пашу.
Ридає у корчмах Космач
при свічках і ножах.

КІЛЬКА ХВИЛИН ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ

«То не змія, то черв.
Тут багато такої нехарі.
А гадину зараз ви уздрите»,—
сказав брусиловцям сліпий і засвистів.
Ще не чули вояки такого свисту:
невловні переливи,
незвичні коліна,
тони скрадливі —
недобрий свист!
Почули вояки:
захитались буки і трепети,
ворухнулася стіна смерек
і зашуміла на них умлівіч
велика змія.
Заніміли хоробрі вояки, скаменіли їх руки,
забули про зброю.
«А чого-с така люта?!» — крикнув сліпий
і кинув проти неї кептар.
Полоснула по одежині і прошуміла
у темні потоки, у мертві ріща...
Зашкруміла вовна, стліла шкіра...
і вдарила канона!
Схопили вояки стрільби і побігли,
бо полоснуло вогнем, відриваючи небо від землі...
І в ту яму
упав лицем сліпий.
Зашкруміла земля, стліло небо —
і молився сліпий, бо почувся інший свист,
який поскладав хоробрих вояків один коло одного.
І вперше заплакав старий видющими сльозами...
і тяжко повертався
у свої темні роки,
у їх темні потоки,
аж до мертвого ріща...

ВСЯ В ШОВКАХ

Той чоловік приходив зоддалік.
Приходив на Покрову, раз на рік.

По наших селах продавав шовки.
Хто його брав? Якби-то хоч хустки!

Коли той крам ніхто не купував,
одній задурно, кажуть, віддавав.

А я газда імущий на селі.
Ще й коло влади. Люди нині злі.

Хіба то я? — схотіли так пани,
щоб не боятись сеї сторони.

Я знав усе про всіх. Так жив-служив.
А от цього із крамом пропустив.

Покрова нині, а його нема.
Мені то що? — помер, а чи тюрма.

Та насварили в Косові панки:
«Ти, бидло, подивись на ті шовки».

Як я ввихався! В кожні очі ліз.
Ніхто не купував. Шумів, як ліс,

про неї. Я сказав собі: вона.
То баба не дурна. Якби жона

чиясь — так нічия... Тоді чия
дитина в неї? З тої днини я

ну гейби звирів, бо на всіх верхах
ввижалася мені! Й не в запасках,
а вся — в шовках!! І це було не в снах.

Всміхається мені зоддалеки,
і розвіваються на ній шовки!

Дивлюсь: пасе маржину в царинках
і немовля тримає на руках.
Я підійшов, зборовши дивний страх.
Така сумирна, добра... Вся в шовках,

як Мати Божа! І говорить: «Цить! —
мені говорить,— твій спаситель спить».

І посміхається, мовляв — спасе.
Ще так спасе, аж голову знесе.

Я думаю про те. Кажу не те.
«Хай мирно спить,— кажу,— нехай росте».

Йду до панів у Косів навпрошки.
Я не наймався на такі шовки.

~

Пісень весняних темного багатства
позбутись важко, навіть восени...
Крихких ночей голоколінна паства
в тісного птаства просить вишини —

змітає притьмом горні попелища,
гортає ревно крилонька... Проте
її пророк мовчить! І туга віща
скупим суботнім димом дорасте

до неба на горі, де ліс, і хата,
й суха різьба суворих темних лиць,
живуча, як душа її картата,
як пліснява на бринзі з бербениць.

~

Якісь присілки-гнізда Космача
перелетиш... їх ніби вчора звили.
Для тебе — Завоєли. Завоєли —
для слова. Ти б йому хоч до плеча,

і хай бере за руку і веде,
бо це Космач — твоя душа, погоня!
Ці жовтовзорі кептарі на конях
зимових! Це століття молоде! —

самому не пройти. Перемовчиш
присілки ці... Їх не для тебе звили,
ці гнізда... Тобі треба в Завоєли
чи тільки слова? — руку його лиш.

~

Листя впало, зникли імена,
дні лишились — теплі, жовтороті.
Пісня ні весела ні сумна,
ніби так забаглося природі,

а не слову й музиці... тому
нас колише колія зелена.
В погляді твоїм, як у диму,
обернувся голос той до мене.

Пісня ні весела ні сумна...
Та коли гойднуло руки, плечі,
все ж була, як ця земля, — одна,
де любов немислима, як втеча.

І тому не чуть коліс... тому
ти недальній голос віддаляла.
В погляді чужому... у диму
колієчка вже си похитала.

~

(Із циклу «Запах білого гриба»)

Були вечори опівнічні — як давні листи —
знайшлися нарешті, і деякі перечитаєш...
І жінка — не скажеш: люблю і не скажеш: прости
цілуєш їй пальці і кожен від губ відриваєш.

Легкі її руки. І води нарешті легкі.
Не пальці — їх тіні тремтять на воді, як на тілі.
Залиш тільки вранішні зморшки на теплій воді —
нехитрим узором — на води легкі, сполотнілі.

~

(Із циклу «Запах білого гриба»)

Білого гриба запах сниться — тулиш до листя
губи припухлі свої — націловані... Прокидайся!
Небо, всмоктане стромом звору, стискає птицю.
Не відпускає.

Запах один — білого гриба! — сниться — під листям
переховай, хвоєю вкрий і — прокидайся!..
Може, небо, стиснуте звором, видихне птицю.
Може, ще вчасно.

~

(Із циклу «Запах білого гриба»)

Вже треба іти. Не тому, що пора полуднева
притупить прощання, а ночі липневої — мить...
І тінь твоя вигнеться, вчепиться тінь за дерева —
спинити, притримати! — так, ніби можна спинить.

Все правильно... Все зрозуміло... А що зрозуміло?!
Кому зрозуміло? Мені чи тобі? Може, цим
зашторeним вікнам? Бо спершу за ними світліло...
Ще зяяла темна кімната з обличчям твоїм.

СТАРИЙ ЗАВІТ

Володимиру Забаштанському

Мій тато у тифозному бараці
читав *Старий Завіт*. А поруч труп
лежав. Іще вчорашній. Наче зруб,
зіяв барак. Не винесли і вранці,

і тато Книгу між собою й ним
поклав. Заплющив очі і розплющив.
Бо вимовить не міг. А зір подужчав.
Здіймавсь барак, мов полонинський дим.

Ще мертво спали і живі. Тому
почув мій тато кроки. Руку потай
поклав на Книгу. І побачив постать
в бараці — наближалась у диму,

нагадуючи здалеку Чугайстра:
звисала вовна з нього, борода,
як вовна, сива, лісова хода,
а поглядом барак, мов дебрю, — наскрізь.

Перехрестився тато — той не зник.
І вдруге, втретє, але той не здимів:
вистукував копитами своїми,
немовби він зайшов у пастівник.

В літа пастуші тато мій не раз
його стрічав у світанковій мряці,
та вперше у тифозному бараці
цей добрий дух, як смертний страх, потряс.

Ніхто й не ворухнувся. Мов не сплять,
а вимерли усі, як дід, що поряд.
Про що ці люди думають, говорять,
виходячи з бараків, як з багать?..

Не вимовити слова. Мертвий крик
підкрався збоку, душить по-злодійськи...
Все вище дим, все вище — полонинський!
І плаче полонинський чоловік

в тифозному бараці. Кличе він...
Вона жива. Вона жива ще, мати.
В якій би книзі смерть свою сховати?
Хто хвойний дим підніме із колін?

А-а-а, добрий дух? Ти вовною трясеш,
копитами вистукуєш в бараці.
Ти ще закрутиш у своєму танці,
але на цвинтар ти не віднесеш,

бо яма там на всіх одна. Вона
чекає нас. Вона щороку глибша.
Скликає полонинських духів тиша
з бараків наших. Теж — на всіх одна.

Вони приходять, коли мертво ми
спимо. І книга захищає ложе.
І добрі, й злі. Ніхто з них не поможе,
коли вже нам несила буть людьми.

Вони приходять у вечірній млі,
вони приходять у ранковій мряці.
Мій тато у тифозному бараці
побачив їхні ратиці в золі.

...Мій присмерковий полонинський дим.
Кого він в піднебессі не вколише!
Мій тато вчасно розминувся з ним
в ранковій тиші.
Стало ще тихіше.

БАЛАДА (І)

На кичері — хата одна.
В хатині тій — жінка одна.
За хатиною — грядка і паша.
Є старші на світі жінки,
маленька вона, без руки,
самотня, здається, найстарша.

Не так вже багато їй літ,
а ходить вона, заки світ,
минаючи кичеру лису,
до каменя в гущавині
й потоку у зворі на дні —
несе вона їсти до лісу.

На камені тому сидить,
з потоком отим гомонить,
а їжу під камінь поклала.
Там суджений жив і живе,
а суджений не відірве
ту руку, що їсти давала.

Печеру зірвав динаміт,
кричала тоді з-під чобіт,
хитає тепер головою.
Потік з-під каміння тече,
торкає безкриле плече
зарослою мовби щокою.

У лісі на дальнім верху
стоїть вона в синім снігу,
шукає якусь хворостину
й шепоче, розлючена вкрай:
«Віддай рукавицю, віддай!..»
І сварить когось, як дитину.

~

Ми на камінь поклали мечі
і в ріці наших коней купали,
а чужинці прийшли уночі
і на березі табором стали.

Ми ховались у хвилях сумних,
перша сотня голодного війська.
Ми шукали старий оберіг,
нас шукала зневага чужинська.

Виглядали дружину з імли,
а діждали чужої навали.
Ми не винні, що зайди прийшли
і на березі табором стали.

Ми не ждали хвали чи хули
і погибелі злої сьогодні —
не по славу чужинці прийшли,
а по голови першої сотні.

Ми на камінь поклали щити
і в ріці своїх коней купали.
Нам сьогодні отут полягти.
Ми сьогодні чужинців не ждали.

Притулилась до неба вода,
в небесах наших коней гойдає...
І з'явилась лисиця руда
з-поміж хмар на північному краї.

~

Багато небесної сходить краси
на кичери лисі,
на наші обійстя і наші ліси...
І тихо у лісі.

Один прилітав на вогненнім коні
до нашої ґражди:
— Виходьте! Вже можна. Ви ґазди чи ні?! —
Ми й вийшли, як ґазди.

Та на перехрестях земної путі
на білому світі
ми не зрозуміли братів во Христі
й жили, як убиті.

За нами стояли верхи, і ліси,
і зорі, і води.
Багато небесної сходить краси
за ґражду свободи.

~

Ігореві Римаруку

Прийшли вночі. «Твій, діду, син умер.
Потрафив у скалу — лежить в потоці.
Не міг тікати. Спершу кинув гвер».
Старий не відповів: «Заходьте, хлопці...» —

він їх не знав, а може не впізнав.
Але ввійшли у хату, бо намокли
в потоці тому. Сіли і замовкли.
«Ви з Космача чи з Брустур?» —
«Ми з облав.

У піч усе, що видів, замуруй.
Клятьби отецькі замуруй у грудях.
Прости нас, діду, виплачся на людях.
Як худобину, душу не гайтуй».

Самі стелились, покотом лягли
на лавиці, на ліжку, на долівці...
Старий зігнувся при незримій свічці,
покликав сина з темної скали.

Поснули всі. А пізно уночі
прокинувся один, немов злякався, —
старий перевертався на печі,
немовби у землі перевертався...

Ні, не в землі — в повітрі.
З темних брил
на скелю падав, що стриміла збоку,
і вниз, на них, що сплять на дні потоку.
Під ними — син.
А в них нема могил.

...З потока підняли, несуть у ліс...
І той, котрий прокинувся, заплаче.
А може, й ні. Бо там не буде сліз,
де ти перевертаєшся, Космаче.

~

...Не про всіх запитав. Розказав
не про всіх — ще залишив для брата.
Із холодних космацьких отав
нічка встала — настала розплата.

І судді поміж них не було.
І коротким був вік супостата.
І снігів поміж них намело.
...Хтось потрапить у пастку для брата.

МИ ПРИНЕСЛИ ІЗ КОСМОСУ СИВИХ ОВЕЦЬ

Якщо в дальньому зимовому лісі
чути серед ночі
тихий дівочий спів,
значить, там є школа,
в якій вчаться дівчата.

Невже в тому лісі не стріляють
і не перев'язують рани,
не кричать і не плачуть?
Невже то співоча школа за снігами й за смереками?

Якщо навіть немає вітру,
тихий спів кудись відлітає,
щоб за півжиття повернутися.
Якщо навіть немає снігу,
тихий спів іноді можна почути.
Якщо місяцевий космацький кептар
накинеш на коня
і посадиш на нього свою кохану,
кінь повезе її в той ліс.
Якщо задихнеться ватерка у снігах
і дим низько піде над землею,
значить, до світанку будеш там.

Ми дуже давно надійшли,
ми ще не вміли пам'ятати,
ми покосили трави, вирубали чагарі,
повбивали оленів і вовків,
ми принесли із космосу сивих овець,
і в глибокому зимовому лісі
збудували школу для дівчат.

З тих пір у наших селах
все пізніше починаються весілля.

Тепер вони починаються опівночі,
щоб ми наїдалися, і напивалися,
і натанцювалися, і нагулялися,
доки зійде сонце...

~

Зброя не довела до порога —
тільки до грушки.
Нікого нема, і несила
до хати зайти своєї —
ніби там дитина нехрещена...
А дитя — на руках!
Виділи темнооку з дитиною —
ходить жінка верхами
із немовлям на руках,
бо ніхто вже на нічліг не пускає.

Грушку стиснути,
втиснутися в неї,
щоб не уздрів брат при місяці
і пошнурував крадьки далі,
пішов на мушці до горища —
перебиратиме там,
вибиратиме качани кукурудзи,
шульки золоті,
ходитиме, гримітиме на поді,
стеля трястиметься, як груша.

Не стихнуть ті кроки...

Я народився від того гуркоту!
Виколисаний у колисці під стелею,
доколисуваний до самої стелі,
губи від страху не міг розтулити,
аби перекричати
кроки над головою.

НІЧНІ ДЗВОНИ ВОЛОДИМИРСЬКОГО

А дух поблизу ще витає,
душа поміж людьми блукає:
вже дому іншого шука.
Вона безсмертна — кожен знає,
бо в неї виходу немає,
коли заблукана така.

А вже покликано до столу,
до гурту давнього помолу.
Згадай, кохана: в домі цім
ти стріла дівчину на святі.
А де сиділи винуваті
за долю, кинуту в цей дім?

Найтонші в домі цьому свічі,
церковні в домі ризи й річі.
Тут мати треба на хребті
сліпих років залізні міти,
аби тебе прошепотіти,
збагнувши, що карби не ті.

І я шепочу: Україно.
І я шепочу: Україно.
І я шепочу ще і ще.
Я цілував коханій очі.
Я не згадав про віно отче,
де все пече, бо все пече.

Не прошепочу: хай святиться!
Бо небо це і ця пшениця
відторгнуть воду і росу.
Небесні і підземні гули,
де наші дзвони затонули,
той звук, що відвертав грозу.

Хай нас не буде, хай немає,
хай смерть сама переконає
у тому нас, що нас нема.
А ти безсмертна — кожен знає,
бо в тебе виходу немає,
коли сама, як смерть сама.

О, не печалься, наша нене,
що мливо Господа буденне
для нас, — не вперше рветься нить.
Немов покаже їхня мати:
цих продавать, цих дарувати,
а цих сліпих щенят топить.

Тебе, як дівчину в палаті,
лікують ті, що винуваті
за долю, кинуту в цей дім.
О дівчинко, куди біжиш ти?
Кому це ти кричиш: залиште
мене в безумії моїм?!

РАНКОВА ПАСТОРАЛЬ

Розвиднювалось. Ми пішли косити
за грунь. А нам навстріч несли трембіти
чоловіки з присілка — хтось помер.
Була ще тиша. Та ранкова тиша,
коли трава сама себе колише,
бо вітер спить іще в імлі дерев.

Чи мервою притрушене, чи сиве
поганське передсвітло млисті гриви
лісів наскельних на старих верхах
вичісувало леготом, думками,
тому тінь птаха, що майнув над нами,
зняла цураві лахи хмар, як птах.

Тонке джерельце скочило у вічі:
втекло із ночі, ткалось на обличчі —
ми падали і гладили траву.
Трава світилась — плакала на віях,
немовби в наших мріях і надіях
розвиднілось, як на кішню нову.

І стало чути, як дитина плаче,
а потім крик. Ми йшли на крик дитячий.
За стайнею на яблуні низькій
тремтіло хлопченя мале, руками
обнявши стовбур, наче шию мами...
Тонке джерельце з наших мрій, надій.

Ягнята й вівці збилися докупи,
навпроти них завмерли ми, як слупи...
Баран аж від скарлючених кущів,
немовби для смертельного двобою
щоразу розбігався й головою
о стовбур яблуневий бив і бив.

Баран барана в люті б'є до смерти.
А чим його погладив проти шерсти
невиспаний, маленький пастушок?
Невже ця худобина скаженіє
тому лишень, що яблунька не вміє,
сердешна, відступити хоч на крок?

Він звір. Кров залила осклілі очі.
Вже й сам гатити в дерево не хоче,
та хтось його кидає знов і знов.
Заточується вже! Він нас не бачить,
хоч пирскає й на нас його гаряча,
скажена, темна, клекітлива кров.

Сказав хтось: «У шаленстві здохне скоро,
бо відступать не вміє, хоч про сором
не відає... А я б його забив,
щоб не пропали газдам туша й шкіра
і щоб малий не впав на роги звіра».
І, взявши ніж, до яблуні ступив.

Повіяв вітер, і проміння перше
обмило нам обличчя, вітром втерши.
І весело було б, якби не страх
від того, що ніколи наші страхи
не зможем зняти, як цураві лахи,
і закопати на старих верхах.

Пішли ми далі тихо, як за гробом...
Світ, що в стражденне Древо лупить лобом,
відкрив хлоп'як з малої висоти.
Йшли мудрі, ніби з нами все було вже,
і здохнути, до тями не прийшовши,
все ж веселіше, аніж далі йти.

ЧОЛОВІЧИЙ ТАНЕЦЬ

Ти мусиш танцювати *аркан*.
Хоч раз.
Хоч раз ти повинен відчути,
як тяжко рветься на цій землі
древнє чоловіче коло,
як тяжко зчеплені чоловічі руки,
як тяжко почати і зупинити
цей танець.
Хоч раз
ти стань у це найтісніше коло,
обхопивши руками плечі двох побратимів,
мертво стиснувши долоні інших,
і тоді в заповітному колі
ти протанцюєш під безоднею неба
із криком по-звіриному протяжним.
Щоб не випасти із цього грішного світу,
хоч раз
змішай із ближніми
піт і кров.

Сину Людський,
ти стаєш у чоловіче коло,
ти готовий до цього древнього танцю
тільки тепер.
З хрестом за плечима.
З двома розбійниками.
Тільки раз.

~

Літа душа, немов лоша у зливі...
Куди ж тобі, маленьке і дурне!
Ніхто не перебув ці смуги сиві,
ніхто й своєї втіхи не збагне.

Хоч крапелину золоту побачиш? —
умить розтане на твоїм хребті.
А ти все скачеш. Ти і нині скачеш.
Тебе пригнали води золоті.

~

Запахли яблука у сіні —
на молодість, на перший гріх...
Містечка галицькі осінні —
є щось феллінівське у них.

Когось повік не розшукати.
Губити щось, як Божий дар.
На обрії стоять Карпати.
Горять ліси. Гуде базар.

~

Не чую зойків і відлунь зловіщих
у лісі, що неначе пада ниць.
Немовби вже лежить. Немов небіжчик,
воскóвіє. З верхів, як із полиць,

падуть крізь нього вогнища-ватрища —
порожні. І зірки над ним такі ж.
Тут і тобою відкричить, відсвище!..
Не заховаєш і не затаїш

нічого! Дні твої — песиголовці —
пихато відвертаються, як знать.
В далекій, забинтованій церковці
у куполі, як жовтий ліс, тремтять.

Шепочу уві сні: наснися, сніже,
а мрець, як огир на присилині!
Тут найжовтіше, тут найвосковíше.
З полиць небесних сипляться вогні.

Ліси летять воскові, жовтоводі...
Вже втягнутий у зоряний пролом,
з обійм чужих мов вирваний і з плоті,—
летиш, падеш крізь морок, а насподі
гуркоче поїзд, пахне молоком.

...немов поставив *Гамлета*. І вкотре
крик, суєта!.. Прем'єра і провал.
І люди, у яких нема й підозри,
що все — інакше, покидають зал.

І ти поставив *Гамлета*. І ролі
як міг розподілив, не всім — одна.
В якому стилі і в якій це школі
гра плутана й крута, як сатана?!

Ти все ж поставив *Гамлета*. І ласки
не ждеш від Бога ні від глядача.
Це не провал. Ти не поет поразки.
Це юність догоріла, як свіча.

ДВІ АФИНКИ

Володимирові Вознюку

Дві афинки на сигліні... Однині
Вони вже є. Чорніють у росі
дві афинки на сигліні в долині:
в траві, в росі — з небес і голосів.

Гуде гора навпроти них — Палита.
На ній був зруб і афини були.
Тепер смеріччям до небес пришита,
а буками прибита до скали

німущої, хоч там потік дзюркоче
на дні каміннім, у застиглій тьмі...
За крок до прірви зупинити хоче
дві афинки на сигліні... Самі

за крок до прірви! І за крок до лісу,
на крок випереджаючи грибів
прибулий запах і Палиту, сизу
від хмари недитинних голосів.

Дві афинки найперші... Чорні міти.
Карби солодкі на крутій стезі,
де й чорну душу можна прихистити,
а їх — ніяк, живих в траві, в росі.

ТРИДЦЯТИЙ ЧЕРЕШНЕВИЙ ЦВІТ

Діди були ще молоді,
а ти на цілий світ тоді
від них молодшою була,
та, як черешня, розцвіла
найперша! Ще ніхто не цвів,
ще бук себе не розповив.
У незаселенім, сухім
повітрі квітня, ще рідкім,
ти скрип дверей за два ґруні
почула в гострій тишині.
Почула, як горить рука,
як ближчає хода легка...
Ти — на черешні, ти — між віт.
Тремтиш, як черешневий цвіт.

Батьки були ще молоді,
а ти на цілий світ тоді
від них молодшою була.
Повітря пахло, як зола...
Не та хода. Та не біда!
Де ти була — нема й сліда.
Біловолоса у гіллі,
в сорочці білій — до землі.
Як повертали від воріт,
те знає черешневий цвіт.
Де хто шукав, там не знайшов,
а хто б знайшов, той не дійшов...
У кожного в минулім є
втікачка — вмерти не дає.

Були ще люди молоді,
а ти на цілий світ тоді
від них молодшою була,
та, як черешня, розцвіла

найперша! Ще ніхто не цвів,
ніхто ще на землі не вмів
умить увесь убити цвіт...
Я зрозумів за тридцять літ
не те, чому, а тих, кому
ти непомітна! Й не тому,
що біла ти, як білий цвіт,
віки тремтиш одна між віт!..
Цвіт береже від сих і тих,
і від чужих, і від своїх:
незриму — зблизька ні здаля —
одну, як смерть і як земля.

ВАСИЛЬ ГЕРАСИМ'ЮК

ВИБРАНЕ

8 — 3-1072

Я жив у пні обпаленім, як вуж.
В отарі крадьки вим'я ссав овече.
Вмирав вояк безвусий, безоруж.
Вповзав мій жаль в пробиті груди, в плечі.

І я закільцювався і поник.
В різьблену тьму гули пробиті скали.
В холодних дірах засвітив мій лик,
допоки сонні звірі заспівали.

~

Зронила шиття
і навіть не глянула долі.
Про нитку найтоншу
не знає найтонше єство.
І чорна коса,
як ворон на Марсовім Полі,
паде на шитво.
Чому у космацьких узорах
на жовтому — жовте?
Не пальчики, сколоті дрібно,
придумали їх.
Невже твої губи і руки
спалахують доти,
допоки ще губиться нитка
узорів нових?

Спасителем чи сином необнятим
у Чорнім Лісі приспані вітри?
Я знаю, моя мила, ти була там.
Це ти тоді промовила: умри.

Вже вкотре ліс багряну вберю скине!
Хтось уві сні заплаче, як дитя...
І вкотре вже накличеш ти, княгине,
того, хто присипляє забуття!

Не ангели тебе на крилах носять
під небесами музики і сліз.
Не демони пощади в тебе просять,
а ті, кого вела ти в Чорний Ліс.

~

Зіпершись о стіну з гнилих бервен,
він солов'їні згадує рулади:
«О будь благословен! Навік спасен,
хто йшов з тобою в роки страху й зради».

Він згадує їх лиця в тьмі печер:
на них нема печаті зради й страху.
«Я знаю, хлопці, тяжко вам тепер
відвідати Кайяфу».

~

Не відав, ні, той вершник, хто і нащо
збивав його на землю, як в кіно.
Чекала ти його, дітородяща.
На пагорбах білила полотно.

Я знаю: ти заламувала руки.
Я знаю: ти ридала на валу.
Я бачу: він у космосі розлуки
шукає землю голу і малу.

Скажи мені: коли ти зрозуміла,
що падати йому? Йому. Йому.
Ти соромом себе обгородила —
як гонором! Ти правду, як чуму,

пережила. Кому полотна білиш?
Чи ж він доскаче? З-під копит встає...
Чи ти доплачеш? Та невже ти віриш
у милосердя долі і своє?!

Безмовні доли. Пагорби безмовні.
Безмовні мури сполотнілих веж.
Його оббиті груди страху повні —
ні спокою, ні скону не даєш.

Гірка моя богине-берегине,
ну що для тебе не із двох лиш барв?
Хто грішник? Хто створіння безневинне?
Хто з древа роду віть свою украв?

Які полотна білиш, жінко мила,
на пагорбах вистелюючи всіх?!
Відбілювала ти вже їх, білила,
немов зіткала чорними ти їх.

Важко прокинутись і піти
в ранок похмурий.
«Де мій коханий? — питала ти
сторожа мурів.

Вічна сторожа, звісно, не спить.
Погляд відводить.
Мовчки відводить погляд століть.
Гордо відходить.

Важко далі в чорному йти
тілі і віці.
«Де мій коханий?» — питала ти
слуг кам'яниці.

Слуги не знають, та не мовчать,
древні й затяті.
«Ми б віддали обмить, поховать.
Ми не зі знаті».

Сторож не скаже, служка не зна.
Перед порогом
ти озирнулась: подобизна
князя земного.

Страшно розгледіти темний лик.
Страшно ступити.
«Ще не заходь, — сказав чоловік
голосом битим, —

ти ще не маєш права забуть,
ти ще не зможеш.
Тут або служать, або стережуть.
Ділять по-своєму білу грудь
слуги й сторожа».

Ти співвітчизника скручуєш в ріг,
немов так навчили батьки.
Твій тато маржину любив та беріг,
не йшов по траві навпрошки.

Ти співвітчизника не врятував
в біді. Не врятуєш в бою.
Твій тато найменше ягня підбирав
і ніс під колиску твою.

Ягня оживало! Для лагідних слів
твої отверзались уста.
Ти як міг забути?! Ти б очі підвів —
воно на руках у Христа.

~

Люблю мамин почерк. Слова її переповім.
Їх можна читати, шептати і не відпускати.
Не жить мені більше, у світі не жить молодім,
та нинішню радість не зможе ніхто відібрати.

Відчую розхристану днину — як материн спів.
Відчую відчахнуту гілку — заниє, як слово.
Відчую осквернену душу — з таких вона слів,
що пахнуть отавами пізніми та барвінково.

Нехай мене завтрашня днина хитає в диму
їдкого лукавства, але відібрати не зможе
цю радість від імени жінки хоча би тому,
що нині читаю ім'я її, Господи Боже...

~

Я знаю, від чого я гину.
В годину крикливу й глуху
я крові чужої краплину
не злижу, як звір, на снігу.

Коли я прощаюся з вами,
сухі облизавши уста,
сповитими матір'ю снами
душа моя зла зароста.

МОЛОДИЙ ЛІС

Він виріс на місці пралісу —
на довгому повоєнному зрубі.
Він заскочив аж на толоку,
де пасли тоді маржину,
і завмер біля перших обійсть.
Але ж ні! Тільки на толоці
він стоїть, як ліс,
а в зрубі завше хитається,
ніби танцює
на тонкій весільній підлозі 50-х,
і з тих пір не може спинитися,
наче, спинившись — упаде
і проломить підлогу...

Коли праліс поліг,
а молодого лісу ще не було,
великий зруб страшно зіяв між горами
й здавався бездонним проваллям,
особливо вночі,
особливо дитячим очам —
з-між найближчих вцілілих дерев.
Чомусь кортіло думати: ступиш...

А зранку той зруб
ставав Різдвом і Великоднем,
бо саме в ньому
росла вся малина, ожина,
афина, суниця, всі глоги,
ховаючи під собою нічний страх
і бездонне дно.

А всі жінки
зліталися сюди з кошеликами і кошелями,
і вперше добрі були одна до одної,

і кожна приводила дитя за руку,
яке вже не знало, що в небі пахне:
скошена трава чи ягода.
І вимирало село до ночі,
доки не з'являлися поважні заготівельники.
А ввечері жінки піднімалися з урвища.
І вперше із села вивозили не людей,
а повні діжки ягоди.

Ту ожину й малину я не забуду,
та все важче вірити
у глибоке провалля того зрубу,
бо як же міг вирости над ним
цей малий ліс,
рівний ростом із деревами на толоці?!
Та коли ним страшно хитає у безкінечному танці,
наче ось-ось упаде,
я згадую весільних людей 50-х —
навіть на зжовклих світлинах видно,
що вдихнули вже інше повітря,
і накрили нічне провалля зрубу
тонкими, довгими дошками весільної підлоги,
і на тих дошках виріс, танцюючи, ліс.

Тут я дуже легко ступаю,
аж мимоволі затягує в танець,
але мені страшно хочеться
упасти долілиць, розгребти руками опале листя
і глянути у шпарку між дошками —
якраз над тим горбком,
де ми з мамою любили рвати малину.
Але я боюся, що в ту мить
найтонша дошка не витримає,
і в раптовий пролом
між падаючих дерев
я ще встигну побачити всіх:
ходять, рвуть ягоду, сміються, співають,
ждуть заготівельників.

~

Жовта нитка буде. Нитка жовта.
Жовта барва горбиться, як віск.
Ти не щез — на полотні зійшов ти:
проступаєш, як осінній ліс

крізь імлу досвітню. А зворотна
є стезя?! А нитка вже ж іде!
На горби накиньмо ці полотна —
слід наш, може, ангел віднайде.

Дощ на світанку стих, але за мить
він перейшов у вариво огненне.
Сполохано ти горнешся до мене,
а я тебе не можу захистить...

Усе — як у пророцтві. Все. Однак
здалось мені, що це було вже. Наче
я чув цей грім, я це шаленство бачив,
я стан цей знаю: це не крах, а знак.

Хто грає світом? На яких правах?
Чи Богом даних? Та невже нам, темним,
очистившись і полум'ям пекельним,
воскреснути з олжею на устах?!

Я вижив тут, і я тобі віддам
ці гори, ці черешні між лісами.
Вони тремтять, вони цвітуть над нами,
й це може називатися життям

у Царстві Божім. Хай — єдина мить.
Один лиш подих. Крок лише єдиний.
Неізреченний черешневий іній
над небесами темними тремтить!

Сліпу свободу видихнемо! Грім
паде в потоки — вірить тільки водам,
бо Царством задихається Господнім,
бо страхом захлинається людським.

~

Тремтіли коні на стерні
в тумані сивім.
У старовинному вбранні
ти йшла на сиглін.
У плесі, ніби у душі,
ховала небо.
Із двох ущелин два вужі
повзли до тебе.
Затамувала страх і біль...
Письмом зловіщим
лягла на мох іскриста сіль
з небесних тріщин.
Летіла глиця золота
крізь лоно голе...

Сліпе іржання доліта
і серце коле.

~

Щороку
сивими осінніми досвітками
ми з'їжджалися у Косів
на торги.

На другу Богородицю
ми сходили з полонин,
а в неділю сідлали коней
і сивим осіннім досвітком
їхали на торги.
Ми викохали маржину на продаж.

Ми брали із собою своїх жінок,
щоб вони вкрили всю торговицю
килимами і веретами,
ліжниками і всім на світі —
хай весела барва очі зриває!
Хай ми не бачимо,
хто цеї осені не прийшов...

Хто із полонинських сміхованців
упав зо сміху і вже не встане?
Хто вже поклав на землю
всі свої ліси?
Кому із косарів-курварів уже доста?

Щороку
ми наймали музик
і щороку
ставало все вужчим наше коло...

Тому щороку
все дорожчими були наші музики
і все більше сивих дівчат
танцювали з нами *гуцулку*,

але ми більше не засиджувалися до ночі,
щоб видко було на всі гори:
як нас багато
відбуває на села.

~

Михайлові Дмитріву

Я вівці чорні й білі розгубив
у пізньому тумані. Угорі
вони іще озвалися. Побіг —
нема. Туман. Чужа стоїть кошара,
і чути кроки. Вогник за плечем.
Він, і вона, й дитя. Заходять в хату.
В цебрі несуть овече молоко —
хитається від їхньої ходи.
Я підійшов аж до вікна. Не зміг
нічого вздріти. Тільки молоко
хитається іще серед кімнати.
Й дитя стоїть, ворушачи губами.
А що воно лепече? Я хотів
почути — це чомусь тоді здалось
вкрай необхідним. Але все ж мені
свердлило мозок: вівці забредуть
чорт-зна куди. Давно вже їх не чути.
А що на світі чути? Хто озветься
до тебе, доки тепле молоко
іще хитається і на лиці
танцюють переблиски ватри з печі?
В тумані ніч надходить непомітно.
А ватра догорає. Жінка де?
Де чоловік? Не бачу. Може, в льох
спустилися? В хатах старих буває
льох під підлогою. Саме собі
про щось дитя шепоче... М о л о к о
у т е м р я в і і щ е х и т а є т ь с я...
І ватерки слабкої язики
зализують душу.

~

Те найменше звіря,
що в смереках проскаче,
та найменша зоря,
що на сіні заплаче,

те найменше маля,
що хлюпоче в потоці,
та найменша земля
з порошинкою в оці

врятували б мене,
та замкнуло всі брами
це повітря страшне,
що спинилось між нами.

Ви, найтонші зі свіч
в слові, як у печері,
не розхитуйте ніч,
не полохайте челядь.

Я дійду на зорі
до найстаршої брами.
Де ключі? У Дніпрі.
А Дніпро — під валами.

В однієї із дів,
що у водах біліє,
зв'язка наших ключів —
як намисто на шиї.

Від слабої води
розривається зв'язка,
від легкої ходи
піднімається брязкіт.

~

Останніх років київське кіно
в малому залі дня зими пройшло.
Згадалось: від людини до предмета —
про всіх, про все. Ти бачив: не дано
тобі (про це вже сказано було)
життя прожити як життя поета.

Ти зрозумів і крок ступив назад,
замкнувши зал зими, і навзагал
понуро ті сеанси передумав.
Ти обминув собор і снігопад,
і срібні вікна друга, і вокзал
з його родинним, кругоплинним тлумом.

Була вже північ, а точніше — мир
в дорозі й на душі. Ти кожну мить
вигадував роки, які настали.
З лицем сухим і білим, як папір,
шукав нових для себе оповить,
минаючи собори і вокзали.

СОНЕТ

Стих водоспад. Коли вляглася піна,
побачив я над прірвою жінок.
І ліс уздрів їх. Відступив на крок
і впав перед жінками на коліна.

З яких небес вони? З яких зірок?
Чому вода спинилася неспинна?
В проваллі тане кожна крапелина.
Я маю ключ, не знаю, де замок.

Їх, мабуть, води винесли з безодні,
і їхні житла темні, і слова,
яких не чули небеса Господні.

Для них каміння м'якше, ніж трава.
Не знають ні гріха, ні божества
вологі душі, чисті і безродні.

ДОСВІТНІ ДУШІ

Ще б кілька слів, хоча би зо два,
і все — на місці, все — як слід.
Лежить у голові, як лодва,
стара, сліпа залежність від...

Та що перелік і для кого?
Спочатку хоч собі втовкмач,
що не в старого й не в сліпого
питать за кожну із невдач.

В дні золоті і в ночі срібні
ти не співав псалми, не звик.
Для цього не такі потрібні
душа, і шкіра, і словник.

Ти вибрав із усіх мелодій
мотив отав у Космачі.
Косити ходиш, ніби злодій,—
нечутно, крадьки і вночі.

Ти думав: тут музикам грати?!
На всі ці гори й небеса
молись, аби пекла у п'яти
хоч ворога твого коса.

Останні виють пси пастуші,
останні моляться уста,
цілуючи досвітні душі...
Вони приходять неспроста!

Одна при одній! Ніде стати...
За крок від правди і біди
вже й ворогу шепочеш: брате,
прикошуй прадідів сліди...

Як звіра, гладиш проти шерсти
оцей покіс, оцей поліг,
оцей узір, де жоден хрестик
не вишитий для губ твоїх.

Уже й коса не косить — миче
з корінням... Вже в землі вона...
Собі шепочеш: чоловіче,
якій худобі ці сіна?

Невже ти косиш на чужому,
спиною вчувши вила з тьми?
Якщо й вертатимеш додому,
невже співатимеш псалми?

~

Не зло і не зламане в хащі крило
хитнули у вірі,
а те, що піднесло, а потім пішло
морозом по шкірі.

Хай програно бій, наступив супостат
на груди ногою,
а пам'ять стоїть, як останній солдат, —
не кидає зброю.

І жінка стоїть при вікні, при свічі,
немовби у тиші,
порубані руки, що стисли мечі,
свіча відколише.

Вона тебе жде, а трава-хоругва —
похилена слава.
Не плач, моя мила, то пізня трава —
то рання отава.

А ти це вже вкотре свій зранений рід
підняв, як сокиру?!
Ти ще підповзеш до отецьких воріт
із битви за віру.

Ти ще заховаєш зіниці старі
під отчим порогом.
Проклявши тебе, відійшли матері,
що мовили: з Богом.

Щоб ти не хитнувся у вірі своїй,
останній вояче,
ми рід свій погубимо — приймемо бій,
і ворон докряче.

ВЛІТКУ, НАПРИКІНЦІ 80-Х

Мабуть, сам небесний Ілько на своїй колісниці
поскликав їх на храм,
і вони поз'їжджались на свято Іллі
у храмову неділю,
блаженні, жебраки, каліки.

Юродиві пішли між люди,
а інші поставали і повсідались
обабіч довгої дороги до церкви,
і останнім уже не вистачило місця.

Картатий празниковий люд
рушив на цвинтар
і декого із сидячих та стоячих
упізнавав по голосу,
яким виспівувались чи виплакувались молитви,
який благав чи погрожував небесною карою,
який радив купувати ікони і хрестики,
ланцюжки і пискавки,
портрети вождів і церковні календарі.
Цей голос божественно зривався
у нескінченних співанках про наші походи
і про інше горе на світі.

А декого із юродивих
упізнавали в обличчя,
бо в горах їх бояться,
надто вірячи їхнім словам.

Цей храмовий потік ювілейного року
видавався безкінечним,
хоч закінчувався біля церковних воріт,
і він був безкінечним,
бо церковні врата нині відкриті.

А коли храмове богослужіння закінчилось,
тоді із церкви хлинув зворотний потік,
він був ще голоснішим і картатішим,
і вже рідко хто зважав
на молитви, шрами і пісні,
і були вислухані тільки юродиві.

А коли місцевий люд і сторонський, гостьовий,
розбрелися по хатах на набутки,
тоді зламалася враз
жива загорожа упродовж храмової дороги
і під замкненою церквою за цвинтарем
почалося їхнє свято,
бо кому потрібні такий храм і таке спасіння,
якщо не можна, міцно обнявшись, хто з ким зуміє,
випити за здоров'я кожного
і за здоров'я всіх!

А коли спалахнули блискавки, вдарив грім
і впав густий дощ,
тоді раптом замовкли блаженні.

А коли замовкають юродиві,
тоді починається ґвалт і крик —
грізно зчіпляються, хто з ким може,
і над землею
у печальних смугах дощу
миготять милиці і протези, хрести і ножі,
каміння і прокляття.

І тоді
із високо піднятою над головою,
страшною у відсвітах Ількових блискавиць
косою,
вибігає ґазда,
якому геть начисто витолочено всю траву.
І куди ж йому подітися
зі своїм праведним гнівом?!

А на понеділок
залишається тільки жалісливий безногий,
що в ранковому тумані
здається маленьким хлопчиком,
який грається у придорожній траві,
випрямляючи залежані стебла і зігнуті квіти.

Він знає, де сиділи сліпі,
де падали копійки і де падали побратими,
і один зі знайдених срібняків
притуляє до бурого запухлого надбрів'я...

І плаче, і шепоче,
і з того невгамовного шепоту
чути тільки одне, часто повторюване, лагідне:
«Нічого, нічого... Скоро Спас. Преображеніє.
За два тижні Спас».

ЗАМЕЛО

Бродиш, коли Ґрегіт замело, п'єш каву,
коли впали сніги на плечі й нові падуть.
Слова живого не випустиш,
гейби з хати під Ґреготом —
ховайся в собі — плаї замело — не виходь —
Ґрегіт замело — не зійти з гори. Сиди.
І слухай, як старіє старець, як відходить...
Обмивають свої, в труну кладуть, не плаче ніхто.
Не знести з гори — плаї замело. Ховають під лавицю.
Не випустять з хати. Сидять при вікні:
«А чия то йде? Куди йде? Як убрана?»
Хтось ночі і дні рахує тобі, ломиться в двері:
«Хто умер? Хто у труні?
Та хоч свічку йому, — кричить, — запаліть!»
Відкажуть: «А хіба він пише?
Хай підожде. Сніги зійдуть.
Хай почекає. Знесемо».

~

Святили паску черешневим цвітом —
черешня на Великдень розцвіла,
і подихом, пелюсткою сповитим,
хитнула запах свіч... Не рання мла,

а ніч, прошита колом свіч, зосталась.
У тьмі навколо церкви — коло свіч.
За ними нас не видко — мов сховались.
Ми рідко сходим з родових сторіч.

Ми свічі простягнули з темноти
і грієм губи цвітом черешневим,
незримі над могилами під небом...
А свічі палахтять — до хрипоти,

за руки взявшись: вирватись, втекти!
Та вже світає цвітом черешневим.

Черешне-сестро, паску посвяти.

~

Тоді ми зникли в лісі... Кроків шість —
і там твій сміх і крок! Слабого світла
пучок з-між віт — ти зблідла. З того літа
він там живе між афин і дощів,

твій сміх. Туди — шість кроків і смерік.
Йому не відлунати, не пропасти.
Не дався звіру — й вітрові не вкрасти
його. Зайшов за шуми і потік

у нори, в мох, у страх, у шпари сну
вовчиці, закрутився в афинниччі...
Його все більше. Звідусіль у вічі
він дивиться. Не радість, а вину

немов лишили ми — це той пучок
нерозповитого, слабого світла
тоді ще осінив тебе — ти зблідла
отам на мить одну. На шостий крок.

Мав би я чорне лице
до тебе іти.
Мав би я чорне лице
тобі докоряти.
Мав би я чорні уста
сказати: прости.
Мав би я чорні слова
гордині і зради.

Звідки ця музика? — звідки прийшла у сльозах.
Доки ця музика? — доки тебе обнімає...
Як у космацькій корчмі, сидять при ножах,
чорні мої слова — і краю немає.

Мав би я чорний день...
Та пізно вночі
я воскресав не раз.
Я знову воскресну.
Тиша свята.
Ти сидиш при свічі,
тулячи до грудей
твар безсловесну.

ПРЯЖА

Той, хто крадьки зазирає у вікно,
хто високий і сивоокий двадцятої осени двадцятого віку,
той уздрить, яка дівка чемна до роботи, а яка ні.
А ти ховаєшся, бо засинаєш біля куделі,
зронивши веретено...
Назирці іду за тобою,
бо прядеться моя нитка із твоєї куделі,
яку носиш за поясом.

Сива нитка із перемішаної чорної з білою вовни.
Ідеш і прядеш, а я
перешепотів услід віршами
всі твої ліси і груні,
твою толоку і твою афинниковату,
твою маржину і твої сіна.

Та не вишептати тебе
із клубків нитки сивої — сивих гір твоєї молодости,
та навіть із пожовклої фотокартки сорок шостого,
де нарешті не ховаєшся,
бо вже всі знають, до кого ти чемна.

~

Де ви пасли, олені небесні?
Ви почули срібний свист стріли?
Ви скупались у черленім плесі
чи в залізну дебрю утекли?

Де ви спали, олені небесні?
Ви відчули жовтий зір змії?
Ви наснили золотому теслі
білу платву в дереві її?

~

Здалеку надходять.
Із душі
тихої —
ще жовта й старовинна...
Афин запах,
потім запах сіна.
Потім ночі, дні й роки — чужі.

Афин запах!
Стільки — не зібрать —
гребінками гори прочесати!
Запах сіна афинниковатий,
де сніги,
міста,
сіна висять...

Де старий, невиспаний візник
звівся! —
на вітрах волосся й руки.
А над ним викруглюються звуки.
Запах обертається,
мов диск.

~

Дома прокинувся. Сніг.
Вівці озвалися сиві.
В сяйві стоїш, як у зливі.
Хто тобі допоміг?

Може, те джерельце на млаці,
що скочило із ночі у вічі:
«Де ти си покалічив?»

Може, та остання літавиця,
яка вже нас не покличе.

Може, та, із верхів недальніх
олениця Кострічі,
яка нам принесла сніг.

~

— Що таке, мамо, Космач?
Скільки присілків у нього?
— Сину, це материн плач.
В неї немає нікого.

— Хто його, мамо, зіткав?
Звідки воскові плити?
— Сину, це з жовтих отав.
Бог не велів їх косити.

~

Верхи й ліси вже хтось нашепотів
моїми віршами...
Не шумом вічним
я сповнений, а спійманий на відчай
незнаним гулом і слідами слів.

Його не чую ще, але гілки
уже відхилені — пройшов між ними.
Ми ще не вороги й не побратими.
Стежок нема ще в нього.
Навпрошки

ось повійнуло — по душі якраз!
Ще перед зором. Вже і за плечима.
Зацькованими, білими очима
шукаю пастку в дебрі,
а не лаз.

Злива була у Ворохті давнього дня.
Пізні дощі гори товкли і місили.
Сивий гуцул просив над трупом коня:
«Боже, дай мені сили».

Ті, що і *Чічку** читали, пиво пили.
Ті, що і *Чічку* читали, все розуміли.
Ті, шо знали діда й коня, підійшли:
«Боже, дай йому сили».

Першим снігом запахло. Хвоя пливла.
Пізні дощі гори товкли і місили.
Смерть у Ворохті. Смерть мене привела.
Боже, дай мені сили.

* Новела Марка Черемшини.

~

Мовчав, а прокидаєшся від крику,
бо сни досвітні — рани ножові.
На тілі — сироти старого віку.

Ми — сироти, і нам немає ліку.
Малі й великі, мертві і живі.

А ти, що не довчився у предтеч,
падеш тоді, коли *прийшла ми' карта*
і над душею кожен день, як меч.

Сьогодні — порожнеча колотнеч,
а завтра те, що й вимовлять не варто.

Цю *картку** він вибрав за день чи за два до. А потім —
у траурній рамці, під склом, під серпневим дощем...
Котрого Івана покличуть на проби? А пробам
ведеться і нині, і прісно: вогнем і мечем...

І ми ще зійдемось в повітрі журби і жалоби.
Котрому Івану він руку поклав на плече?
Пострижений, у сірячині — з Франкової проби —
готовий до екранізацій вогнем і мечем.

А наш *поетичний екран* зветься мертвим Іваном.
А наше кіно зветься *Тіні*. Тому не втечем.
Ми не потопаючи, а виринаючи, раним.
Очищення схоже на чистку вогнем і мечем.

Знекровлені, темні прозріння, осяяння кволі.
А серпень — останній. А проба серпнева — одна.
Його не затвердять на роль. Бо розписано ролі.
А пробувать можна і так. Бо своя сторона.

1987

* Фотопроба І. Миколайчука на роль у фільмі-екранізації новели І. Франка.

БРАТОВІ

Кого там виводять, кого там ведуть, Ярославе?
Кого там доводять, доносять, у землю яку?
Кому там забаглося Миклащука з Прокурави?
Кого там він має купати в кривавім піску?

Ніхто не розкаже, не скаже, не вишепче: досить!
Ніхто вже не може розтерти цю правду у прах.
Тебе вже, мій брате, виводять, виносять, доносять.
З тобою, мій брате, прощаються в дальніх пісках.

Ми будемо довго криваві роки розгрібати.
Ніхто вже не може розтерти цю правду у прах.
Тебе вже виводять, доводять тебе вже, мій брате.
Шукають тебе вже, мій брате, у дальніх пісках.

Це значить, нарешті, що нас небагато, це значить,
що нам не поможуть, нарешті, ні честь, ні обман.
Це значить, нарешті, мій брате, що кожен твій братчик
і завтра ще встигне зірвати свій *чорний тюльпан*.

І як нам носити цю днину в очах, Ярославе,
і кров, що по наших по жилах тече і тече?
Ми навіть живем і вмираєм, хоч ми з Прокурави,
де князь цього світу долоню кладе на плече.

~

Я терпів свою душу. Страх. Бруд.
Прошепочу: «Це як над убогою
поглумитись». На Божий Суд
не йди своєю дорогою.

~

Коли з'явилась лая псів
і забрехала,
між ними ти своє посів.
Душа сховала

свої обгризені часи
в старі бесаги,
а що залишилось — на пси!
На злі ватаги!

Трепети сивої сини
усі — в цій лаї.
Хтось вартий іншої ціни?
Ціни немає.

~

Стараєшся для них. Тож не спіткнись на римі.
Вони простять усе, а спотикнешся — ні.
Вони такі свої. Вони такі ранимі.
І найрідніші в рідній стороні.

Ти знаєш їх порив, гірку душевну вроду,
їх золоті лоби, їх золоті чуби...
Не вірять, коли ти без племени і роду,
і давньої журби, і давньої злоби.

Бо ждуть. Хоч трішечки б орнаменту і крику.
Не слова. Не мовчання. Не тебе.
Не душу з-під поли — безродну, напівдику
в столітті, що на тонкощі скупе.

В тобі таки живе маленький Мартін Іден,
і ти себе, як міг, коректно переміг.
Вони за тебе. Всі і скрізь. Ти їм потрібен.
Кому іще потрібен ти, крім них?

~

Вирвалася з ночі коляда!
Вилетіла з лісу мовчазного!
Сніг летить, на голови сіда
неузримі, бо ніде нікого.

Скрізь ніде нікого. Ліс і сніг.
Пахне хвоя. Пахне, доки втягне
в коло тіней, мстивих і сумних,
літургійне тло старообрядне.

А тобі забаглось коляди!
А тобі забаглось товариства!
Вік минув, як замело сліди
і втекла на санях доля бистра.

Це життя минає чи тремтить
промінь зірки в смеречини в жмені?
Наче бинда сріберна за віть
зачепилась на скаку шаленім.

Це тобі й зосталося: про все
нагадати, душу прив'язати
до зорі, що коляду спасе,
кинуту у хащі, як за грати.

По-сирітськи пахне хвойний ліс,
тахне в сяйві місячнім дорога.
Сніг тріщить, згоряючи, як хмиз,
не пече, коли шепочеш: Ольга.

~

Я промчався тунелем тих літ,
де лиш протяг і втома,
і малим повернувся на світ,
та змаліли і вдома

ті великі боги і дідьки,
що в дитинстві лякали.
Я сказав про підземні стежки,
і мене не впізнали.

А тебе я, кохана, впізнав,
хоч не пахла, як злива,
із холодних космацьких отав
твоя посмішка сива.

Хоч весільний твій кінь не носив
ні барвінку, ні рути,
хтось волосся твоє розповив...
Може, протяг забутий?..

Я руками тебе обів'ю,
як тремтливу морелю,—
наче білу сорочку твою
втягне
в пащу
тунелю.

ВАСИЛЬ ГЕРАСИМ'ЮК

IV

ВИБРАНЕ

МАРІЄ,

за мертвими виють пси.
Так виють, ніби за тими,
що вмерли у всі часи,
й між ними — ми.
Не за ними.

На сивому тлі трави
тонко, мов конокради,
проціджують ніч волхви
імени твого ради.

Тут виють до ранку пси
за мертвими й за живими
на грані,
бо голоси
їхні
кажуть очима.

Заплющуй очі...
Зірви
губами пелюстку зради
на псиному тлі трави
спасенної ночі ради.

Ми тут.
Ми вдвох на коні,
що палить трави в галопі!
За нами виють чи ні?!
Тут кров б'є об кров!
Це опір.

Хтось має любити
тут.
Ми ждали такої ночі.

Душа моя горне бруд —
роби з нею, що хочеш,

бо виють до ранку пси
за мертвими й за живими
на грані,
бо голоси
їхні
кажуть очима...

Ми ще ворушимось!
Ми
виєм з болю до рана,
з любови виємо,
з тьми,
тут,
як там, де застане...

На сивому тлі трави
тонко, мов конокради,
проціджують ніч волхви
імени твого ради.

КОСА

Я сказав собі так: «Ти не зодчий цих стін.
Ти народжений жінкою в муках, ти син
нерозумний, що падав і падав».
І було мені так: ранок, вечір — одне.
Ті забули мене, що любили мене.
Я упав. Я зламався. Я зрадив.

Не провал, не обвал, не сповзання, не зсув.
Я прозріння й не знав. Я натхнення забув.
Дні і ночі замкнулися в коло.
Доки маски міняли мої вчителі
для нової маланки на рідній землі,
я згадав, що скінчилася школа,

і сказав собі так: «Ти не зодчий цих стін.
Тобі вистачить власних провин і колін
тільки впасти, а це не поможе —
забагато, кого вже ніщо не спасе.
Навіть вітер, що зносить, несе й не знесе,
бо куди нас позносити, Боже?»

І було мені так: ранок, вечір — одне.
Соломинка, яка ще тримала мене,
стала тоншою за соломинку.
І сказав я собі: «Так було й буде так».
І тоді розповів мені сивий вояк
восени, уночі, про жінку.

Зимували вони у землі. Не одна
є зимарка у горах самотня й сумна,
але їм у зимарці — не можна,
їм — лише у землі. І не день і не два...
Та настане весна. І настане трава.
І настане ловитва безбожна.

З ними жінка була. У землі розплела
свою чорну косу. І сокиру дала
найгрізнішому в руки: «Не хочу.
Відітни». Той узяв. Озирнувся, як тать.
Зблід. Немов йому шию біленьку рубать.
І промовив, заплющивши очі:

«Я чесатиму сам. Скільки треба. Засни».
«Відітни», — вона плаче. А він до весни
чеше косу. Розчісує косу.
Хай усе на землі у крові і в золі —
є живі і в землі! І між ними, в землі
він розчісує чорноволосу.

По війні десять літ — у землі десять літ
зимували. Щоб знову піднятись на світ,
розчеши чорну косу, вояче!
Настарай за ці зими на землю дощу!
(Так він чеше — як плаче, й не чути плачу).
Хай ніхто під землею не плаче!

(Косу чеше!) Не дасть вона спати змії.
Скине іскри свої у долоні твої —
ще забавиться доля з тобою!
Ти вже рвешся на світ? Ти на цей не спіши.
Чорну косу чеши. Чорну косу чеши.
Твердь, як смерть, над тобою з косою.

А весна захлинається! Тепла, як грудь
у землі — аж потоки пад вами ревуть!
Хай ревуть. Скоро стане їм легше —
вийде жінка на сонце! На перші громи!
Поможи їй — волосся на руки візьми.
Хай сама в перших травах розчеше.

Що потому, вояче?
«Потому нема.
Чи цікавить геройство? тортури? тюрма?
Може, зрада? відступництво? Може,
доля кожного з нас аж по нинішній час?
Міг би я розказати про кожного з нас,
але це тобі не допоможе».

У ХРАМІ

Ти, вигнана Богом,
стоїш при свічі
на чорній землі,
питаєшся в Нього:
для кого мечі
кують ковалі?
Не каже, для кого.
У чорні ліси,
на гори й степи
ти вигнана Богом.
Свічу погаси
і переступи
змію під порогом.

~

Орестові Новаківському

Стережіться, щоб ви не погордували
ні одним із малих сих, бо їх ангели
у небі видять лице Отця мого, що на небі.

(Мтв. 18:10)

Кроки на смерековім помості.
Звуки темні й теплі — як рілля.
В сутінках прийшли до мене гості.
Не сказали:
хто і звідкіля.

Ось один — найстарший — ликом дивен:
зранене повітря — дотик вій,
ніби вийшов з храмів, мов з катівень —
ізодвіку сивий і чужий.

Другий ось. Він інший, інший зовсім.
Молодости, старости — нема.
Тільки погляд вив'язаний.
Ось він
дивиться на старця крадькома.

Третій ось. Він клопоту не має.
Сам співає, сам горілку п'є.
Соплі по столу не розтирає —
навчений, що кожному — своє.

Перший не змигне,
а другий стежить,
третій п'є, співає, як співав.
Може б, їх прийняти, як належить?
Ніби я просив їх, ніби ждав.

Дивна ця гостина, ця година,
світ оцей за вікнами трьома.
Може б, нам до столу — як родина —
молодости, старости — нема?

Я дістав би винце пурпурове,
я по вінця винця би налив,
я сказав би: випиймо, братове!
Ви прийшли, бо я вас запросив.

Але чом це старець тихо плаче?
Але чом це другий — зирк та зирк?
І хмеліє третій.
Капле, старче.
Скапується великодній віск.

Старче, старче, змилуйся над нами,
доки ангел пильний — зирк та зирк.
Ми веселі з кіньми й кептарями
під вечірні виверти музик.

Ми такі, як завше, душе-враже?!
Ми такі, як сто світів тому?!
Той не скаже, хто сльозу розмаже
дланню,
що ділила світло й тьму.

Душе-пташе в пурпуровім пір'ї,
де твоє безумство молоде?
Старче, старче,
я тобі не вірю!
Пильний ангел погляд відведе!

Півжиття залишить, як провину
й тоскну приворотність ранніх ран.
Ми вже відіграли Україну —
той, хто платить, не замовив тан.

Що тепер ті кроки на помості!
Що тепер ті звуки золоті!
В сутінках прийшли до мене гості.
Я не ждав,
але й прийшли не ті.

1990

~

Дванадцять сивих суддів сидять
у сутінках під стіною,
а я ховаю очі, як тать.
Що стало, старці, зі мною?

Чому ви тут?
Ви ж приходите в час
найпершої тільки купелі,
і більше до скону не чути вас,
і ваші суди невеселі.

Хто душу, мов немовля, розповив?
Тремтить, нага, над водою,
її вже мили для ваших слів
найпершою крижаною.

Судіть,
бо душа — це така пора,
коли слово — за вами.
У першій купелі жінка стара
занурювала руками

мене,
а кожен суддя судив,
а жінка дим сокотила:
від хижих птахів і муравлів
мале тільце обкурила.

Над ватрою тримала вона
мене,
і стікала з мене
вода свячена, вода крижана,
і мати пила свячену.

Дванадцять сивих суддів сидять
у сутінках під стіною,
а я ховаю очі, як тать.
Що, старці, було зі мною?

Кричить породілля, бо на порі.
Чекають дванадцять суддів.
Плаває гострий лід у цебрі.
Вогонь обпікає руки старі.
Що, старці, зі мною буде?

БУРЕЛІМ НА ПРОВІДНУ НЕДІЛЮ 1989-го

Вітри звіялись високо на горі —
клин косарів обвівали.

Вітер з долу вирвав кілька голосів
і приніс на мій схил гори, життя.
Я не впізнав ті голоси,
тим більше не міг докупи зв'язати,
я лише обхопив руками бука,
вирваного з корінням,
бо не знав: чому шукаю
єдиний, може, найтихіший голос,
адже його міг понести інший вітер
на інший схил гори.

Бучок не впав,
бо притулився до скелі,
а голі корені глухо зміїлись під сонцем
на замшілому камінні.

То не були голоси предків, але саме ті,
випадкові,

розшарпані вітрами голоси
прив'язали мене до стражденної деревини,
і я вперше відчув:
земля хоче
звільнитися від
мого коріння.

Бучку, бучку, може, нас викорчувано для того,
щоб ми більше не губили свої корені.

Втомленим таким, як ти,
був один заклинач змій на другому схилі гори.
Викликавши із землі гадюку,
яка вжалила дитину у свіжому сіні,
він упав би, якби не притулився до скелі —
ніби тим гаддям
був пришитий до землі.
Сказав мені тоді:
«Он вона лежить на стежці,
підрубана випадковою косою.
Тому така зла».

Романові Безпалківу

Я змалку боявся поганого ока. Зомлів
колись я на храмі в чужому селі, безпорадний.
Вже знаю про себе ту правду, яку я хотів.
Я знаю ту правду, що врешті подібна на правду.

Розплющую очі в дитинстві.
Церкви і хати
іще не бляшані —
під снігом —
блищать наді мною.

Я торсаю двері.
Я мушу до хати зайти.
Бо я там прокинувся.
Я там завмер під стіною.

Ми завше найменші у сяйві,
а віра в обман
солодкий
у ловах зі страхом
довіку потрібна.
Я плакав у сінях родинних — я знаю цей стан,
я знаю, чому моя правда на правду подібна.

Ми завше беззахисні в сяйві,
а віра в обман
спасенний
у ловах зі смертю
одвіку несхибна.

Співав я маржині у стайні — я знаю цей стан.
Я знаю, чому моя правда на правду подібна.

Заплющую очі в дитинстві.
Хати і церкви
темніють зі мною і кожна —
у хмарі —
на зламі.
Останньою стонкне
перервана тінь голови.
Залишиться погляд,
й дитина зомліє на храмі.

ПЕРШЕ ПОСЛАННЯ ДМИТРА З КУТІВ ДО ГАЛИЧАН

Не знаю, чому ви завжди боялися
божевільних і привидів.
Може, тому, що божевільний забагато розказував,
знаючи про вас те, що самі не знали чи не хотіли,
а привид перестрівав глупої ночі
у найнесподіванішому місці.

За своє життя я відучив вас
боятися божевільних,
а тепер помираю і в скорім часі
відучу боятися привидів.

Страх ваш я збагнув тоді,
коли мовчав, а ви говорили.
А потім я отверз уста
на тридцять літ —
я відправляв богослужіння
у всіх автобусах на всіх дорогах Галичини.

Я зайшов у найперший автобус зі словом Божим,
і ви почали вигадувати,
що мене вигнали з духовної семінарії
за несусвітені гріхи і я збожеволів.

Різне вигадували ви,
але без мене
у 50-х не сідали в автобус на перевалі.
Та цим я не тішився, бо добре знав,
що заповів Спаситель.

Я підсів до нещасного чоловіка і сказав:
«Я твій брат».

«Ось мій брат,— махнув той головою убік,—
ось той, що вернувся вчора з далекого краю
і згадав, як нас тато поділив.
Ти помолися за нього,
бо я буду просити панів,
аби повезли його назад,
віддам за це усі гроші й маржину».

Я підсів до того,
якого мали вдруге вигнати,
і сказав: «Я твій брат».
«А щоб тебе кров залляла, блаженний,—
я на рідній землі, як між чужими».

Він був п е р ш и й,
хто поборов страх і прокляв мене.

Тоді я підсів до нещасної жінки,
я хотів назвати її сестрою,
але тільки поцілував
і сказав: «Щоб тебе голова не боліла»,
бо в мене дуже боліла голова.

А ви почали усміхатися —
ви більше не боялися божевільних.

А тепер, умираючи, кажу:
браття і сестри,
щоб ви не боялися і привидів,
я приходитиму при світлі дня.

ДРУГЕ ПОСЛАННЯ ДМИТРА З КУТІВ ДО ГАЛИЧАН

Я прочитав Книгу Мертвих, кажу:
країна мертвих старша від країни живих,
там немає Галичини,
там нема героїв,
дарма ваші герої все забрали з собою.
Невже не з вами, а т а м
вирішуються питання чести?

Виносили ви своїх покійників,
їхніми домовинами
тричі стукали
о пороги їхніх домівок —
тричі прощення просили.
Чому нині
кладете в труну горілку?

Голови дітей ваших померлих
ви покривали вовною,
а чим покриваєте голови
ваших байстрюків на базарах Європи?

Говорив-бо я вам:
не божевільних і привидів бійтеся, галичани!

Коли мордували вашу церкву,
ви збиралися докупи в темному лісі
і молилися.
А що нині чините в храмі?
Ви поставили свою правду про Спасителя
понад самого Спасителя.

Говорив-бо я вам:
приходитиму при світлі дня.

Коли жив я з вами,
часто мусив ходити лісами,
і якщо сніг застав мене
у буковому лісі,
я бачив, як падає сніг,
а в смерековому віти закривали його,
але я чув, як падає сніг,
хоч падає він нечутно.

Браття і сестри!
Сніг іде із одного неба
і вкриває до Божої весни
нашу Галичину,
прекрасну, як передсмертна посмішка.

~

Невже празниковий розходиться люд?
Не свято, а битва.
Я можу молитись Тобі тільки тут,
хоч це — не молитва.

Не треба трембіт. Люд пішов, як під лід,
в слова, як в рекрути.
Я виріс під розпач трембіт. Я той світ
не можу відбути.

Я не ворожбит, я не пізній мольфар,
я ще на колінах.
Надходять ікони, висять, бо — товар —
на грудях, на спинах.

Купуй і молись
і повернеш колись
по зорях високих
у край, де пророки зійшлись.

Подивись,
що творять пророки!..

~

Літавиця стоїть на воді.
Там, де стала, там — плесо,
щоби кола пішли золоті,
де лице її щезло.

Йдуть на берег з води —
по лісах
і по хмарах — верхами.
Вже заграли у зір на губах
згубних духів перстами.

Діво, кола ідуть золоті —
не знайду собі місця.
Знаєш тільки ти на воді
місце те,
де вода боїться.

Діво, пустка між нами німа,
лиш на зіроньці грає.
Якщо в світі й нікого нема,
погляд є.
Протинає

лиш тебе (всю? розплетену? ні!),
протинаючи, гине.
Темний нелюд на цій бистрині,
я втомився, княгине.

Як тебе називає потік?
Босорканя? Білотка?
Він підняв тебе, як чоловік,
челядино солодка.

Він не знав:
ти — на інший мотив.
Ти не з хащі й не з хати.
Він не знає. І знать не хотів,
і не буде він знати.

Лиш цілує одіння твоє
в шумовинні, в промінні...
то габою до скелі приб'є
й заридає в камінні.

Ти жива?
Пригадай.
Не тремти.
Бог не скаже ніколи,
чи від тебе,
а чи з висоти
наближаються кола.

СТАРОВИННІ ЗАБАВИ

Покійник лежить у хаті,
а в темних сінях
я повис на гаку
і кричу: «Я вишу!»
І крізь регіт і вівкання
мене запитують:
«На кому висиш?»

Назвати мушу дівоче ім'я,
і мені пересихає в горлі,
бо я ледь чутно
називаю тебе.

Мене може зняти тільки поцілунок,
а ти не зможеш не поцілувати,
бо вимажуть лице сажею
і виштовхають надвір.

Я чую церковні дзвони у грудях,
бо ти підходиш і цілуєш...

Тепер повиснеш ти
і тебе спитають:
«На кому висиш?»

Я знаю, ти не скажеш,
і до ранку під розпач трембіт
відмиватиму на потоці сажу
із твого заплаканого обличчя.

А вранці
покладуть рідні
на домовину свої голови
і тричі попрощаються з мертвим.

Він від бартки упав на храмі.
Помста пливе у їхній крові.

Я також із того роду,
але мені зранку тільки відлунює,
тільки видзвонює у вухах:
«На кому висиш?»

Я вишу.

БАЛАДА (II)

Юрію Брилинському

Прокажені, брате. Колокільця
знов озвались...
Застеляй столи.
На тобі нема живого місця.
Застеляй столи — ми вже прийшли.

І тебе ніхто не буде чути,
і себе не буде,
бо в один
келих ми насипали отрути.
Вибирай.
Хто добрий на почин?

Ти шепочеш: «Господа побіймось...»
Та береш найпершим
і — до дна.
Не боїшся тільки ти, бо з трійлом
ти і тільки ти запраг вина.

В пеклі будем за такі забави.
Хтось ватагу нашу
там збере.
Хтось один це заслужив по праву.
Хтось один за мить одну умре.

...Прокажені, брате. Ти не вірив.
З нас один за тебе вмер в ту мить.
Ти заплющив очі. Йдеш до прірви.
Підійдеш,
а там — дзвінок дзвенить.

~

Іванові Остафійчуку

Хтось грає за лісом на скрипці. Спасіте його.
Чи скрипку з-за праліса чути?
Та швидше з могили.
То вічний був ліс.
В тому лісі потоки шуміли.
Вони відійшли в свою землю до роду свого.

Ми всі з того лісу. Нас тяжко шукав сатана.
Ми вийшли з потоків і впали з потоками в праліс.
Вони не дали нам піднятись,
там риба кусалась,
а в плесах, у курбалах Бог визирав — як з вікна.

Ви чуєте скрипку. Уперше з-за праліса чуть.
Лякає та музика тиха при лісі німому.
Він вибавив нас.
В наших жилах шумить його лють.
Та скрипку вже чути. Заграла. Бере по одному.

Над нами інший лік епох,
душі і праху.
Ми світ поділимо на двох.
Бузмежжя — птаху.

Мені — в узорах давніх меж —
поля-полотна.
В якому часі ти живеш,
душе́ безродна?

Заліг он на найближчій з нив
й шипить, сновида:
«За нивку цю весь піт пролив
мій дідо в жида».

Помер той дід і той сусід,
але буває,
що ллється кров, де лявся піт,
і в тім вина є

моя — говорять. Та невже
мій пташе-брате?!
Мій вороже — моя душе,
хтось мусить знати!

Яких ще, ду́ше-враже, меж
ти ждеш у страсі?
В якому світі ти живеш?
В якому часі?

Чия чорниця? — все одно,—
яка черниця
заплямувала полотно,
як відданиця.

Ще кажуть: світ спасе краса,
мій брате-пташе,
й розгорне ангел небеса,
і ми майнемо в небеса!
(Туди, де наше.)

~

Ця осінь, Боже, також золота.
Світає. Вечоріє. Крик навколо.
Припухлі розтулила ти уста.
І день іде, і ніч іде, і голо...

Земля ця
восени вві сні
чомусь
лякає тихим леготом, як лезом.
Боюся ранку й вечора. Боюсь
апостольського дня. Вже краще безум.

~

Йде сніг.
Я стою у траві,
яку покосить не зуміли.
І стебла кругом неживі,
пожовклі і гострі, як стріли.

Хто їх за коріння трима
в холодній землі,
на незримій
тугій тятиві?
Крадькома
націлює в серце над ними.

І враз відпускає...
та ні,
вони не летять,
бо зненацька
на снігу легкім полотні
схрестились неначе в космацькім

узорі —
ця мертва трава,
ці вижовклі стебла забуті...
Чия ж це душа вишива
на дальнім верху, на безлюдді?

І я, нестарий чоловік,
підваживши хмари, як плити,
шепочу: прийдуть, через рік,
то дай же їм, Боже, скосити...

~

І кінь тебе поніс через потік.
Для тебе ліжник на коня накинув
нанашко.
Він коня твого зарік
на воду й камінь, блискавки і глину.

І кінь пішов на воду,
і поніс
тебе через потік.
І ліг на воду
узір барвистий ліжника.
І ліс
осінній розірвав його зі споду.

Ти глянула у воду:
не стає
одної барви — щоб лице погладить.
Спізнилось у воді лице твоє —
умре в узорі,
не спинившись навіть.

А кінь тебе несе через потік.
А кінь тебе несе в осінній праліс.
Не вирветься на твердь узорний лик.
Зімкнулись води,
щоб сліди зостались.

~

Є різні ва́три. Є ватри́,
що з довгими прийшли ночами.
Горять в снігах під небесами
на голому джубрі гори,
горять немов між нами.
Ти —
по той бік полум'я.
Несила
очей від нього відвести.
Мене ти забуваєш, мила,
бо думаєш лише про те,
про що це вогнище захоче.
І тільки не заплющуй очі,
допоки виє і мете.

Є різні ватри. Йду до тих,
що відпалали нам весною,
і не між мною і тобою,
а скрізь, де камінь над водою
і ми — у водах молодих.

Є різні. Є, що до зорі
любилися, вони до рана
померли —
то ватри на Івана,
а не під снігом на горі.

Є різні. А були й такі,
які не мали б відпалати.

Та не твоя вина.
Знайшла ти
моє обличчя в темноті.

Є різні. В них свої права
на серце стомлене й скажене.
Лиш мама щоб була жива.
Вона ще молиться за мене.

Є різні ватри. Але я
люблю осінні, вечорові,
коли шарпнеться голос крови
в багатті мудрім, як змія.

...На Спаса,
вдосвіта,
в димах
навколо церкви й серця свічі
горіли.
Ти і в цім сторіччі
пройшла —
немов по тих свічках.

А в ці осінні вечори
заносиш до комор молóка,
де скине шкіру тьма стоока,
бо вже горять мої ватри.

~

Коли пішли зі світу ґазди перші,
ти був поблизу — допоміг дійти.
А потім сів на їхній відумерші,
та їхні полонини і ґрунти

для тебе завеликі, а обійстя
замоцні.
Ти злякався їхніх ґражд!
Тому й вогню запраг,
як благовістя.
А благовоння погару, як страж,

роками пантрував. Хіба то біди?
Пусте!
Єсть Божий дім, і ти — при нім.
Нагим прийшов. Ні з чим зі світу підеш.

Ти Господа просив:
аби — ні з чим.

Провів ти перших ґаздів,
ти й останніх
кидаєш перед ликом Всеблагим.
Ти сам давно живеш
лише в сказаннях,
хоча живеш іще життям земним.

Ще пиво п'єш у Космачі — *Столичне*.
У жертву ще приносиш ярчука,
щоб не пропало ремесло заплічне,
бо ангела караюча рука

меч опустила.
Нині ґазди перші —

апостоли твої, твої брати.
А той,
кого ти ждеш на відумерші,
не йде.
А мав прийти і помогти.

~

Ти нарешті збагнув:
ти — один.
І природу прийняв як провину.
Ніби жінки нема, чий ти син.
І вона вже не видихне: сину.
Не тебе сповивала вона,
не тебе колисала, співала
не тобі.
В нас буває сумна
нова радість, яка не бувала.
В нас буває така самота,
що найлегше її колисати,
притуливши до неї уста...
Ти забув:
відколисує мати.
Ти благав:
хоч на день, на один
дай пірнути у душу невинну,
бо нарешті збагнув,
чий ти син,
бо нарешті покликано: сину.
Але сниться тобі: серед нив —
сива жінка.
Стоїть, наслухає:
б'є копитами здиблених днів
той, хто справді тебе породив,

той, хто замисел Господа знає.

САД

Юрієві Приходьку

— Що таке рай?
— Рай — це гарний сад.
(Із підручника для недільних шкіл)

Сьогодні — немов у саду.
На голих осінніх деревах
вовтузяться, роблячи рейвах,
куди лише я не піду.

А голі дерева мовчать.
А листя дощами прибите
додолу. Кругом непроглядь.
І смішно, що скрізь верещать,
немовби їх будуть ловити.

Самі вже кивають: ловіть! —
незрібно в колишніх одмінах,
бо навіть на зламі століть
не все відійде мимохідь.
Хто повзав отут на колінах,

я знаю: був вищим від них.
Був вищим і нижчий від тіні.
Та мова сьогодні про тих,
кого засипає не сніг,
а голі дерева осінні.

День Суду не буде страшним,
а буде зимовим і тихим.
Над садом стоятиме дим
із хати журби,
а під ним
літатимуть ангел зі снігом.

Зберемось тоді ми в саду,
що мав би ще трохи стояти
у вікнах зимової хати.
Я ватру в печі розкладу.

ПЕРШИЙ СНІГ

Притишив кров. Притишив крок.
І вищі стали гори.
Йде перший сніг,
немов пророк,
в якого серце хворе.

Як важко дихати йому!
як свіжо доокола!
Ступає у порожню тьму
нога різьблéна, гола.

Йде сніг — немов під гору йде —
ледь дише, хоч безплотний,
і палець на уста кладе,
як знак мерця холодний.

О ні, то холод родовий.
А в ньому серцю легше.
Йде перший сніг на поклик мій.
Такий, можливо, вперше.

ДИДАКТИЧНИЙ ЕТЮД (II)

Все-таки непросто
зрубати
високу і горду смереку.
То тільки так здається,
бо легко її обняти.
То вже й тобі так здається,
але все це не так!
Обхопи
високу і горду свою смереку,
і якщо вже так вийшло,
що вона має впасти,
зроби це сам.
Нікого не підпускай до неї,
бо ти все-таки знаєш,
як непросто зрубати смереку,
точніше, спустити її на землю,
бо знає один Бог,
куди полетить
невміло зрізане дерево,
спершу страшно потанцювавши
на власному пні,
на своєму корінні.
І дай Боже,
щоб воно нікого не вбило.

Отож,
пригадай,
як рубають у горах смереку,
наперед вибравши місце,
куди вона має впасти.

Отож,
для початку вибери
смужку затерплої землі

і з того боку
зроби надріз і підрубай — на ивір.
А з другого —
з боку провалля,
над яким вона стоїть,
починай різати.
Не бійся,
тільки не ріж до кінця,
бо тоді не минути смертельного танцю.
Чуєш?
Трішки живого залиш
і нахили її на ивір.
Потихеньку нахиляй,
можеш помогти собі сокирою.
Не бійся, вона впаде.
Так, як годиться.

От і все.
Тільки прошу:
зроби це сам.

ПОПЕЛИСТА ОСІННЯ СМЕРЕКА

1

Ти мені сказала, що три дні
тому між літаючого листу
бачила смереку на ґруні:
на боках — від моху — попелисту.

Ти мене покликала: ходім!
Бо її відбиток зяє в плесі.
Може, злі вітри у танці злім
вирвали з корінням і понесли,

а з-під хмари кинули в строми,
вихору здійнявши золотисту,
смеречину з гострими грудьми,
на боках — від моху — попелисту.

Я кричу: не йди по сліду тім —
вдариш серце в золотій покрові!
Гостра бартка в розмаху страшнім
так відтяла віти смерекові,

ніби хтось в останню мить не зміг
бартку ту в чоло моє ввігнати.
Навіть якщо завтра йтиме сніг,
де на цій землі колядувати?

2

Сніг усе ж пішов.
Не йшов, а біг,
бо недовго — з хати і до хати.
Брав я слід, як пес.
Твій страх стеріг.
Я знайду,
кому колядувати.

Все ж був сніг як сніг —
як плоть жива,
що співа під хвоєю й смолою.
В чорну ніч
між зорями Різдва
коник і ягня стоять з тобою.

~

Йде мати і дитя несе,
ховається в дорозі,
її під зорями спасе
короткий сон у стозі.

Якраз під зорями Різдва
я — стіг сухого сіна.
Овеча тепла голова,
повисмикавши зліва

найтонші стебла золоті,
дитину гріє, лиже.
Я тут поліг. Я — сіна стіг.
Зі мною веселіше.

МАТІР ОВЕЦЬ

1

Як допоміг ти, Господи, що я цю маржину першим днем нинішнім вигоню всю при купі, так поможи мені, Господи, остатньої днини усю при купі загнати і людям передати.

(Закінчення полонинської молитви)

Так молиться ватаг,
але то і моя молитва,
бо я народилась на полонині,
виростала високою і гордою смерекою,
але одинокою в Божих травах.

Мене повалили б вітри, убив би грім,
а блискавки спалили б.
І тому
мені відітнули верхів'я замолоду,
і я почала розростатися вшир, хихластою стала.

З покритою суччям головою
я вперто тримала на собі
кожну всохлу галузку хвої,
не відпустила за вітром жодну хворостину,
бо з них звисав мох,
який покрив мене до п'ят,
і я стояла серед полонини —
як велика вівця у великому руні.

А біля мого стовбура,
тулячись до мого серця,
збивались до купи вівці і ягнята,
ховаючись від бурі і від сонця,
від плови і вітрів.

Я всім дала прихисток.
До мене тулилися навіть люди
в одежі, вивареній у маслі і в лою,
яка вже не помагала.

Я сховала пораненого легіня
і не дала йому вмерти,
бо на сукровищі не бути стійбищу,
бо де вбито людину, там кричить маржина
і тратить молоко.
А як же матері без дітей?

Я вдихнула дим живої ватри,
стримала у своєму руні його пух,
який справіку віднаджує хижаків.

Навіть хитрий старий ведмідь,
який взяв мох у лапи,
і тому нечутно крадеться
ломами пралісів і звалищами скель,
не підступить до мене,
не розідре моїх дітей.
Я бережу стадо Твоє, Господи.

Я випросила в Тебе джерело,
і воно вискочило з землі за два кроки,
а вівчарі видовбали в дереві жолоби
і принесли моїм дітям басарунок.

Моє суворе серце
поцілувало кожне ягня, але...

2

З черленого потока вийшов черлений чоловік у черленім сардаку, у черлених гачах, у черлених постолах, у черленім ремені, у черленій сорочці, у черленій крисані, з черленов сокиров, пішов у черлений ліс, нарубав черленого дерева, наколов черленого вориння, на черленій землі заклав черлену кошару і загнав черлені вівці, надоїв черленого молока, пішов на черлений ярмарок, продавав черленов мірков: хто си напив, аби си розсів, а хто вздрів, аби осліп, а хто учув, аби оглух.

(Полонинське замовляння)

...але стікала по моєму стовбуру
кров ягняти.

У Книзі написано, що дерево життя
прихистить того,
хто випере своє одіння
у крові ягняти.

А як мені берегти
християнське стадо на росах?
Я ж добре знаю,
що не все воно
діжде осени.

Гостре, Господи, стадо моє,
бо коли першу сіль воно лиже,
стріляють його пастирі в небеса!

Ніхто, крім Тебе і мене, не простить їх.
Жоден відьмак
не відніме молоко у моїх овець,
бо коли вперше на полонині
крикнули: «Рист!»
і надоїли перший удій,
ватаг кивнув одному: «Ти!»

І той роздягся донага,
і взяв головню з полонинської ватри
і тричі оббіг із тим смолоскипом навколо маржини
і всіх нас.
Нас береже жива ватра!

Але настала, Господи, та година,
коли покидає мене
стадо моє.

І тоді приходить Мара —
півлюдина, півнелюд.
І сам-один порядкує на стаї,
нікого не підпускає.

А я не можу його прогнати,
бо для цього треба вивернути
своє руно,
навіть кору свою одягти навиворіт,
а мені страшно вивертати одежу,
обагрену кров'ю Ягняти.

В горах є ще дві ґражди. Хлопці,
знімайте кіно.
Там, як треба, до шлюбу співають, як треба, ховають
українських акторів, яким продають полотно.
А за рік, і за два, і за три поіменно згадають.

Не про Йванка й Марічку, а про Миколайчука
ще розкажуть у горах — такі були кіна, панове.
Бокораші — лишилося слово. І навіть ріка.
А точніше, лиш тінь її. І Миколайчукова.

~

Дев'ять днів, а потому сорок,
а на рік
з верхів, як з небес,
ізійшов божевільний отрок
і крисаню
поклав
на хрест.

І ніхто з нас її не скинув.
Щось гуло із надгробних трав.
Хтось ледве чутно мовив: «Дитино...»
І нічого більш не сказав.

Вже наш рід — як ота крисаня:
з голови мутної —
на хрест,
древнім триптихом поминання,
перейнявши трепет небес.

~

У захристії трійця стоїть.
Біля неї стану,
доки ти принесеш три свічі,
три свічі для Йордану.

Запалю три свічі на Йордан,
ти обів'єш зіллям,
і запахнуть черленим уста
під хрестом білим.

Золотіють в ріці на Йордан
від свічок лиця.
Розійдуться в ріці уста,
бо в руці — трійця.

~

Зимувала у стайні між овець білих,
серед білих і сивих.
І носила отаву і на хвою стелила,
над ягням голосила.

А сніжок задихався,
на грудях дихав,
вилітав із отави.
А зима була люта,
а вона була тиха
на краю Прокурави.

Я нічого не знаю, не розумію
серед білих і сивих.
Я утік з того краю, з того сніговію,
де мені постелили.

Боже мій, Боже, в чорну днину
крила вона схотіла мати,
щоб полетіти *на Україну*
сво́го мило́го шукати.

Як їй тоді засвітало, Боже?
Як вона тоді личко вмила?
Крильма двома затулила ложе...
Боже, нащо ти дав їй крила?

Грішні, ми прокляли ту днину,
і під чорними небесами
низько летіли *на Україну*,
бо вона летіла над нами.

ІРЖАВИЙ ОСІННІЙ ЯВІР

Як пахне явір восени!
Як пахне явір!
Ще й при потоці, наяву,
вві сні, в уяві...

Яка роса по нім біжить!
Холодна, сива...
Вона спадає на коня,
і пахне грива.

А буде ранок і туман.
І тихо-тихо.
Іржавий явір обніми,
вдихни
і дихай.

Живого кров'ю і кістьми
в злобі, в неславі
осінній явір обніми,
іржавий явір.

Його роса подріботить
у тебе в оці.
«Прости»,— шепочеш. Він горить,
і кінь — в потоці.

~

На зорях твоє ворожіння?
На зорях ворожу.
Різдвяна вела вівчарів.
Привела різьбарів.

Я знаю цю древню різьбу.
Так різьбити не можу.
Я більше не можу.
Я сам собі наворожив.

А ти підведись до схід сонця,
живою водою
обмивши лице,
в купині закопай пуделце.

А в ньому твій волос
і сіль твого тіла,
тобою
одібрані в сина.

Ніколи
не згадуй
про це.

Білими волічками
ноги твої обів'ю,
чорними волічками
волосся твоє зав'ю,
червоними волічками
обів'ю твій стан,
а зелені покладу на брови,
а сині покладу на вії,
а груди твої і руки
знову білими обів'ю,
найбілішими волічками.

А потім із горищ усіх
позношу всі волічки
і тебе обвивати буду,
щоб ти була в кожному килимі,
на кожній вереті
щоб ти була.

Ти знаєш?
Колись давно мені приснилося,
що зіткали мене, мов килим,
але ті волічки,
з яких той килим ткали,
не обвівали тебе в ту пору,
коли проступає смола.

На цій холодній землі
обів'ю тебе волічками
із найпершої вовни — *міцки*,
із другої вовни — *натинини*,
із третьої вовни, яка не має
імени...

ДВІ РАНКОВІ ПІСНІ

(Альби)

I

Ми підійшли до церковних стін
і стояли до рана.
А потім я лишився один.
Я тут один, кохана.

Я зостаюсь, моя золота.
Тому, що я тут, моя зоре,
сіла вранці на коні чота,
та, яка вмила гори.

Я тут один, моя золота.
Тому, що я тут віднині,
сіла вранці на коні чота,
та, яка не загине.

Та, яка завтра впаде, як сніг,
і вкриє мене, моя рідна.
І серце моє — навіть з рук твоїх
відскочить від того світла.

Я тут не в засідці, не на посту,
я тебе жду, моя пташко.
Ти прилітай на черешню ту,
якою святили паску.

Ти прости мені, серце моє,
цвіт білий, листя зелене.
У Господа Бога кара ще є.
Є кара для мене.

...Це наша черешня. Вона легка.
Її обняла моя мила,
бо я попросив, щоб її рука
мого коня пристрелила.

II

Водохреще моє, Відорщі,
мій Йордан, от нарешті мій.
Ти прийшла, щоб закрити очі.
І шепочуть тобі: «Обмий».

Встала б мати зібрати сина,
одвернути тебе: «Не руш».
Палахкоче твоя хустина —
темна явида змійних руж!

Водохреще моє, Відорщі,
мій Йордан, мій свячений сніг.
Я обняв його серед ночі
й задушити його не зміг.

Ти в снігу стоїш на Відорші,
хустку крик зірвав і поніс.
На смереці вона тріпоче —
зачепилась за Чорний Ліс.

Смеречина втримала хустку,
на чоло тобі опуска.
Щоб твій голос гладив галузку,
пий свячену воду з дзвінка!

Я лежу в снігу на Відорші,
Тобі шепчуть: «Мерця обмий...»
По мені ще повзають воші —
значить, я ще трохи живий.

Не віддам свою темну ружу,
навіть ангелові не дам.
Ти мою палаючу душу
над чолом несеш на Йордан.

...Вранці водохресної днини
поцілуй мене, чуєш? Вмить
в небо вистрілять карабіни.
Хустка з губ моїх відлетить.

ВОСЕНИ, НАПРИКІНЦІ 40-х...

І в церкві недобре, навіть на сповіді
(випитує піп: «Кого вбив?», пастир).
І в тебе недобре, навіть тоді,
коли залишаємося удвох.
Не можу тебе обняти,
бо страшно скрізь і страшно,
стоячи на такій землі,
цілувати тебе.
Добре тільки у стайні,
коли доїш корову,
а я даю сіна вівцям і ягнятам
і довго дивлюся в їхні очі,
бо тільки там залишилося
щось лагідне, щось людське, щось материнське.
Тільки маржина ще вміє спати,
як ми уміли, — хай спить,
я постелю їй
сухого листу з горища на стайні.
Та враз від різкого крику дальньої птахи
з рук падає кошіль
і листя засипає тебе, літає навколо
тебе, яворове листя, букове, багряне, золоте!
Піднімає тебе, відриває від цієї землі
разом із молоком,
і я в страсі підхоплюю тебе на руки
аж на горищі — я обнімаю тебе!
Я тебе обнімаю.
Я вперше зриваю з тебе одежу страху,
і в ту ж мить нас одягає листя
букове і яворове,
яке літає і літає
і не хоче з нами впасти і вмерти.
Я люблю тебе тут, обціловую тебе в цьому листі,
відціловую букове на грудях твоїх,

яворове прицiловую на твоїх очах,
бо між нами й землею кривавою
мирно спить маржина
із людськими заплющеними очима,
а над нами тихо співає
букове листя і яворове,
мила моя...

...Коли виводили
із зав'язаними за спиною руками,
забили голову його у яму,
куди витікало все жолобком зі стайні;
притиснули важкими
від осінньої грязюки чоботами
і гримали доти,
доки літав перед їхніми невиспаними очима
яворовий, а може, буковий листок.

Я НЕ ЗНАЮ ТОГО, ХТО ПРИВІВ

На ворізках колиска під
самою стелею — так дід
ладнав, сам прив'язав на сволок.

За шнур колиску колисав
вояк — поранений лежав
на лаві, ще не легінь — отрок.

На Пе́тра з лісу принесли,
криваві зняли постоли
у пісні: *най жию — най гину*.
Він вижив, більше не співав,
стогнав, дитину колисав,
бо добрі газди роблять сіно.

Дитя сміється, плаче, спить,
боєць поранений лежить
під ним — ще сам дитина, отрок.
Колише немовля вояк,
застогне й заколише так,
що скрипне сволок.

Він побачив того, хто привів,
ще крізь ліс, ще ніхто не гримів,
ще дитя встиг він розколисати,
і на себе — коц, ліжник, рядно,
щоби постріл не вчуло воно...

Хто привів, той ввірветься до хати
і заклякне, як ті, що із ним,
бо колиска зі скрипом страшним
розколисує тверді і води.
Бо дитя не розбудить ніхто!
Не підніме своє копито
той, хто водить і хто за ним ходить.

Я не знаю того, хто привів.
Крізь ліси я його не уздрів.
Та іде він! веде він! — я знаю.

Він іде, хоч від страху кричить!
Він кричить, хоч дитя розбудить
він боїться ще дужче — я знаю.

~

Вона не знає: живий він чи ні!
Одного разу таке вже було,
але в сорок сьомому прийшов лист,
і тоді вона дізналася,
де він і що з ним.
Сказати по правді, тепер трохи інакше,
тепер він іноді з'являється ненадовго
і завжди перед досвітком.
Нечутно крадеться,
якось недобре усміхаючись
і ховаючи за спиною ялівцевий кущ.
Вона мусить виходити, хоч знає,
що він миттю зідре з неї сорочку,
і в чому мати народила
посадить її на той проклятий корч,
і поштовхне від хати з гори:
«Їдь!»
По траві, м'якій од світанкової роси,
ох, як її понесе!
Швидше б до потока,
що внизу шумить,
швидше б у воду впасти,
бо горить вона вся, палає,
сколота ялівцевою глицею!
Скоро кров'ю підпалить куш!
І ніяк не доїде,
хоч від Божої роси
набирає розгін
той сатанинський кущ,
летить просто у долину́ —
вітер свище,
олені відскакують,
голос чийсь перетинає:
«Жінку бери, а дітей залиш,

бо з дітьми не вирвемось!»
Вода вже в вухах шумить,
а нема зупину...
Ніби з Говерли з'їжджає на *палаючому кущі*!

І не губить жаль,
один жаль на нього,
на того,
хто так поволеньки
вів її весільного коня,
що могла розправити всі запаски,
розгладити всі стрічки,
виставити всі коралі
і на сіделечку на пальці стати.

ДИПТИХ

I

На лісу вечоровому тканні
зник силует Обителі Святої.
Безслідно зник,
                однак узори хвої
схитнув аж у криничній глибині,

і холодом війнуло... І не тим,
що пробирає до кісток і свище.
Узори сплутались на дні,
                а вище
влітає сойка в полонинський дим

й не вилітає...
                Але знов летить!
Здіймайся, пташко, над верхів'я хворе.
Старі, безцінні, сплутані узори
зітри крильми з лісів, громів, століть.

Хай дим тебе морочить і п'янить —
здіймайся, пташко, над верхів'я хворе!
Лети на Чорний Ліс! Це наші гори.
Це наша мить —
                одна проклята мить.

II

У неба на краю
ти склала крила
і пташкою упала з вишини
йому до ніг.
Бо ти його любила.
І ти собі сказала:
«Зупини!»

Не зупинили роки непролазні,
не спинить блазня і тільце твоє.
І першими затрублять завтра блазні
у неба на краю. Він є. Він є.

~

Найтонша ватра не згаса
під небесами,
немов тримає небеса
у тьмі над нами

лише вона. Одним одна.
Тому й тримає.
І є печаль, і є вина,
й злоби немає.

Але нема і доброти,
і вже не буде.
Бо ватра ця із темноти
не вскочить в груди.

І не розпалить більше нас —
ми *с-с-славно* гаснем,
бо ж був і в нас Великий Князь,
був Сонцем Ясним.

Затонко, ватерко, гориш.
Заостро, фрілко.
Стримиш у грудях, ніби ніж —
в моїх замілко.

~

Рівноапостольний Святий
Князь Володимир Великий
тримає над Києвом хрест важкий —
не відпускає
Дніпровий рій
на Вавілонські ріки.

З хитрих ваших
образ і гримас
князь давно вийшов, як з бою,
де не переміг...
Але він є князь!
І в нього є Бог,
який бачить вас,
який відпускає кожного з вас,
хто прошмигнув під Горою.

~

Вона несе мені малиннику
і гасить ватри —
хто наврочив, мамо?
Лише її одну,
лише таку
я кличу обгорілими губами,

і руки простягаю на краю,
й шепочу: «Довга, мамо, ця морока».
Та ватру,
нею згашену,
доп'ю
до дна.
Це п'ють здавен від злого ока.

Це п'ють із темним трунком заклинань,
та згубний трунок слова,
доки в мозку
шипить — мов кинута у воду — грань.
Не здерти жару темного коросту.

Згоряють дрова у моїй печі,
і мама грань бере.
Не можна спати
при ватрі цій.
І страшно уночі,
як заганяє іскри в воду мати.

~

Коли моя мати заходить до церкви,
вона нікого не помічає,
доки іде на своє місце.
Вона зупиняється
маленькою дівчинкою,
майже прозорою
у золотому повітрі
під склепінням
маленької карпатської церкви.
Дівчинка оглядається
і, коли впевнюється,
що її мама
стоїть позаду,
одразу бачить усіх.
Вона вже знає, де хто стоїть.
І все вона чує:
як тонко виводить на хорах
наречена її рідного вуйка
і навіть, як по різкому обличчю її тата
котиться сльоза,
коли вперше на Великдень
заспівають: *Христос воскрес*.
Вона ніколи не дивується:
як це у невеличкій церкві
вмістилося стільки народу
нинішнього і дуже давнього,
і звідки навколо кожного
стільки золотого повітря?
Іноді моя мати
виходить із церкви
маленькою дівчинкою,
яка вже знає,
що всі її вуйки і вуйни,
які живуть на всіх найдальших на світі верхах,

виходять услід за нею
і лягають пліч-о-пліч навколо церкви,
і між ними вже немає місця.
Найлегше їй повертатися додому
із великодньою ношею в руках.
Вона спочатку заходить до стайні
і посвячену ношу
тричі кладе на хребет корові,
вимовляючи те,
що вимовляється тільки тої днини
і тільки там.

Коли моя мати заходить до церкви,
я стою за порогом,
доки маленька дівчинка
під склепінням
маленької карпатської церкви
зустрічається поглядом
з усіма.

~

Мирославові Небелюкові

Він прибіжить.
Він буде коло хати
на чомусь грати, чимось цоркотати.
І ти всміхнешся, вискочиш надвір:
— Здоров, музико! Чий ти будеш, хлопче?
А він мовчить — він грає, він цоркоче —
цей перкалаб малий притік із гір.

І ти стоїш. А що робити маєш?
Все забуваєш. Сльози витираєш.
І просиш: грай чи хоч би цоркоти!
А він — як схоче, цей малий хлопчина.
Одна на всіх на ньому сардачина,
яку ніхто не може одягти.

...І заклинання мольфарів
промовив бахур.
І знову не почули слів,
хто ждав метафор.
Лиш забряжчала тьма оков,
і знову — галас,
щоб тільки з кров'ю лиш любов
заримувалась.
Відходить та — з його отав...
І побратими.
«Господь із нею, — прошептав. —
Господь із ними».
І тільки мати ледь жива
на всі Карпати.
Де завива нічна сова,
там ходить мати.
А сльози падають зі стін,
а він не плаче.

«Я, мамо, тут. Я геть один».

...Світає, старче.
Гірчить надкушене зело
Вітчизни злої.
А злості в тебе не було...
Господь з тобою.

~

Я вірші пишу
вночі в Прокураві,
я вірші пишу
в татовій хаті,
доки сидять
під стіною на лаві
мої предки
вбиті й потяті.

Доки сидять,
не зронивши ні слова,
доки сидять,
незворушні, незрушні,
моя душа,
як труна смерекова,
приймає прах,
вивільняючи душі.

А звідки той прах,
давно зітлілий?
А звідки ті душі,
давно відлетілі?
І кожна в сорочці
білій-білій,
бо найбіліша —
на мертвім тілі.

~

Сивнющу гілку яблукату
ти ненароком відчахнув —
до себе притягав — почув
слабенький тріск, немов крізь вату.

Немов шепнула: «Відійди.
Упасти дай на землю в туску».
Ти вбиту притулив галузку
до рани — замітав сліди.

Ти мертву примостив між віт,
бо не хотів завдати болю
своєму батьку.
Неживій
велів прикинутись живою.

...А на Михайла в перший сніг
немолодого чоловіка
хтось дуже тихо в сад покликав...
І впала віть йому до ніг.

Підняв, погладив, бо шепив
її. Ждав яблука терпкого.
Він не сказав тобі нічого.
Чому він очі опустив?

~

Битий небитого повезе.
Так і не навпаки!
Так, бо коли, як у казці все,
значить, ще є казки.

Доки ще ватерка палахтить
й люлькою дід пахтить,
доки мете хоч така зима,
сядемо кружкома.

Чом же похнюпився наш казкар,
дідо-всевідо наш?
Денно і нощно його товар
оберігає страж.

Радуйся, діду!
Старче, присядь,
знову нам розкажи,
як брали штурмом злу непроглядь
вічні Іван і Жид.

Сходьтеся, дітки, в коло тісне.
Згибіє зло земне —
ватра (на всій землі) спалахне,
й добрий дідусь почне.

На сіні, що сріблiє над кущами,
завмерли дві душі в легких тілах.
Я знаю,
хтó прикидав їх пластами.
Нас кличуть, мила,
душі у сінах.

Живе, скажи, чи неживе створіння
тут нипає, стискаючи горби?
Оце, обдерте глодом озвіріння,
оце проміння пекла полюби.

Бо ось надходить мить —
і пахне м'ята.
Барвінок пахне —
забирає зір.

Чужим, навскісним запахом зайнята, —
ти є. Півдухом перловидних нір —
ти є. Паду, німію — все, доволі!
Є ти. І тільки ти. І доки ти —
оці кущі,
потовчені і голі
в своє важке волосся заплети.

АПОСТОЛИ

Спинився. І мить, може, мить постояв на межі.
Вони не здригнулись, коли зупинився, ні після.
Вони просто поруч ішли, галілейські мужі.
Вони просто близько стояли, коли він вознісся.

А як їхні руки? В ту мить... Обійшлося без рук.
Вони й перед тим не питали, пощо йому свідки.
Він з ними ішов. Йшов востаннє. Ішов після мук.
Йшов тільки що. І не довів їх до тигра із клітки.

Він і нині скрипаль,
хоч висихає мозок у кістках,
коли стрічає писану, пожеристу,
особливо березневу, яка жалить кожного,
бо найперша прокинулась і виповзла з нори,
а до тої ночі, коли зацвіте папороть,
ще далеко.

Тонко, тонко на скрипці...

Ми не хотіли більше випробувань —
ми спорядили його туди,
куди й кінь не ірже —
сам іржав, пішов і вже повертається.

Сіль ти в очах!

Ми й дочекались. Один питає:
«В тебе ангел на лівому плечі?
Оберіг твій за ременем —
тріска з дерева-громовиці?»
Другий прозріває: «А хто на правому сидить?
А хто згинається від торби з громами?»

Тонко, тонко — на скрипці, нехристе!

А ще тонше його іржання,
залишене на тому боці,
розсипане на тому березі —
мусив же чимось він себе виказати!

Сіль ти в очах!

Він і нині скрипаль!
Хіба не надоїв у скрипку молока
від чорної корови із чорним первістком?
Хіба не заклинав?
Хіба не ховав? Хіба не ждав?
— Тішся, Аріднику! —
А потому, коли скуштував,
хіба не знав,
що п'є кров?

Тонко, тонко...

Він повернувся. Ось безстрашно
іде, граючи, вже на нашому березі,
розпалюючись від
нашого березневого пробудження,
нашого весняного відродження.
Йде і не дивиться під ноги!

Сіль ти в очах!

А ми танцюємо навколо нього! —
так наші предки
тільки танцюючи
викопували закляте зілля матриган.

ПСИ ЮРІЯ ЗМІЄБОРЦЯ

Ми закопувались доти,
доки нас не спинили джерела.

А потім прийшли дерева
і стали над нами.

А потім прийшли пси
і вили над нами.

А потім принесли дівчину,
і в неї була одна рука.

І ми зимували так,
як зимують вода і вогонь.

А потім ти сказала: «Христос воскрес!»,
наша однорука весно.

Нарешті ми втекли,
але не могли зупинитися і жити далі —
ми піднімалися крутою горою
все вище і вище —
ми наближалися, підходили впритул
до хмар важких і темних,
які, може, і врятували нас,
але вкоротили нам Великдень
і тепер не дають зупинитися —
притягують нас, давлять, затягуючи
у круті вири темних вихорів.
Ми пройшли крізь них,
і гейби скинувши з плечей храмові плити,
легко вийшли на самий верх,
і тільки тоді збагнули:
на землі була ніч.
Лише вершина гори,
ще мертва після зими,
стриміла над чорною лядою хмар,
що наглухо закрила той кривавий погріб,
звідки ми ледве втекли,

і тепер сидимо на вершині гори,
облиті різким місячним світлом.
Воно тільки тут — з нами й над нами.
Ми поскидали скривавлену одіж
і закопали її під ногами у хмарах.

Ми сиділи в такому світлі,
що не відчували холоду і болю,
навіть наготи своєї не помічали.
Ми бачили тільки верхи
сходжених з дитинства гір —
вони вирвалися, як і наша вершина,
із безмежного клубочища хмар,
і на кожному верху,
облитому щоразу різкішим сяйвом,
сиділи якісь люди.
Ми не знали, хто вони і звідки,
ми не знали, коли вони...
Ми не знали, живі вони чи мертві,
але яке це має значення,
адже і їм довелось
проломити своїми головами
ці хмари!

Ми розгледіли кожну ватагу втікачів
і забули всі слова.
Навіть плач і крик.
І тоді в нас у ногах
прошмигнули вовки.
Вони не підважували хмари, як ми,
а легко випірнули з них
і вмить оббігши нашу вершину,
замотавши в сліпучий клубок
наше місячне мовчання,
знову пірнули в густе хмаровище
і так само легко виринули
на сусідньому верху,
так само обмотуючи інших утеклих.

Ми проводжали їх
одним хижим поглядом
на кожну вершину,
уперше уздрівши, які ми голі
і які ми нерухомі
без оцих вовків,
крім яких нам нічого вже в світі не треба,
бо вони прив'язали нас один до одного,
обмотали всі ватаги,
переснували нас під своїм місяцем,
пірнаючи і виринаючи
у хмаровищі юдолі земної.

І ми притулилися плечима один до одного,
міцно, як люди, які вже знають,
що буде весна і буде трава,
і потому за це
знов доведеться зимувати в землі,
і за це тепер
назавше тулимось один до одного,
і це буде,
і цього не може не бути,
бо в ногах
знов прошмигнули вовки —
вірні пси Георгія.

~

На березі Він вогонь розклав.
Петро в човні не знаходив місця
і кинувся в море, добрався вплав
апостол, що тричі Його зрікся.

На землю ступив, хитку від сльози.
Стрічає, цілує Син Чоловічий.
І мовить: «Ягнята мої паси».
Говорить тричі.

Та перша Воскреслого бачила ти.
Не зразу впізнала, від сліз незряча.
Встав з гробу
і з неба має зійти,
і знов запитати: «Чого ти плачеш,

МАРІЄ?»

ВАСИЛЬ ГЕРАСИМ'ЮК

V

ВИБРАНЕ

~

На весіллі раптом заголосять.
Третя річка проковтне ключі.
Діви із розпущеним волоссям
над мерцем заплачуть уночі.

Молодий — попереду! У схлипи
б'ють копита. Ігри і пісні.
А за ним, на конях — смолоскипи.
Й Молода стрічає на коні.

Він рамено праве поцілує
старцеві. Й застогне Молода!
Він є Князь. Вона його роззує.
Нас не видко — мов несе вода

крізь туман труну... О діви, діви!
Він є Князь. У ваших водах спить —
ще в утробних чує ваші співи
й стогони... Допоки молоді ви,

нить жива, тому що рветься нить.

НІЧНІ КІОСКИ - 93

Тарасові Федюку

Згорають. Як завше. Як мовиться, так на роду
написано. Ким і навіщо? І як, по якому?
Згорають циклічно — румун* говорив. А потому
залізні, смішні легіони зберуться в аду.

Залізна Острого,
за твій літургійний летарґ,
за ніздрі вологі твоїх кобилиць і туманів
заплачено стільки малих і великих Іванів,
що це вже, здається, нікому не тисне на карк.

Згорають. Порожнє, понуре повітря вдихнеш,
яке піднімає над твердю,
Залізна Острого,
лиш мертвих. До ранку дожити б. А як? До якого?
Євбазом** нічним до нічного кіоска бредеш.

Минаєш будинок, де жив Параджанов. Євбаз
навколо. Осінній євбаз у кривавому злоті.
Трамваям досвітнім кидаєшся вслід, мов кінноті,
що мчить від Софії — крізь морок, і мозок, і час.

Залізна Острого,
до ранку ще пару годин,
і вершник розтане — останній залізний, досвітній.
Боги кам'яні, золоті, дерев'яні і мідні
прийдуть до кіосків нічних, аби ти не один.

---

* М. Еліаде.
** Єврейський базар — район Києва.

Ще й душу, недобитки, ніби зійшли з вишини,
поможуть нести тобі — тут, на євбазі осіннім.
Шепочеш в імлу, задихнувшись різким омерзінням:
«О Діво потоків, полотна стрілецькі згорни».

Згорають. Як завше. Циклічно. Сліпе і слабе
повітря заліплює вуха — і спасу немає.
У цьому повітрі настільки вже не вистачає
стількох, що нема і тебе. Вже й не треба тебе.

І навіть того, хто прокинеться завтра з отав
твоїх сновидінь на горі — в небі третьому — білій,
куди не проникне пронизливий погляд рептилій —
незмигний, мерзкий, що справіку усіх увібрав.

Згорають, аби відпустив цей коханий пейзаж,
а вас, мої любі, не збила верхом або низом
кіннота з кіосків нічних — Аполлон з Діонісом
на Галицькій площі*, що зветься євбаз, бо — євбаз.

В кривавому золоті, в млосній, задиханій тьмі,
де ті, що, як завше згорають, — згоріли. А з н и м и
у в а с щ о с ь в і д м е р л о. Тому ви тепер невразимі
у цій кам'яній, дерев'яній і мідній страмі.

Цілуєш порожнє, понуре, пекуче. А все ж
вогонь вже не страх — на євбазі, вночі. І крім того
вже зовсім нестрашно й недовго,
Залізна Острого, —
ти ж знала, хто ким заплатив, де кого підбереш.

---

* Галицька площа — давня назва площі Перемоги.

~

Михайлові Дмитріву

Забаглося ізнов біблійним вилам
при місяці прошити грудь її.
Ще нас нема. Та ми над нею схилим
свої знамена й голови свої.

Хоч раз би відірватись від погоні
й поцілувати несхололу длань.
Нас винесуть з безчестя наші коні.
Ми підоспієм до її волань.

Даремно стерли вороні копита.
Даремно вірні пси горлянки рвуть.
Не кровоточить плоть її пробита,
її жива, вужем обвита грудь.

~

Ідуть прокажені. Леправі не можуть не йти.
Один — щонайменший — стезю твою переступає.
Його не запитуєш: хто́ ти, бо знаєш, хто ти́.
Бо є в нього ангел — в такого, ти думав, немає?

Ти думав: хоч нині не треба оцих в самоті.
Найменшого просиш: хоч ти не дивися на мене.
І він опускає зіниці свої золоті,
бо в нього є ангел — ти думав, також прокажений?

Та хто ще поткнеться сюди, де гуляє братва,
хто цих заховає в тумані на рідному полі?
Хто з хворою кров'ю летить під зорею Різдва,
якщо опускає зіниці найменший в юдолі?

Дзвінки у туманах, як в богослужіннях, звучать,
коли наближається
Віруюю...
Що ж ви, сараки!
Ви ще на землі, де іще не пройшла Благодать
Господня... І доки несете дзвінки Благодаті,

вам треба іти. Бо леправі не можуть не йти.
Й не можуть вертатись. Лиш ангел вертає додому.
Він ангел найменшого, то ж не питає, хто ти.
Він Господа бачить, заплющивши очі малому.

Це повітря смиренно мовчить
і стоїть при дорозі
чоловіком з убогих століть —
щонайменшим у Бозі.

О, я мав би його за свого —
із найглибшої Руси,
та мені чи збагнути того,
в кого більші спокуси?

Хто, хитаючи кров мою, стонк,
хто обвіював бидло,
розповивши дитя з пелюшок,
коли холодно й видно,

що лиш гола дорога лежить
і стоїть при дорозі
чоловік із убогих століть —
щонайменший у Бозі.

Кров, що має його за свого,
бо не може не мати,
як газета, смердить, а його
норовить спокушати.

Ну хто ж, як не Хорс, порозвіяв твої чорно-сині?
Й завмер, і роки прошмигнули,
й дивлюся — нема.
Скінчилось кіно — ти зіграла в сорочці зі скрині,
і згини на вічних полотнах стояли сторчма,

і в пам'яті закарбувалися — все поламали
і стерли...
ні, крім чорно-синіх — їх визміїв Хорс!
Порозповивали безумні свої кримінали
і позаплітали — і смертному дивом здалось.

Що далі? А далі ти вийшла під білі вітрила!
Невже на Стамбул? Розповий чорно-сині — і вже.
Творила в сорочці зі скрині — ти що натворила?!
Ми все переплутали. Хай тебе Бог береже.

Ти знаєш удосвіта храми, як знає черешня.
Ти любиш цей край сновидінь. Ці одвічні жалі
розвіюєш танцем по світу і юно смієшся
над нами й над тими, що ждуть свого часу в землі.

Ну ким, як не Хорсом, навіки відкинуті плечі,
розправлять для нас полотно — те, що знало ріку
і пагорби знало.
Прости, якщо можеш.
Для втечі
тобі
я навмисно мелодію вибрав легку.

ПАВУКИ ПАМ'ЯТІ

(Симетричний триптих сновидінь)

I

...І рука, що уві сні затерпла,
згадує на спротив мисль нагу.
Сіна верхового срібні стебла
стежку вітру пишуть на снігу.

Чув і чую: фрела і тилинка...
Це така вже музика — сповна.
Сіна верхового стебелинка,
не вернусь у верхові сіна,

звідки, вітром вирваний азійським,
я лечу, як той зловісний птах,
що кружляє над полеглим військом...
Вірші, тілом білим на снігах

писані... Лиш на такі скриптури,
на страшні і вірні письмена
мітить око хиже і понуре —
на отих, що підняли сіна

верхові й лягли в сніги високі.
Вітром вихоплений в мить лиху
і занесений в їх вічний спокій,
я зостався з круком на снігу.

Вдвох живі на всю затерплу тишу...
Я волів бодай вовків виття
з тих снігів, де срібні стебла пишуть
схоже на прокляття вороття.

II

...І слово не спалахне,
бо хиже воно й дочасне.
Крізь мене у тьму шугне,
у нетрі, як сарна, шасне

крізь мене, глухого, для
панічного сну — світитись!
Лиш серце моє здаля
прострелить дробом копитець.

Ще вгледжу, як порина
в дерев верхів'я кудлате,
мов ласиця, а вона
кусає лише на свято.

Не зникни хоч би з очей,
бо в мене Трійці не буде.
Прости празникову чернь
за спрагу твоєї трути.

Без тебе, мов без лиця,
тікаю від долі й туги,
й від тебе, як від ловця, —
не буде ловитви вдруге —

цієї погоні вспак,
цієї втечі губами.
Засну, розтисши кулак
з пальцями-павуками.

III. СОНЕТ

Мій ангел — вогонь, — прошепочу услід
повітрю, що відблиск його видихає
з отроцтва мого, де мій ангел читає
сни смерти — смерековий запах санскрит.

І жінка виходить з високих воріт,
в ногах мого ангела хвойно сідає.
Крім запаху в світі отроцтва немає,
де ангел палає, холодний, мов лід.

Я знаю той холод отроцтва — до дна.
Я знаю ту жінку отроцтва. Вона
з безсмертного леготу вихопить те лиш,

котре хоч почуєш, але не збагнеш —
лиш димом дитинних кісток обів'єш.
... І вже не проциндриш і не промерфелиш.

СТИЛІЗАЦІЯ: СОНЕТ (I)

Я прокидався дальнім. І зумів
щоразу не приховувати збитки,
бо музика тоді — не знаю звідки —
з'являлась, мовби здвиження років

проклятих, не моїх, та я прожив,
здається, кожен і на те мав свідки —
залізні пальці музики — до клітки
страми був кинутий, тому вцілів.

Возили на розшарпаних підводах
мене по цих базарах, цих торгах,
бо та земля, де перехопить подих,

кружляла вже над головами. Страх
отверз отроцтво, і вселенський протяг
куйовдить шерсть, залежану у снах.

МЕШКАНЕЦЬ: СОНЕТ

Я в дереві жив. Ті роки — як віки.
Їм ліку нема — як в землі, як у слові.
Й початку нема, бо вони — смерекові.
Скінчились, коли я, немов пелюшки,

дошки розповив. І пішов навпрошки
на поклик — чужий моїй мові і крові.
В смереці є дерево смерти. Трефові
мені випадали і дами, й шістки.

І каменю я поклонився. І він
забрав мої хвойні слова, а взамін
дав первісний спис, аби ним, наче Один,

до древа життя сам себе я прибив.
До дерева того, в якому я жив.
І жити не годен. І вмерти не годен.

ЛЕОНАРДО: СОНЕТ

(‹Мадонна з немовлям, святою Анною і ягнятком›)

Я час його застав. З ягням зайшла
з морозу Анна — птаха прошуміла
під стелею і пробудила крила
Маріїні — два стулені крила.

«Він застудився, Анно...» — до чола
пір'їну золотисту притулила,
і ночі безкінечної могила
Різдвом була й Великоднем була.

Я час його застав. Його сліди
побачив на траві і на камінні,
в повітрі божества, у тій пір'їні,

що долетіла до Караганди
і принесла ягнятко, і донині
несе мені його ягня. Куди?

МОГУР: СОНЕТ

Переміниться сонце на темряву,
а місяць на кров.

Йоіл: 3,4
Дії: 2,20

Вмер Могур. Горам, де його нема,
я замовляю так: тут жив музика.
Чи стане легіт неба риком дика?
Кров — місяцем? Тьма — сонцем?
К р о в і т ь м а —

тому, що скрипка Могура німа.
Ні! — лиш тому, що Могурова скрипка
німа, ще світ стоїть. Небесна Дзвінка
не вибирає смертного сама.

І світ, в якому Могур вмер, не стік
сльозою в Бога нашого з повік.
І я збагнуть боюся, де замінник.

Вмер Могур. Взяв з собою мій словник,
в якому він — останній із музик,
а перша — Дзвінка, перший там — розбійник.

~

На тисовії налягає Довбуш.
Лиш він один.
Ти другого собі не наворожиш
на нутрощах тварин.

Ти лишишся по той бік, жінко Дзвінко,
бо він поніс
свячену кулю від твого одвірка
в священний ліс.

А хто вломився в ті криваві двері —
всі як один —
прочитані тобою в тому серпні
по нутрощах тварин.

Ми будемо потойбіч, жінко Дзвінко, —
ти при свічках
тримаєш закривавлену печінку
у трепетних руках.

1745 — ПЕТРІВКА

Петрові Мідянці

Сіли у корчмі. А Федьо — на під.
Той і в негурі вздрить: хто і куди.
Орфенюк, Баюрак. Корчмар Давид
запитально виходить. Довбуш: «Сиди».

Історичні постаті*. Крім Федя
й корчмаря. Хоча ні: корчмар — Давид.
В нього — збір, коли в землю піде гаддя,
чи то пак, *гаддє*, як казав мій дід.

Та гаддє гаддєм. Я не про те.
Я про трійцю руську, гуцульську, ту,
що в корчмі при дорозі план плете,
чим би ще ощасливити бідноту.

Аби пан із хлопа Дідушком не став,
бо не відав той Дідушко страму —
в Білий Черемош молоко виливав,
тому — Білий, а Чорний — чорний чому?

Від *проклятих питань* гуде корчма
і Давид робить те, що робить Давид,
а в гуцульської трійці стриму нема,
а Федьо як Федьо — спати виліз на під.

Там історію він і проспить. Але ж ці!
Ці ще вшкварять, хоча... Я ж не про те,
що попроситься Довбуш на топірці
вже у серпні... За ним Орфенюк піде

* І ситуація не вигадана. Федьо — опришок Федір Вощук. Корчма — у селі Ясиня на Закарпатті, де за місяць до загибелі Довбуш зібрав найближчих.

ще у цьому році... Лиш Баюрак
погуляє в цих горах дев'ять літ
і на страті попросить у посіпак
станіславських — сопілку. Й заплаче Давид!

Я ж таки не про те, а про те, що трьох
цих любили, і нікого — отак, як цих!
То для польської шляхти опришок — лотр,
але ж був поет Карпінський Франциск —

мав би зватись Олексою. Та яка
вдячність польської пані? — відомо яка.
Спас Олекса опришка у пелюшках,
чи то пак, поета — для Баюрака*,

що пригубить сопілку у небесах
тих жалів, яким тісно на цій землі...
Скорбний буйвіл зі свічами на рогах
в ніч поета стоятиме на скалі.

Спас опришок поета. Поет не спас.
Церква Спаса на іншій скалі стоїть.
Та Петрової ночі завше враз-з —
з-змах сокири — гра поета злетить,

чи то пак, опришка. Гра й голова,
що в сопілку висміяла свій туск
і котилася довго, як жива, —
вмліла панна якась — вкусила якусь.

То є, хлопе, опришки. Що в тім нове?
Четвертує кожного кат в акурат
на коронний розподіл Павла Беное:
де який виставляти тіла шмат.

---

* Дев'ятилітній поет бачив страту Баюрака у Станіславі, про що пізніше написав.

Тільки голову — у Космач на храм —
як розбійник, вдихну петрівку вночі.
Без Павла — мов язичник, знаю сам:
я не можу старіти у Космачі.

Задихаюся вже навіть тут, бо скрізь,
де в цих горах я дихав, я чув *аркан*!
Може, то Чорний Черемош? Чорний Ліс,
де усус воскресе — мій дід Іван?

Хто з води Чорногори — одна керва —
йде у землю. А з кожним хоч ледь живим
розрахується храмова голова,
стерши простір осклілим оком рудим.

Трішки нічки-петрівки. Вдихнув — нема.
Тільки сколють легені зорі злі —
впустить протяги плоть, мов стара корчма
при дорозі на цій заклятій землі,

чи то пак, перекопаній... Де скарби!?
Між рукою і серцем — рукоять.
Благодать, кажуть, сходить на ці горби —
безкінечна, Господи, благодать.

Чорні хлопці, Черемош вас колисав,
тому — Чорний. Він потече назад,
лиш ватажко на ніжку б не налягав:
«Не каліч мене, брате. Ти ж рідний брат...»

Хлопці, в домі Давида — суддя один.
Та приходить Довбуш — ніби не вмре.
Ніби прийде в ці гори Божий Син
й знову тільки розбійника забере.

Тріє царі гір сіли в корчмі.
При дорозі. Під зорями. При свічках.
А що далі буде, знають самі.
Скоро серпень, Олексо, — як сойчин мах.

Так у грудях млосно й прозоро, що аж!
Запах сіна бавить запах ожин.
Аж застогне ввi сні на горищі страж,
бо він Довбуша любить, бо скурвий син.

Бо на світі мусить бути гуцул,
що орел ‘го носив, а любов уб’є.
Й не втекти в Трансильванію до дракул,
бо нема в горах правди, а Дзвінка є!

Та хіба я про те? — я шукав корчму.
Він ще є. Хоч вже ясно: хто і куди.
Не до мене на Спаса буде йому.
Прощавайте, опришки. Довбуш: «Сиди».

Вже я всіх пересидів за тим столом
і холодних космацьких отав діждав...
Зле ходив я під Богом, а під Федьом
з усіма все пропив і переспівав.

Не поможуть, Олексо, мої псалми,
ні найтяжче з прозрінь, чи то пак, похміль,
бо *гаддє* — в цієї землі під грудьми —
опустив карабін мій дід Василь.

Знав Федьо, чого вилазить на під —
він над ними проспить рівно двісті літ.
А вони сидітимуть — доки світ,
і наразі це знає тільки Давид.

1995

~

Станичний, я, взискуючий во плоті,
дивлюсь на тебе в сорок п'ятий — крізь
дні й ночі наші в страсі і в підлоті.
Станичний Остафійчук, псевдо Ліс.

Ти зійдеш місяцем і кожен стрічний
уб'є мене — це в Книзі. Не про те
я нині. Вже і я прозрів, станичний, —
мені полин, як папороть, цвіте.

Це не земля, станичний, — це ідея.
Земля — це Остафійчук, псевдо Ліс,
це тільки дим від нього, що повис
над сорок п'ятим... це над лісом — Ліс!

Ні елліна за ним, ні іудея.

(Лубок «Партизанка». Косівська торговиця, початок 70-х)

Ми вдихали сіно цього світу,
навіть заміновані в скалі.
Ангели Старого Заповіту
горні трави косять по Іллі.

Знов Ілля шепоче:
Отче, —
й руки
простягає — грози відвести.
Знов Іллю годують тільки круки.
Круки знають, де його знайти.

В бучків спалахнули всі листочки.
Тепла — мов з дійниці — сивина
жінку вкрила. «Де, — питаю, — дочки?»
Всі пішли. Вернулася одна.

Ми замінувались так, що й ангел
не поткнувсь — такого не було.
Лиш дівча тоненьке йшло від мами
і співало, доки не прийшло.

Відхилю до краю віти буків
і відпущу — очі посікти.
Круки знають, де годують круків.
Круки знають, як Іллю знайти.

Жінка відійде в траву, повиту
димом, що не вміститься в скалі.
Ангели Старого Заповіту
сиве сіно сушать по Іллі.

СИГЛА*

Костеві Москальцю

Щоразу в очах олень,
який п'є воду з потока —
тоді щось відбувається у піднебессі.
Тонким дотиком губ
все на світі приведене в рух.
Необережний крок
і гіллясті роги звіра —
тріщина перевернутого неба.
Видовжена водою,
іде вглиб —
саме так, все приведене в рух:
і стебло, і камінь,
і верхи лісів, і верхи Карпат.
Саме так, щось відбувається у піднебессі,
коли олень
воду п'є.

Щоразу в очах олень,
щоразу щось відбувається зі всім на світі,
коли олень воду п'є —
навіть із запахом,
у якому ти затримався,
відчув: облава.
Але.
Але навіть коли облава,
так, навіть коли облава,
ти не забував запросити косарів на завтра,
старих косарів,
малих косарів,
сказати Анні: готуй толоку.

---

* Густий смерековий ліс, непрохідний.

«Буду по чужих хатах варити
і зносити на кішню?»
«Будеш».

Олень змусив знайти
велику польську валізу.
«Верету не треба — тільки файну вберю».
«Що ти все принюхуєшся?»
Пахли пісенники зі стрілецькими піснями,
навіть гроші кількох держав,
і документи, і відозви провідників.
«Що ти все принюхуєшся?»
І тільки запаски Аннині,
хустки і намиста
пахнули висхлими паханицями,
натиканими похапцем.
Облава.

Якщо затримався в запахові,
багато чого забуваєш,
але збагнеш:
тут тебе пам'ятають —
навіть ту молодість,
яку ти з Анною мав ось тут,
і посьогодні
вона тут, вона пахне,
втрутилась навіть
у малюнки моху на скелі.
Одна лише сигла —
поза нею.
Темна вдень, як вночі.
Там не чути, як олень воду п'є.
Там ніколи не думаєш про молодість.
Там про облаву думаєш, як про телицю,
що забігла туди і не вернулась.

Ввечері підкрадешся
і сховаєш валізку на дальній стайні,

де літує маржина, —
може, не залізуть у ясла корові.
«Та ж вона пожирає матерію».
«Знаю — з'їла мою сорочку».
Тому:
валізу в ясла — на мерву,
а зверху гній,
а на гній — знову мерву,
а на мерву — траву корові.
Не буде худобина длубатися в гною.

Щоразу в очах олень.
Щоразу щось відбувається у піднебессі,
коли олень воду п'є.
Роздуваються незримі ніздрі
в тебе над головою,
щось відбувається навіть у запаху,
в якому ти затримався,
відчув: облава.

А коли все трапиться на землі,
ти завернеш таки до стайні
і встигнеш побачити,
як на скелі
проти сонця
павучок сплітає
образ Богородиці,
і побачиш, як дожовує корова
Аннину хустку шалінову.
«А папір же не їсть холєра!»
Кинешся, як мішігіний, —
куди воно все поділося?!
Олень воду п'є.

І коли добіжиш нарешті до сигли,
до своєї нори,
одразу ж упізнаєш
на важкому гіллі смереки

Аннині хустки шалінові —
як це їх занесло сюди
за стільки кілометрів!
Що за мара?
Що за планета?

І рука тягнеться — перехреститись,
піднімаючи погляд до неба,
аж на тонку
дівоцьку бинду Анни — стрічку барвисту,
що обхопила верхівку смереки —
не відпускає.
Вже не земна.
І ти спинишся.
Отак: спинився і все.
Стискаєш зброю.
І не принюхуєшся.

ГАЛИЦЬКІ ГЕОРГІКИ

Вікторові Небораку

Не спалося, а ніч, як море, ніч
коротка, петрівчана. За стіною
гримів трамвай о третій. *Стороною
йшов дощик*. Упродовж семи сторіч

гриміла кров у скронях. В темноті
я княже написав ім'я о третій
*під стук коліс трамвайних**. О четвертій
ввійшли вигнанці досвітку бліді.

Вогні досвітні вже горять. Симо́н
зібрався в поле. *А по той бік ночі*
у жилах раптом шарпається сон,
немов трамвайна вісь в крові скрегоче.

Я бачив дивний сон: століть за сім
тому
світає.
Дощик стороною
іде. Вози скриплять Галичиною.
Скрегочуть осі в небі неблагім.

За ними тихо йдуть в досвітній млі
печальні люди, згорблені вигнанці.
Вони в лісах сховаються уранці.
Такі ліси були ще на землі.

Були ще села. На стіні — поет
у кожній хаті. Навіть два поети!
Туди! — від Благодаті, як від смерти.
У Чорний Ліс! У чорний час. Вперед.

---

* Назва фільму Акіра Куросави.

З'явився перед ними чоловік.
На горб зійшов нечутною ходою
і піднятою високо рукою
нараз перепинив живий потік.

На мить заворожив земну юдоль
той владний жест, той муж із владним ликом.
Спинилися. З хрестом. З возами. З криком.
— Ти хто такий? Ти хто?
— *Я — ваш король!*

І на коліна впали. На бетон.
Під стук коліс... І знов — *по той бік ночі.*
Не шарпаймося, наче поторочі,
на колії скривавленій. Скрегоче
трамвайна вісь.

Вертається Симон.

КОЛІЯ ШАКУЛИ

Ті ж пасажири — маски на лиці.
Наталка Білоцерківець, із книги «Алергія»

Що лишиться? Якщо, то все ж не те,
що ми гадали.
Юнацьких віршів плетиво пусте.
Брудні вокзали.

Змінились розклад і ціна квитків
на кожен потяг.
І душу, як сорочку, прохопив
з тунелю протяг.

В нас паралельні (кожному своє)
поля-полиці.
Якщо настала ніч, хай застає
на залізниці.

Хай кожен споряджає сам себе —
стезя сковзнула.
До нашого похмільного купе
зайде Шакула

і підморгне — мовляв, не пропадем.
Мовляв, не треба.
Ще танець наш — так, наш! А хто з ножем —
візьме на себе*.

Не свічка — тільки подих при свічі
хитає вікна.
І колія, що вила уночі,
уранці вівкне.

---

* Поет Віктор Шакула загинув 14 березня 1993 року у центрі Києва біля філармонії.

Бо не на ту поставив сатана
на душу вбогу,
бо навіть Бог — так, Бог — подобизна
поета в моргу.

ТІЛЬКИ ДНІПРО

(Київський триптих безсоння)

Зранку — тільки Дніпро...
Із книги «Потоки»

I

Діждався і я ритуального сплеску Дніпра.
(Мій мозок, мій морок...)
А ніч горобина коротка — це проба пера
у сорок,

це зайнята залпом залізна з моїх порожнеч.
(О, стеклий мій склепе!..)
Текуче склепіння сліпих — аж до втечі предтеч
від себе.

Нестерпні в імлі імена, доки мліє ріка.
(Ну де ж це ви, блазні?!)
Ще крок, ще молитва, ще сміх! — доки шило з мішка
вилазить,

бо ніч горобина коротка — це сплеск моїх плес
(у сутінку скраю),
чи слово, замаране навіть росою з небес?
Не знаю...

Не знаю.

II. ЕЛЕГІЯ ДО ОЛЬГИ

Обожнений росою ранній птах
ці непритомні ночі покидає.
Крильми повітря вдихнуте займає
у грудях, як займає в небесах —

це осінь, Ольго, осінь. Це вогонь —
мій ангел — глянув з-за Дніпра і часу,
бо чути браму шкірою долонь,
яким нарешті піддається засув.

Це осінь, Ольго, осінь. Ти засни.
Ти відпочинь біля Дніпра і слова.
Ця осінь вічна. Ця юдоль шовкова.
Це досвіток такої тишини,

коли на віях тріскає роса,
й любити буде той, хто більше втратить.
Це вітер — демон мій — вогонь кошлатить.
В імлі палає ліс в подобі пса.

III

Ти — безсоння. І вчора, і нині, й навіки — безсоння.
А воно, як завжди, починається так: *Отче наш...*
Мов до стелі, до скроні не дотягнулась долоня,
прикриваючи шпару у потойбічний пейзаж.
Ні. То морок досвітній: мій мозок, і син мій, і страж.

Я не хочу — ти чуєш? — повіки склепивши, збагнути:
це земля у зіницях пливе лиш до тебе аж від
тої ночі, коли впали роки мої, мов рекрути...
Все спочатку на Марсовім Полі творив я шість літ.
Кров моя на знаменах засохла, як любосний піт.

Ти — безсоння: вологе, мутне проминання в покорі,
коли навіть рука не дотягується до скронь.
Став я звіром і деревом водночас — мчу застигло й на зорі
віттям вию... Піднявши, тулю до верхів'я вогонь,
доки образ твій корчиться в ньому.

Ніч. Дніпро. Оболонь.

СТИЛІЗАЦІЯ: СОНЕТ (II)

Де прихилити голову? Немає
обителі на цій землі. Нема
пристанища на світі цім, де тьма
над головою демонів літає.

Воістину: на вістрі голки — тьма.
Воістину: світає що смеркає.
І протягами душу прошиває
той вітер, що під ребрами дріма.

Мій демон — вітер. Раптом шарпоне —
і вже Обителі Благої не
вимолюєш, допоки шляк не трафив.

Ще й поблазнюєш на межі пожеж —
його сліди в душі не відпереш,
як на сорочці білій плями афин.

СЕРПЕНЬ ЗА СТАРИМ СТИЛЕМ

Ігореві Римаруку

Триває птаство у моїх зіницях
аж до світанку. Музика терпка
Стефаника і Миколайчука
збережена, як бринза в бербеницях,

у цих серпневих днях. Я став незлим
поденником — між батогом і гаком.
Я став холодним під солярним знаком,
що різьблений на сволоку одним

із прадідів. Світає спершу стан
птиць, що перетривають у світанок
чи тільки в слово, і воно — Стефаник,
а, може, легіт лиш, і він — Іван.

На шкірі краю — сироти. Не так.
Це тільки дрож до серпня, млость до рання...
Мов прадіди у днину поминання
помоляться й танцюють на гробах.

У серпні сплет їх рук тонкий, мов нить,
а доторкнешся — і руки не стало.
І дивишся незмигно, як муравлик
скоцюрбленим мізинцем дріботить

спокійно, заклопотано... Куди?
На світі цьому тільки він і знає.
А ти, поденник, ти на шкірі краю
тамуєш трем, гадаючи, що ти

легкий до танцю мертвих і живих —
мов серед ночі переплутав стежку
і, вихопивши з ватри головешку,
із криком пастку ангелів оббіг.

З тобою бігли сіроманців сорок
і сорок левів, бо солярний знак
на сволоку прочитаний не так
тим, хто до ранку дивиться на сволок.

Ти що це твориш у житті чужому?!
То пастка танцю. То пімстливий ритм.
Не має свого карбу пілігрим
на сволоку в солярнім знаку дому.

Лиш виміється музика терпка
у серпні, гейби у потоці килим.
У серпні за старим числом, за стилем
Стефаника і Миколайчука.

Я знаю: в серпні в нас холодна твар.
І ті, що йшли на смерть, прийшли й заправлять
у тої, що ридає. Воші давлять
об стіл: «Клади на стіл його кептар!»

Я вирізьбив цю твар. Мов зрушив прах.
Прийшли б вони в сльозах, та, що ридає,
серпневі ночі ці повивертає,
як вивертали кептарі в дощах:

щоб вовною — у хмарі, вітрі — крізь
грозу, що вранці сива, аж сирітська,
щоб вовну першу, ту, що зветься *міцка*,
погладив ти, мій Господи, навскіс.

І скинеться в зіницях птаством пустка,
і на світанку вирветься з зіниць,
і музику, як бринзу з бербениць,
до губ несу, мов після душогубства.

Немов стікає не з небес, а з ран
удосвіта — крізь вовну — голосами,
що в серпні задихаються над нами.
Не так! Це танець лиш, і він — Іван.

Найтоншу свічку від стихії
в сорок
на Стрітення я вперше посвятив —
до Спаса, до моїх серпневих днів.
Та в ніч із понеділка на вівторок —

на Великодний випали сніги
й карпатські храми замело під ранок,
мов до Різдва воскрес...
Це знав Стефаник.
Це стан стихії. Стиль її слуги.

Сніг перейшов у дощ, в грозу... Вночі
заметушились ті, що йшли зі свята.
Є звичай предків шкуру вивертати.
Обагрену — здалося при свічі

священій... Захисти і відпливи
в цих водах! Серед ночі заховай цю
нечисту *міцку*... Згасни серед танцю!
Тікай від пастки мертвих і живих!

Найперший промінь врятував, як гріх, —
з тьми вихопив серпневий вилом лісу,
цю музику терпку. І я підвівся,
немовби за наказом: до своїх!

~

Під гору тягнуть сіно коні.
Забило дух.
А в коней китиці червоні
звисають з вух.

Батіг по спинах їхніх скаче.
Свистить батіг.
За двох одне лиш око плаче
в одного з них.

А що мені у тому оці
від китиць-птиць? —
пливу у нім на лівім боці
між трьох зіниць.

Пливе батіг над головою
на три зорі.
Я випливу. Я ще постою
на тій горі,

де скине копитом обору
мій коник-птах,
й підемо ми в Яловичору
по тих зірках.

Там, коню, гоїться наспинне
за три версти.
Там гинув ліс. Там кожен гине —
лише б дійти.

Я сни розказую коневі.
Короткі сни.
Рудому кожному рубцеві
його спини.

Руда баюра б'є в коліно.
Забило дух.
І золоте, прокляте сіно
звисає з вух.

Леонідові Талалаю

Старовинні світанки осінні вспадковуєш ти
на землі цій, де честь успадковується, як безчестя,
де удосвіта чути, як риють цю землю кроти,
й теплу глину кидають на тебе.
І не відшкребешся.

А чому вона тепла на змерзлому схилі гори?
І чому це кроти увихаються, як серед літа?
Може, в снах твоїх предків палають купальські ватри,
і купальським вогнем листопадова глина зігріта.

Він прорвався з їх вічного сну
й підхопив з темноти —
у стрибку —
їх волосся і плечі в небесній пороші...
Ти стрибаєш за ними дізнатися,
де ти — це ти:
в цім краю,
в глині цій,
чи у вогнищі жертвоприношень.

Але снігом запахло... І — сіном, опеньком, конем!
Знову — сіном, опеньком, конем.
Значить, гори — під снігом.
Значить, хлопці, бігóм!
Часу мало.
Рятуйтеся бíгом.
Замете в гори стежку —
прищемлений зорями нерв.

Глина стежить за вами — податлива, тепла, важка —
із землі, підігрітої пеклом в купальськім натхненні,
з темних оргій кротів, що ввихаються, як навіжені.
Не було ще такого — не оргія, а толока!

Але вам — на вершину.
Невже на єдину — для всіх?
Там ніхто не питає: ви діти калини? трепети?
Буде сніг верховий.
І цю планку ви, хлопці, зіб'єте.
...Пахне снігом, опеньком, конем, доки видихну: сніг.

~

Хто на кого полює — знає кожен з нас.
Роман Бабовал, із книги «Фрагментарна пам'ять»

Себе залишаєш на осінь у сенсі зрушення зла.
А є ж до холєри сильні — у сенсах світлім і темнім.
І є апологія слабкости в одному з послань Павла.
*«Знаю Христа, Павла знаю, а ви хто такі?»** — питав демон.

Ви хто такі? — ти запитуєш тих, що вже почали
із нас виганяти бісів, і вже їх не зупинити.
Ви хто такі?! — перепитуєш тільки тепер, коли
дають тобі шанс очиститись, а після чистки й любити.

Ти став *мнєкий*, *жєлісливий*, як кажуть в твоїм краю,
що соплі на віях — *свято*, *яке завше з тобою*.
Ти сам спорядив безсилу, безсмертну душу свою
з її Вселенною сивою над сивою головою.

*А віра там починається, де припиняється мисль.***
«Ви хто такі?» — не вгамується *син зорі* і печалі.
Питає високочолих, що в засідки розбрелись.
І тільки свині не винні — ті, що зникли в проваллі.

---

*Дії, 19:15.
** С. К'єркегор.

~

Гадав:

Спаситель наш — поет, отож
проінкрустуй життя, як шлюбну ніч,
відчувши на світанні млосну дрож
блукання будь-яким зі ста сторіч.

Гадав:

як нерв аршиць і громовиць,
ворушиш навіть воздухи небес,
немов живеш на крилах віщих птиць,
забувши *барву крови й сталі блеск*.

Гадав:

на княжих пагорбах імшадь
розкаже більше, ніж гінці зусед,
бо гори ще стоять, степи лежать,
й худоба ще бринить, і ти — поет.

Гадав:

твій кінь зарзає крізь часи,
що ти потасував, бо всюди — свій.
І кинуто тебе на терези,
*і виявилося, що ти — легкий**.

* Значення другого слова на стіні Валтазара.

ПЕС

(Із циклу ‹Сім віршів›)

Цей світ я стеріг шість найперших ночей. А вони
минають повільно.
Поволі світанки сіріють.
Я вив до Творця,
брязкотів ланцюгом сатани,
бо віри замало — й диявол у Господа вірить.

А вдосвіта просто нестерпно.
А Твориво не
нестерпне, а просто не те —мовби хтось перепише
і зніме ланцюг,
відділивши небесне й земне.
Творцем облюбований грішник.
Творцеві видніше.

Були дні веселі, до речі. Останнього міг
уникнути — Бог покарав мене знову безкарним
світанком!
Я випірнув з вод
і по тверді побіг,
аби відпочити аж нині в рові за парканом.

КРУК

(Із циклу «Сім віршів»)

ти поет
ти літаєш
навіть нині

ти живишся щоб літати
нині чим
усе струпішіло
кажу ти крук

кажи чому
гинеш від омерзіння
ти ж крук
перетравлюй падло

ти ж поет
живишся
щоб літати

ВАСИЛЬ ГЕРАСИМ'ЮК

VI

ВИБРАНЕ

Кров запікалась на кігтях,
земля зимувала на лапах,
крізь ніч колісниця гриміла,
свистів батіг на хребті.
Я тебе тьмі не поверну —
я готував, як замах,
твій переписаний образ
голосом у темноті.

Я смиренню не вчився
в ангельської худоби.
Богом не називаю
сонце, місяць, зорю.
Вовка не викликаю
з ночі, з мови, з утроби.
Я тебе відшепочу.
Я не знав, що творю.

Кінь весільний у водах
несе тебе на верховітті —
барвінком пахне і тихо
співають сиві жінки.
Я музик поскликаю,
стомлених в Тім столітті...
Гуцульської! Вічні гості
крізь ніч ідуть навпрошки.

Чуєш мене? Багряні захід і схід
пізньої осени. Ти і вона — прозорі.
Ґрегіт стоїть проти неба — темний, як міт
про полеглого Бога в небеснім зворі.

Інші верхи розмиті у небесах.
Хмарами, як бав'єнками, перевиті.
Ґрегіт стоїть проти неба — темний, як страх
богопоборця в обагреному лахмітті.

Чуєш мене? Прошвою голих віт
горнє повітря нас перейняло — доти,
доки стоїть проти неба Ґрегіт. Стоїть
проти кривавих небес — Мертвого проти.

Остро осінньо скрипить небесний васаг.
Коні закляття мого рвуться до брами! —
з Ґрегота добре чути! — навіть, як птах
пахне волоссям твоїм між небесами.

Чуєш мене?
Нас відпущено в доли зійти.
Прошву Господню — лагідні, голі віти
лиш відхилити, лиш від губ відвести.

І відпустити.

~

Гудуть печери із осінніх гір
у ніч на Дмитра.
Відлуння на присілку Ваштешір:
орган і цитра.

А де трембіти родовий мотив?
А де флоєри?
Гудуть печери кам'яних верхів,
гудуть печери.

Це все вітри осінні. Це вітрів
органний почерк.
Вони в печери кам'яних верхів
заграли з ночі.

Але настане передсвітня мла
і тиша строга.
Печери кам'яні заллють світла —
таємні в Бога.

І осінять вони з осінніх гір —
небесних статуй —
удосвіта присілок Ваштешір —
як труп заклятий.

На камені ноги мию.

Анно, я з тобою співав:
на камені стою.
Анно, надійшов час отав.
Будь зі мною.

Анно, камінь твій нагадав:
будьте, як діти.
Я прийшов з космацьких отав
інші косити.

Анно, інших я не хотів.
Я си не бою.
Я — один з твоїх килимів.
Будь зі мною.

Вже не *сиплять чари навкруг*,
але вранці-рано
розітну я води, як струг, —
аж до ніг твоїх, Анно.

Я знайшов твій камінь на слух.
І ширяв над водою Дух.
І лишився лиш легіт:
«Прагну...»

Афини, Анно.

ВЕРХАМИ БІЖИТЬ

Мирославові Лазаруку

Коли сонце зайшло і Чорногора спохмурніла, тоді
самими верхами біжить,
верхами біжить.

На голих переблисне в кілька сонць і місяців,
а в верхів'ях найвищих лісів
то цимбалами перестрибує,
то скрипкою задихається,
а на скелях з-поза хмар і м'ятних сновидінь,
від яких плутаєш запахи і дні посту,
вівкне над вітрами і стежками змії.
Верхами біжить.

Над проваллям у жовтих вихорах верещить
вже з іншого часу,
коли сімдесятилітня мати мертвого Святослава
впала на замінованого сина,
і разом вони піднялися в небеса.
Верхами біжить,
самими верхами біжить.

Забігає в часи, які настануть, і звідти
засліплює раптом випадкову колибу,
і ми тої миті в тій колибі,
у світлі, якого іще немає,
зненацька підмінюємо собою привидів,
притьмом розтиражованих ущелинами і хащами.
Верхами біжить.

Вже на румунському боці біжить,
а ти повертаєшся в себе знехотя,
влазиш невпопад,
мляво молишся,

молитву згадав, чуфлинку?!
Протри очі!
Верхами біжить.

А потім перестрінеш десь там колись там,
гадатимеш: Волос астральний — пастуший Бог,
а ти перестрів сам себе!
Змалку звик до нечистої сили — оком не змигнув.
Але ж в іншій ущелині — знову ти.
А хто це зненапала через десять років на Кострічі
в імлі вечірній?
А чи не ти літ отак через двадцять
в імлі на землі —
молодший сам від себе рівно на двадцять літ?!
Не змигнеш чи склепити повіки не зможеш? —
нині в цьому краю і привиди зістарілись.
Верхами біжить,
самими верхами біжить.

Ох, Марічейко, озеро Марічейко!
Льодовикове око Чорногори,
високе крижане пристанище летаргійних самогубців —
вічних підсобних на фабриці граду
за блискавками і громами,
диявольська фабрика граду
з ім'ям священним, усіма губами приголубленим,
видихнутим самим пеклом
з нетутешньою ніжністю і печаллю...
О Марічейко, Марічейко,
верхами біжить.

Доки добіжить до тебе і кинеться в тебе,
скільки повітря спалить!
І ми падаємо
в ті повітряні ями небесні
догори дригом — аж туди,
де всі дими полонинські сходяться в один,
і ми витягуємось у диму долілиць,

невіддільні від диму, дим,
а ватри палають під нами,
і ягнята палахкотять під нами, і зорі млосні,
і два Черемоші: Чорний та Білий.
Верхами біжить.

Нарешті ти заповзаєш димом
у свою загублену чи нагло покинуту плоть,
і не знаючи, де там примостити Божий Докір,
знову молишся, ще не віджививши
губи й коліна —
тільки б не переплутати ні дня ні ночі,
щоб нікому не наблизити смерть,
змінивши своє минуле,
тільки б не занести зайвого неба,
щоб самому не кинутися у Марічейку,
о Марічейко,
не розтопивши кригу твоїх грудей.

Верхами біжить,
самими верхами біжить.

~

Цілуючи дах дзвініці,
летиш на серпневий степ.
Твоєю слиною птиці
язик мій не перетерп.

Як осінь твоїм волоссям
повіяла з темноти,
сказав їй: «Прийди, як осінь».
Шепочу тобі: «Лети!..»

Ти будеш за перевалом
і літ лукавих, і слів,
де світ не буває вдалим,
мов сам він себе створив.

А є тільки кров і легіт.
Невловно на зір і слух
ти навіть камінний Грегіт
під мохом приводиш в рух.

А ліс тобою, мов клавіш,
затоплений у блакить.
Під музику відлітаєш,
а музика не летить.

Бо їй у зграю не треба —
їй треба у змрок печер,
щоб якнайдалі від неба
трубив мій нерв — трупний черв.

Ще буде її замало.
Ще буде її обвал.
Побачиш за перевалом,
що музика — перевал.

Не треба тобі у зграю,
не треба на світі цім.
Я долю не проклинаю,
і я за все відповім.

~

(Із циклу «Суха різьба»)

Ліс небеса вибирає у мене з очей
і западає в середину... Тисне у скроні
чимось таким, що, здається, було вже в людей,
і нагадає про себе в години солоні.

Раптом — *цимбал брязкіт!* —
ліс розступається вмах
в грудях... і
з гір у снігах,
з ночі,
з вовчого виру
сходить весілля з танцем на жовтих ногах...
Сходять і сходять... І вранці поклоняться звіру.

(Із циклу ‹Суха різьба›)

Вперше, вдесяте і всоте прошу: пропади.
А пропадає — шукаю сліди — вірю їм лиш.
Тільки й заняття мого, що шукати сліди —
так і римуєшся: доти живеш, доки скімлиш.

Музика та, що спинила мене на краю,
впала в моїм Космачі, як блаженна, під коні.
Рим віроломства проламує груди і скроні.
Трепетну шию її розриваю і п'ю.

~

(Із циклу ‹Суха різьба›)

Пахне тілом. Незримим. Зітлілим.
Перетлілим до волосу тла.
Пахне вітром над тілом — як тілом!
Він пронизує наші тіла.

Тяжко стежка лежить під ногами.
Важко стежка лежить на чолі.
Ми ганьбили Творця на землі.
Віє тілом над нами.

~

(Із циклу ‹Суха різьба›)

Забагато побитого тіла.
Дух у ньому, немов козачок.
Ще тебе й стережуть, як дебіла,
від горілки й похмільних думок.

Ще й знайдеться таке сердобольне
із корою страждань на лиці,
й заблукає в тобі, як у штольні,
з молотком у тремтячій руці.

~

(Із циклу ‹Суха різьба›)

Поезіє, порятувала
ти плоть мою не раз, не два.
Ти голову оповивала,
коли палала голова.

Не хочу більше твого дива —
я і в повітрі знав межу.
Прости, коли говорю: мстива,
але я знаю, що кажу.

~

(Із циклу ‹Суха різьба›)

Білим ягнятам залишу ґрунь і присліп.
Коникам сивим сіно срібне залишу.
Бубон у грудях перекидає дріб
в тишу... тишу... тишу...

Легіт небесний переманює кров.
по краплині, по віршу.
Фрела у грудях — мабуть, місяць зійшов —
чорним вівцям залишу.

~

Ти кажеш: нині день наш такий.
Нехай буде як буде.
Я кажу: днина така сліпа. Котрусь не переживу.
Я кажу тобі: куля сліпа.
Котрась потрапить у груди.
А вона сама, ніколи сама не падає у траву.

Ти кажеш: я тебе не люблю.
Цей день сама перебуду.
Ти кажеш мені: в пустелі пустель я сьогодні одна.
Я кажу тобі: в пустелі пустель
сьогодні багато люду.
Ти кажеш мені: в пустелі пустель
самота не страшна.

Ще трава легка, та важка роса згинає нас.
Нижче.
Нижче.
Я кажу тобі: доля сліпа. Ти кажеш мені: іду.
Ще трава легка, ще роса важка,
ще сліпа біля скроні свище,
а вона сама, ніколи сама не спиниться на льоту.

Вимовляю твою самотність,
що задумана у пейзажі
водоспадом, точніше, гостем
із найвищих крапель пропажі.

Сновигає він у тумані
над водою, попід водою...
Хруснуть пальці його гортанні
блискавками переді мною.

Прошепочу: це я. Чекати —
зайве тут, не чекати — зайве.
Ти сидиш на порозі хати.
Кров не вся вертає від сяйва.

РАНКОВА ПІСНЯ В ПАРИЖІ

Хто тебе терпко нагадує? Тільки мій край.
Все відбувається в крові. Й нічого не вдієш.
Більше збагнула від мене. Та не розумієш
всепроминання воскового. Не проминай.

Не проривайся з аорти, коли ти не спиш
у літаках, коли коней женеш поїздами.
Наше повітря — із нашої крови — між нами.
Хто тебе терпко нагадує? Тільки мій вірш.

Хто я без тебе? В сутінках досвітку — віск
вен,
вій,
слів...
Жовте іржання на колії ранній...

Не проминай. Порятунок останній — в згортанні
крови,

в згортанні небес над долиною сліз.

ХУДОЖНИК ЯК ЗАЙМЕННИК

Вікторові Соловйову

Він їх розпізнає
збоку й зі спини.
Він їх не сьогодні
розпізнав —
й найменшого,
навіть того, хто сплине,
бо він є художник
і він їм сказав:

«Творіть все, що хочете,
мечоносці,
бо Він відвернувся від вас!
І Він
вас не покарає.
Ви пізні гості.
Вже не рятує
загин».

Марю лиш вогневим блискавки списом,
в голову темну мою не вцілив грім.
Ти поруч поник — мукою впився.
Ти пригадай мене в царстві своїм.

Тільки тут і тепер — вперше над твердю —
ти вже не скажеш тим рибалкам: «Ходім».
Ділимось, мовби черствим окрайцем, смертю.
Ти пригадай мене в царстві своїм.

Хто я? Дитя гріха, злого розбою?
Кров невинна кричить. Попіл і дим.
А помираю тут. Поруч з тобою.
Ти пригадай мене в царстві своїм.

Ми на хрестах. Ми не діждали дива.
Між розбійників — Бог — між мною і тим
зліва. Чаша Твоя, Спасителю, зліва.
Ти пригадай мене в царстві своїм.

~

Андрієві Саєнку

Хіба це я? Це хто тут догоряє?
Р. М. Рільке, із останнього вірша

Наступить вечір у досвітній тьмі
на душу голу.
Це хто у сто шістнадцятім псалмі —
на дні шеолу?

Це хто шепоче: Господи, поглянь?
Почуй — шепоче,
мов наступив на грань — ступив за грань
останню, Отче.

Це сказано до Тебе у псалмі —
про *лжу у кожнім*.
Це чий бенкет у цій досвітній тьмі —
в чаду вельможнім?

Це хто *закутий в страх, як у броню*?
А вже не хоче.
Вогню! — шепоче.
Господи, вогню!
Ти чуєш, Отче?

Давно ніхто не тямить до пуття,
пощо цей рейвах?
Ці хитрощі із Книгою Життя
у Книзі Мертвих.

Ти бачиш втечу червів з голови
на нижнє грище?
Ти чуєш, Отче, срібний свист Вдови?
То матір свище.

Диявола ніхто не спокушав,
як душу голу.
Проступить місяць кольору отав
у тьмі шеолу.

~

(Із циклу ‹Отави кольору місяця›)

Я бачу інший серпень —
за вогнями.
Ще лиш Купала.
Папороть.
Полин.
Жінки полин ще носять
під пахвами.
Ще папороть беру
з жіночих спин
у мову звироднілу.
Мову навіть.
Полин поганський в небесах.
Однак

я вже втомився від язицьких явид,
мене вже не катує жоден знак,
хоч поруч віщий цвіт жере диявол
і брат сестру січе на дрібен мак.

~

Голос тихий почула вона
серед ночі, немов зоддалік
і немовби в старому столітті.

«Задихнеться свіча край вікна —
я прийду», — говорив чоловік
з намальованим серцем на ситі.

Він прийде. Молоко проціди.
І проступить Залізна Канва.
І залишиться тільки твій запах.

І, древніша від зморшки води,
зойкне колія, мовби жива,
мов заб'ється в скривавлених лапах.

~

Зникає моя душа,
ляклива моя душа,
а та,
що її знаходить,
що в прірві її знаходить,
іще понад нею ходить,
іще навкруг неї ходить,
і демона смерти водить,
іще за собою водить,
щоб різав мене
без ножа.

Ти виплекана з вужа.

~

Анатолієві Дністровому

Майже люблю ці ночі. Не довші — більші.
Ця нагота зветься чомусь — листопад.
Діти моїх ровесників пишуть вірші,
випірнувши над нами і навіть над
музикою,
де їх розглядає в тиші
піднятий над землею на вилах брат.

Доки блукав я горами і містами,
доки забрів нарешті в цей падолист,
доки ці ночі, Господи мій, настали,
доки я переслухав
художній свист,
тільки слова моєї сивої мами
знов запахли мені, як перший покіс.

Паморочить не запах, а — коли запах
перестає, стихає в цій голизні —
так відходить вогонь...
В слабих його лапах
душу не заколишу — видно мені:
іскри випручуються з віків біснуватих
і випірнають, щезаючи у вишині.

СЕРПНЕВА ІМПРОВІЗАЦІЯ НА ДВА ЛАДИ

Заграй ми', цигане старий, —
ще й тонко-тонко...
Я вже давно не молодий,
мені й не омпно.

Заграй ми', цигане, ще раз —
на світлі рани.
Сокочу свій серпневий Спас
в богині Дани.

Заграй ми', цигане, заграй —
ще м' не загнувси.
На Гидзі гогодзи збирай,
запеклий джусе.

В очах у тебе — весела:
берви́ бервінні.
А зморшка на скалі чола —
змія в камінні.

Імлисте скублище скількох,
сплітання мстиві.
Сховались інші, як у мох,
у сивій гриві.

І доки плова не впаде,
і грім не гримне,
запеклий джус мене знайде,
й мені на дримбі

зіграє гори і ватри́,
трембіти й скали.
Не вмри — шепочу, — не згори,
бо нехар з нами.

Носив топір, і кріс, і гвер,
як носиш вуса.
Не вічний революцьонер,
не Агасфер, не юдожер —
запеклий джусе,

пусти *аркан* на ці столи,
ватри й трембіти!
Тут ненароджені лягли
і їхні діти.

Відкинутим у тьму століть,
як після бою,
провалля у крові шумить.
Відпустить — кров'ю.

Дзвінки прошиють каламуть —
підуть леправі.
Ти знаєш, що вони дійдуть,
вони — у славі.

Ти змії звиш зіниць носи —
в бервах і танцях!
І в херувимських арф проси
скрипок циганських.

ВАСИЛЕВІ ПОРТЯКУ НА 50-ЛІТТЯ

Нам потрібен ангел іще,
але воїнству, а не війську!
Цей, мов церкву лаодикійську,*
не морозить і не пече.

Чуєш сурми судної мли?
Але спершу — роги мисливські.
Бачиш? — вірні лаодикійські
вже зіграли і налили.

Божий допуст і хлопський глузд.
Царські лови. Дух переможе.
Звівся виплюнутий із Уст,
ріг підняв і сказав: дай Боже!

---

* Об'явлення, 3:14-19.

ТРИПТИХ КОРОТКИХ ЕЛЕГІЙ

І. ДО ТРЕПЕТИ

Я покликав тебе.
Я назвав
твої символи давні й недавні.
Ти до мене прийшла
на світанні
із холодних космацьких отав.

Я тебе ще покличу.
Приходь.
Відірви від землі мою плоть,
бо побачу усе непомітне,
доки впівночі папороть квітне.
Все від Бога — крім неї.

Приходь.

II. ДО ПАПОРОТІ

Про твій цвіт у роду свого
я спитав. Сказали живі:
«Диявола слуги пантрують його,
як око у голові».

В цю пізню годину, в цей пізній час
я стрибав крізь вогонь, що давно погас,
і сказали мертві: «Бери від нас
до папороті не зір, а слух».

В цю пізню годину, в цей пізній час
я зрозумів: це останній шанс.
Дайте хоч перевести дух.
Я шукав — наче мав життя про запас.

Але забагато слуг.

III. ДО СМЕРЕК

Падає глиця —
в очах мерехтить...
Це з тих смерік, що
трохи молодші від мене. Тут жить
би. А навіщо?

Вже заховали від сонця, від всіх.
Солодко спиться.
Я їх любив, як умів лиш, як міг.
Я перед ними прийшов.
Я вже ліг.

Падає глиця.

СТИЛІЗАЦІЯ: СОНЕТ (III)

Вважати світ спектаклем — гріх. Хто грав
за правилами — не зіграв безвинним,
хоч перше із вигнань назвав сумлінням.
Хто пійманий ще в лоні, мов Ісав,

той мимоволі знає: за велінням
чиїм первинність втратив, мов не мав.
Але ж зіграв. Як? Гріх гріхом поправ?
З натхненням, що межує з омерзінням.

Втім, це не все. До запахів, і звуків,
і видив повертаюся з вигнань,
де залишився лиш Дмитро із Кутів.

Два рази йшов я з ним до галичан,
прийнявши духа, втіленого в круків,
й не передавши третє із послань*.

* Там ішлося про дітей, зокрема про діток сотенного Святослава, які разом з його матір'ю підійшли до його замінованого трупа. Я написав про це у поезії «Верхами біжить», але рядок про дітей неможливо було видихнути. — *Авт.*

Я звертаюсь до тебе,
але не в присутності слуг,
що встелили цю твердь
ненаситним, прислужливим слухом.
Що даровано грішникам,
те не прощається слугам.
Але той тебе викаже, хто онімів і оглух.

Я звертаюсь до тебе
німої, глухої до слів,
що встелила це небо
голодним, погрозливим зором.
Що даровано в сяйві тобі,
не прозріємо хором.
Але той тебе вистежить, хто просвітлів і осліп.

Я звертаюсь до тебе,
як лунчина — ветха трава —
перестояне сіно,
що й марґа охоти не має.
І якщо на цій тверді
під небом оцим убиває
ця любов,
доведи своїм слугам, що ти нежива.

~

Гори, де був я молодим,
я називав тоді білими.
Білі верхи,
срібні стоги,
сиві сіна верхові.
Той, хто косив,
той, хто сушив
трави, котрими любили ми,
тоскно стеріг мертвих, коли
там заблукали живі.

Плечі твої,
груди твої —
у полотні домотканому.
Губи твої
вітер веде,
синє волосся здійма.
Нашим рокам —
тим, коли там
в сивому сіні блукали ми, —
не відійти
тут, коли ти
кажеш: наступних нема.

В наших роках,
як в блискавках,
рветься отара до урвища!
Ти на коні
скрутиш її
і проведеш по краю.
Доки громи
гострої тьми
горні горіхи розлущили,

ти на коні
у полотні
посмішку несла свою.

Білі мої, що ж ви знялись?!
В небі комонних покинули...
Там зруб за зруб, білі мої,
стерлось життя о блакить...
Ну хоч її,
білі мої,
не покидайте у білому.
Білі мої —
тільки такі.
Може, тому й не болить.

СОВА

(Із циклу ‹Дев'ять віршів›)

Спочатку стихають вівці,
потому пси,
і тоді у нічному лісі
чути сову,
хоч переслідує від самої полонини,
заважаючи нести кров,
щокрок піднімаючи її
до себе, —
кажуть: виє сова —
понура посередниця в покликах крови,
бо вона там,
де вона є,
а нас немає.

Я одягав маску вівці,
а пізніше маску пса,
щоб не чути її голосу,
і тому тепер,
серед ночі,
я нічого на світі не розумію,
і душа корчиться змією під списом,
мовби ухиляючись від нагадувань сеї пташки,
чим насправді оплачуються
свобода і поезія,
і тому тепер
прошу Бога,
аби швидше закінчився ліс.

Я Господа прошу, сово.

ЗМІЯ

(Із циклу «Дев'ять віршів»)

Тут, на землі, виткані ми, мов килими, —
так я писав, так пізнавав рідний узір,
той, що скидав я від страми тут, між людьми,
тими, що знав кожною зі скинутих шкір.

І на паскуд є, кажуть, суд. Не відповім
ані чужим, ані своїм. Все — затаю.
Знав, що ховав, бо помирав у тридцять сім.
Бачив межу. Бачив чужу. Бачив свою.

Серце мовчить, Господи мій, все — з голови,
як з-під поли.
Вкотре узір скинеш, зміє?!

Тут, між людьми,
шкіра змії, голос сови —
тільки й мого тут, на землі, доки я є.

ВАСИЛЬ ГЕРАСИМ'ЮК

VII

ВИБРАНЕ

ПОЕТ У ПОВІТРІ

ПЕРШИЙ ВІРШ

Батькові

Щоб розповісти про хлопчика,
який з першої половини двадцятого століття
дивиться з-за комина,
як задихається при свічці його тато,
помираючи вранці на Юра,
я став поетом, і це трапилося в повітрі,
у якому зник дзвін,
себто у другій половині двадцятого століття,
коли вирубали праліси.

А коли вирубали праліси,
тоді зафарбували відкрите серце Спасителя
на іконах Пресвятого Серця,
вже боячись не потопу,
а снігового обвалу,
коли без гуркоту і шуму
у спресованій небесній тиші
сходить на лице строгий спокій —
такі обличчя відкопали за десять днів.

А коли душа відходить без свічки,
вона в потемках нипає,
доки інша не принесе,
і в порожньому повітрі
ці суцільні поклики
упродовж доби чи століття
страшніші від покликів крови,
бо зливаються в єдину моторош,
і в короткому сні нутром прокричиш:
«Коня!!!»

Поет у повітрі,
у якому зник дзвін,
завжди нагадує наймлену плакальницю,
що голосить, сумлінно перераховуючи
заслуги покійника;
а ще нагадує допотопну фабрику на горі Піп Іван,
яка страхітливу свою утробу
із п'яти п'ятсотлітрових кітлів,
що погрозливо кипіли під самим небом,
перетворюючи карпатський жереп на ефірну мазь,
мовби ховала від самого Бога,
завше оповиваючись найтемнішими хмарами,
та хіба можна від Господа щось утаїти?!
(навіть якщо ти найвища фабрика у хмарах);
і якось у травні двадцять сьомого року
упродовж кількох змахів крил незримих
змолотили її громи і спалили блискавки,
і в розпанаханому хмаровинні залишились від неї
тільки зоряні протяги поета,
який у спорожнілому повітрі
все-таки найбільше нагадує
самотню стару гуцулку,
що на камінному Греготі у заметілі
виживе без корови і кози,
але не без коня.

А коли я сідаю на коня,
я скачу верхами Чорногори
у хмарах, що пахнуть морем — дужче, ніж море;
я скачу печальними полями Галичини,
мужньо смиренними у неживому повітрі;
я скачу в цьому повітрі —
це мій ритм,
це ритм народжених у середині двадцятого віку,
коли немовлят ще колисали в колисках,
прив'язаних до сволоків.

А коли нас колисали повільно,
ми ніколи не засинали,
ми синіли від плачу, ми задихались,
ми ненавиділи протяжні колискові предків;
і наші матері
мусили колисати нас так,
як тікали вони, вагітні,
як бігли печальними полями Галичини
і верхами Чорногори у хмарах,
що пахнуть морем — дужче, ніж море.

Поет у повітрі,
у якому зник дзвін,
біжить з усіма за саньми,
на яких з Ґрегота звозять
мертву стару гуцулку;
і в неживому повітрі він остро чує,
як оглушливо біжить він у снігах,
як паморочливо задихається з усіма,
бо треба поховати, доки зайде сонце
(мовби сонце цього віку ще не зайшло);
а дорога до цвинтаря неблизька,
а день зимовий короткий,
і він біжить за труною з усіма,
і він провалюється у глибокі замети
зі свічкою в руці
і з усіма своїми задиханими видіннями,
де в найпершому маленький хлопчик
запитує гонорову темноволосу жінку на коні,
нутром кричить: «Ну коли вже той цвинтар, коли?!»;
а вона тільки усміхається,
переливається сміхом, як весняна вода бескида,
і кінь відносить її у високі смереки,
що падатимуть,
падатимуть,
падатимуть

упродовж усього цього розвеселого життя
на цю землю,
де мусиш догнати домовину.

Щоб розповісти про того хлопчика,
я розітру на долоні опеньок,
і ви не почуєте запаху свічки,
бо коли задихається поет,
він покидає повітря
зі свічкою в руці,
щоб той, хто прийде після нього,
не носив при собі дві.

ДРУГИЙ ВІРШ

Я веселку Свою дав у хмарі,
і стане вона знаком Заповіту
між Мною та землею.

Буття, 9.13

ти крук
Ной тебе випустив першим
перед голубкою
голубка після тебе вилітала тричі

кажу ти поет
кажи коли
спливуть велетні
із розплющеними очима

кажеш це потоп
це стосується навіть блаженних
бо декотрі назавжди залишаються у повітрі
але і повітря стало водою

кажу ти поет
ти вилетів перед голубкою
ти полетів першим
ти літав перед найпершим Заповітом

кажеш це веселка
це стосується навіть мертвих
бо декотрі назавжди залишаються в повітрі
коли повітря сходить з ума

коли
повітря
сходить
з ума

кажу ти крук
і це нарешті стосується
тільки тебе
о це досконала катастрофа

ТРЕТІЙ ВІРШ

Яке зусилля пса стати ластівкою!
Ф. Г. Лорка, із книги «Поет у Нью-Йорку»

Є вірш, без якого розсиплеться склеп, ніби вірш,
який, ніби склеп, умлівіч зламом блискавки виник.
Останні слова не догледиш, як нігті покійник,
і слово останнє усе-таки занапастиш.

Та спокій стрімкого склепіння усе-таки мав,
забувши, кому і чому пропадати раптово.
В порожнім повітрі зірветься одне тільки слово —
не з губ, а з землі — із холодних космацьких отав.

Каральні, очисні стихії води і вогню!
Тяжіння землі після вас — то самотність на небі.
Поет — у повітрі. У легшім від ластівки склепі.
Належне віддав Переможцю, змії і коню.

Під шкірою в нього вже ткалі божисті не тчуть.
То звідки ж ця музика, Господи?
Також пропаща?!
Диявол думки не читає. А цей Тобі нащо?
Й так з нього, як маску, небесне склепіння зірвуть.

Він чув: перед північними скверно прокинулись пси —
яким же це вітром вертає пора наша рання?
Щоб жертви принесені знову нести на заклання?
Нема в Твоїм допусті — перемикати часи.

Є склеп, без якого розсиплеться вірш, ніби склеп,
який, ніби вірш, вибухає в землі умліока,
та нігті мерця вже видлубують глину з осколка,
і слово прорветься в повітря!
В повітрі — поет.

1998

ФІНАЛЬНА ІМПРОВІЗАЦІЯ

Я знаю, що ти — не я.
Аби забути ці нути,
тобою мали побути
крук, пес, сова і змія.

Та й вовк — Змієборців пес —
який Переможець з мене!
Я ледве прожив буденне,
а ти — про виклик небес,

чи виклик небові(!), чи
кров Єзавелі на конях...
Я втримав ледве в долонях
дві свічки: собі й... Мовчи.

Як падав ти з висоти!
Мерт-во-пет-лю-вав як гордо!
Отверз на розрив аорти
запеклі... Боже, прости.

Один для води й вогню,
малий на землі і в небі,
найбільше вдячний Творцеві,
що Промисел не збагну.

Не бався з яйцем-райцем —
не з мого вилізли вуха
потвори у царство духа.
Ти виплюнутий Творцем.

Зі мною лиш сам на сам,
як тільки прохопить знову
якесь невимовне слово —
до сліз горлових, до спазм.

Голе, як сіно, плече
в сутіні світанковій
сіяло у тому слові.
Скажи, чого тобі ще?

Я знаю, що я — не ти.
Аби не бути тобою,
був круком, псом і совою.
І навіть гадом. Прости.

Єдині, кого любив,
мене давно не чекають.
Тебе вони пригадають,
а то вже не мій мотив.

Четвірка твоїх стихій
настільки ж була твоєю,
як та, що дихав я нею.
Не видихну, Боже мій.

КИЇВСЬКА ПОВІСТЬ

(Сорок строф)

Пам'яті Віталія Никитюка

Я не можу бути іншим.
Мартін Лютер

Рік, другий, третій бачиш одне і те ж:
Ти мостом Пішохідним до нього йдеш,
Він на перила сперся посеред мосту,
Видно сто сот облич із Дніпрових вод,
Він заглядає в кожне із тих ста сот
І проводжає аж за Труханів острів,

Канів та Ольвію і за Евксинський Понт,
Де проступають у видивах інших вод...
Це вже відомо тому, хто йде. Рік, другий...
За спиною все ще темніє Княжа гора —
Найвищий (і найдорожчий) берег Дніпра,
Князь, вої, слуги-герої та інші слуги.

Поділ — інша річ, себто інше *місце*, однак
Погане воно чомусь не лиш *для собак**,
Але й для того, хто плентає вже до мо́сту,
А той, хто стоїть на мосту́, на Подолі жив.
Ви сотню (на двох) розміняли, коли привів
Тебе у вселенну дитинства свого — на Волоську,

Де він у напівпідвалі зирив з вікна:
Литки в небесах крепдешинних, різна шпана,
І гуси поважні, і коні, ну звісно ж, коні
З возами, а ще — Старицького ті ж зайці,
І менше на кожному пискові (на лиці)
Написано всякої подлости, ніж сьогодні.

* Обігрується рядок Леоніда Кисельова «Подол — плохое место для собак».

Хрестини у п'ятдесяті. Нічні свята.
Столи посеред століття. Серед моста.
При березі — цар Микола й цісар Франц-Йосиф.
Ріко наша сива, як тебе заплести?
В яку партизанську ніч посивіла ти?
Ой чий же то кінь стоїть? Чиї то покоси?

Втім, тут починається повість. Рульфо Хуан
Відкрив галичан іспанських (чи індіан)
У містиці точній, жорсткій і, як бритва, гострій,
Бо пишеться повість одним і всіма — одна,
Що всіх вже не вислати (чи хоч послати) на
Цей Тугорханів острів.

Отож, осіння Волоська. І все — таке ж,
Як у волоській музиці. Ти ідеш
Поруч із ним. Тут його колискова.
Він знався на музиці (чи не єдиний з вас),
Його фонотеки — тобі на життя якраз,
Аби Доніцетті згадати не з Михалкова.

Музика. Скрипка волоська, її прорив.
«Тепер басейн, де стояв наш дім. Я водив
Дочку сюди на секцію після школи.
Коли мала попливла, постала мені
Стіна у воді з килимком на стіні:
Забуте тканння — не забуду його ніколи.

Лубковий сюжет: втікає вовк від ловців,
Що цілять у жертву з-за дерев і кущів...
Не скрипка волоська — ранений звір на Волоській.
Чому ти тремтиш, дитино? — питають царі
Лісові й водяні — старого старі.
Знов остро, як отрок, переживаю лови.

Пора перевтілень дитинних майне вочу,
І я загарчу, захлинаючись від плачу, —
Я знов не ловець, а жертва — хай і жорстока.

Лишаю знов по собі криваву росу,
Бо знов на собі не зброю ловця несу,
А знову несу прострелену шкіру вовка.

В басейні тоді просидів, як під замком.
З тієї стіни звільнився б одним стрибком,
Та плавали діти навколо, бавились діти.
І навіть мисливці отетеріли в кущах,
Кров ствердла, гарчання завмерло і рик потах,
А піна на писку встигла закам'яніти.

Хист хижака в дитині, досвітній страх
В стіні очима застиг, кістками застряг,
Будинком у землю вгруз, перебравши ролі
В підземці, всмоктався в сни, щоб у вічнім сні
Сховати стіну, бо відбили на тій стіні
Крила свої й плавники янголи голі.

Невже та стіна входить в тебе, мов скін?
Як скотобойня — в Олеся, в Бодлера — сплін.
Ти в пісні тут засинав, пірнав у той Київ...
Доки загнаним звіром біг над Дніпром,
Невже і Христа з хрестом, й Шевченка з Франком
Змивали ночі і дні, води й помиї?

Від кого ти втік? Кого ти перехитрив?
Твій нюх — від яких вовків? (чи псів?) — від ловців,
Бо вийшли на вовка й вовка не може не бути!
Куля одна для кожного, але сіть
Для тебе, вовчику-братчику, та що для всіх —
Поглянь з висоти творця *Червоної рути*.

Ось так в ойкумені нашій підносить дух,
Авжеж, не собачий (і вовчий, і ловчий) нюх.
І крапка. Вода. Стіна в червоних накрапах.
Не в кожної жертви вроджений трупний сприт,
Та все це можна списати на колорит,
Якби лиш не запах, панове. Якби не запах.

Ти чув *барвінкову*. Прибуде! Має прийти
І прошепотіти: «Це ти», й почути: «Це ти».
Інакше століття веселе не пережити.
Заквітчаний вже її кінь. Він віки чекав —
В кущах аж присвиснули! — от і вір, що не в кайф.
Мить — перескочиш цю гидь — в інше століття.

Вдруге прожите й відчуте — отрута. Невже
Навіть волоська музика не береже?
Зужиті мотиви стануть завтра шприцами
Такими ж. Юні тіла проштрикнуть стіну,
Загнані їхні зіниці в таку глибину,
Що не підніме й волоська, й ні та, що над нами.

І що я тобі скажу? — так тихо сиджу —
Теж ніби в засідці. Сам на себе. Іржу
Цього життя зішкребти, вимити б тіло
У воді, крізь яку ловці на ветхій стіні
Вже й самі забули куди — цілять мені
В груди — в дитинстві лякало, потім смішило.

Бо смішно у двадцять, і смішно у двадцять п'ять
(Розкішно зворушливі числа ці римувать)...
У тридцять, у тридцять п'ять, у двічі по двадцять...
А молодість — найзапекліша із пропаж,
І вже товариство наше — розгардіяш,
І можна з нас, братця, (перед биттям) сміяться.

Відкуплення — скрипка волоська — як Молода,
Прибуде на конику — як прибуває вода.
Хіба ти не в цирку, доки скачеш по колу?
І від омерзіння не задихнутись щоб,
Ти, риссю пронісшись, переходь на галоп.
Твій демон — надійний кінь, якщо ти не йолоп.

Ти швидше невр Геродотів, ніж голий нерв,
Приймаючи смерть на лубку — з кущів і дерев
(Не лиш на лобку має значення, як умерти).

Для шкіри, що все ж пристойніша від одеж,
Тим більше нема (якщо є) значення теж,
Чи скинути її вчасно, чи раптом здерти.

Губами важкими ввімкнувши старе кіно
Долонь, губ, грудей, забути, що не дано
Не звести погоню до втечі в цій порожнечі.
Забути на віки вічні на цій землі,
Як плакало божество у досвітній млі,
І в нього були її губи, волосся, плечі.

Води, як вогню, не відомі ні час, ні чин,
Ні відповідь на питання: є хоч один?
Принаймні, одне ніяк не можеш не знати:
Кров'ю одною спасенні всі ми і всі
Забрьохані — до одного! — в кривавій росі.
Роси вже замало чи музики забагато?

Крещендо в золотім гомоні кістяків.
Дніпр спить. Йому сняться леви. Його мотив
В полиннім викиді мови був і пребуде.
Андрій Первозванний дійшов, а Дух не зійшов.
З підвалу (напівпідвалу) почнемо знов?
Це кров вопіє? Чи як розуміти, паскуди?!

Кожен, як знав, відтоптав свій вилом (чи зсув),
Дехто й забув, на що посягнув, доки збагнув:
Поряд із ним — немовля — торгівець у храмі,
Який на даху сидів, а цей на дахах
Орудує; під ногами — і храм, і прах,
І вірні стають навколішки під ногами.

Справа не в містиці — в місті, у тому й річ.
Доки не ніч — *скільки світла, стільки облич**
Зовсім чужих, а як ніч почнеться глибока —
Впасти в цю воду, в цю хату і в цю стіну —
Тоншу за волос, міцнішу за кам'яну,
І відпустити вовка.

* Із поезії Поля Елюара.

Страшно розбитись об те, чого вже нема,
У воді вітцівського дому зійти з ума,
Немов у вогні, в якому плавились діти.
І навіть мисливці ховаються по кущах,
Й підбитий втікач — не жертва, а крах і прах;
А київська піна встигла закам'яніти.

І плавно, як у воді, чужими — свої
Стають. І хто б не скинув шкіру змії,
Натомість сонцю й місяцю виставить іншу.
Погоня (чи втеча) застигне у вічну мить,
Та скрипка волоська вночі на зміну болить,
Мов тільки в очиснім вогні стане видніше.

Бо те, що вода не змила, шкребли пером
Із птиці, яка не впоралася з Дніпром,
І думала (о наївна!): піший не схоче.
А що вже ті сіроманці — старі й малі,
Тим більше, ловці — плоть від плоті сеї землі...
Як завше, не знає ніхто вкраїнської ночі!

Цих досвітків присмеркових і верх, і низ,
Цих родів цієї породи і кров, і слиз,
З пологів цих лона води сходять вогнями.
Печерний комп'ютерний сплет, кривавий клубок
Залишимо як документ — наївний лубок
Ми, зчеплені намертво іклами й пазурами.

Та хто б кого не загриз, а правда така:
Найглибше до сліз проймає жертва з лубка.
І недруга, Боже, храни від такої долі!
Я знов загарчу, захлинаючись від плачу —
Цю роль не приймаю, а про інші мовчу,
Прибитий чомусь у воді до стіни юдолі.

Знов діти пірнають в цей Київ — у цей басейн,
І доки він є — скільки світла, стільки дітей,
І все — як на вивісці (чи у візії лемка) —

«Центр підводного плавання». Зветься *Тритон*.
Назва як назва. Не містика і не сон.
Лови як лови. Лубкова мисливська сценка.

От лиш затягнувся сезон ваш, хлопці, тепер,
В сюжеті робоча назва ловця — мародер,
А вовк і лубковий — вовк — не воша лобкова.
І ми не курви, хоч не йдем на ви. І Він, хлопці, є.
І місто це є. І сонце над ним ще встає.
І завтра, як завше, все почнеться зі слова.

Крізь ветхе тканння виступлять ангели з вод,
І стежками найперших, які упали з висот,
На Київські гори зійдуть, де *Бога з машини*
Або виклик небес об'явить античний хор,
Й виклик небові — шабаш відьомський. Сльози потвор
Під ногами засяють — в пагорбах випнуть спини.

Повзуть до поверхні — на скрипку, бо Молода
Прибуде на конику. Доки наспіє орда,
Востаннє волоських музик проси на Волоську.
«Прощальний танець пані Молодої!» Віват!
За рученьку білу твій наймолодший брат
Веде вже її в обійми твої серед мосту.

Ще трохи повітря. Вона не могла не прийти.
Не прошепотіти: «Це ти», — й не почути: «Це ти».
Ще трохи століття. Цю музику не прожити.
При березі — коник один. Він чекав, як міг.
Він навіть без тебе чекав — один проти всіх.
Він приніс її в обійми твої. Ще повітря...

Може, й дано написати повість одну —
Не писати ж її про ту, а чи цю шпану,
І про чернь, і про все, черню сховане за образами.
Якщо би вдалося вступити в наступний вік,

Сказать би про себе собі: се чоловік,
Який написав свого *Педро Парамо**

Там — подорож у країну мертвих. Прийом
Старий, як наш Київ. Наших зрад ланцюгом
Ми зв'язані. Тут, як там — на землі ацтека.
На нас полювали теж. Нерв наших тем —
Ненависть.
Ми вже прийшли.
В підземку зійдем
На станції *Тараса Шевченка*».

Мабуть, життя — як говіння весняне (піст
Великодний), бо Воскресіння — не акт, а зміст.
А для дотримання посту не треба хисту,
Як для письма і музики. І на міст
Пішохідний тебе покличуть не хист, не Стікс,
Хоч у Дніпрі із надлишком Стікса вмісту,

А товариство твоє, твоє золоте.
Хай і не так пахне там і цвіте,
Але ж свої — ошую і одесную.
Рік, другий, третій чуєш одне і те ж:
Наче спитавши: «Спиш?», запитуєш: «Ждеш?».
Він мовчить. Тобто, нічого не чую.

---

* Повість Хуана Рульфо, 1955 р.

ЄЗАВЕЛЬ

(Містерія)

...І ніхто не скаже: «Це Єзавель».
2 Царів, 9:37

1

Скажи, моя радосте,
як починалося для нас
останнє століття?
Кожна остання любов
відкидала нас на кілька віків,
і тепер ніхто з певністю не скаже,
в якому ми часі,
і тому цікавимося
початком.
Який, моя радосте?
Мовчиш?
Я знаю, який.

2

Молода буде цілувати всіх.
Вас, найменших, витягли із-за комина,
виставили на припічку, витерли шмарки,
обмили обличчя,
бо Молода буде цілувати всіх.

Вона заходить у кожну хату,
вона заходить із дружками
і тричі кланяється,
і просить на весілля.

Ти задихаєшся — вона вже заходить,
вона майже така, як на кахлі,
тільки трохи менша,
бо на кахлі більша від хати і коня.

Ти задихнулася — вона над тобою,
вища за все на світі,
вся — в биндах барвистих
і з височезним чільцем — над очима.

Навіть не видно хусток,
але вони відбиваються на стінах і на скелях.
Тут і скрізь.
Вона просить на весілля.

Вона цілує.
Її руки холодні, як лід.
Її вуста холодні.
Її поцілунок пече.

Палахкотить на щоці.
Відкидається від запізнілого видиху,
як червона китиця,
і повертається назад.

І хочеться колисатися з ним, заплющивши очі,
і хочеться з ним кудись заховатися
і порозмовляти пошепки,
але поруч за комином — братчики і сестрички.

А з кахлів усі дивляться
просто в лице.
І сльози, і світишся
не тільки ти.

І ти будеш Молода.
І проситимеш на весілля,
але не цілуватимеш усіх.
А з того поцілунку
починається твоя пам'ять.

3

Якщо довго шукати жанр,
неодмінно дійдеш до казки.
І в середині двадцятого століття
ми виростали на казках про царівну,
в якої все погано починалось
і дуже добре закінчувалося.

Ми знали, що вона вигадана і вимріяна,
і тому дуже їй вірили,
бо хто міг її замінити?
З якої казки?

А якщо царівна зі Святого Письма,
то хіба це казка для віруючого?
І хіба підлягають найменшому сумніву
всі її неймовірні злочини?
І хіба не може бути
дочка сидонського царя
і дружина сьомого царя Ізраїлю
найпідступнішою царицею богообраного народу?

І хіба не вона —
єдина смертна під сонцем —
доведе безсмертного пророка Іллю,
безстрашного громовержця Старого Заповіту,
що той проситиме в Господа смерти,
доки не збагне
божественність *лагідного леготу*,
а не караючих блискавок?

І хто на землі крім неї
допоміг би таке пізнати?
І хіба тільки несамовитому тішб'янину?

4

Ти не помічаєш мене,
як туриста, що в забрьоханій спортивній одежі
переступає поріг церкви,
де в кутку ти принишкла у святкових запасках.

Як я хотів, щоб тебе не помітили!

Я видурював тебе серед ночі з хати
в самій лише сорочці білій
і ховав на черешні розквітлій —
тремтливу, ніби в снігу на вітрі...

Як я хотів, щоб тебе не помітили!

Я навчився не помічати тебе так,
як уміли тільки полонинські.
Я збагнув це одної осени сто років тому,
бо в той день, коли вони зійшли з полонин,
були перші вечорниці з музиками й танцями.

І вони прибігли, не вспівши з себе скинути
довгі полонинські сорочки, залоєні,
випарені в жинтиці,
що стояли лубом,
не пропускаючи ні дощу, ні вітру —
так і примчали з усім блеянням і трембітанням,
із ревищем рогів і вовчим завиванням —
прилетіли, здичавілі й задимлені!

І хіба могли вони знати, що дівча,
яке вперше прийшло на забаву
у найбілішій на світі сорочці і найновіших запасках,
зробить ватяними їхні ноги —
та це ж і ведмедям карпатським не під силу!

І хіба могли вони закружляти тебе в танці
з усім своїм димом і гуркотом!

А ти пожирала їх поглядом,
а вони тільки скоса позиркували,
збившись докупи, як вівці,
і шепотіли мені на вухо: «Ади яка!»
І хоч би один поцікавився:
хто я такий і звідки!

І хіба тут будеш хоч би про́клятим поетом,
коли їм абсолютно байдуже,
з якого я краю і з якого сторіччя,
бо навіть вони, полонинські,
не сміють запросити тебе до танцю.

5

З полонини Кознєски і ні з якої другої
вся Чорногора мені — як розповита...
З кожної полонинки,
з кожного верха
бачу на полонині Кознєсці двох.
Стаю на скелю,
за яку зайшло сонце, —
бачу першого.
Це володар Кознєски,
великий газда Повх.
Він дивиться на свої отари —
дивиться на дочку свою зеленооку.
Стаю на скелю,
з-за якої зійде сонце, — бачу другого.
Цей чорноокий бовгар з Прокурави,
це твій тато, жінко.
Він дивиться на цареву доньку —
як у провалля,
прикрите від світу
лише ранковим туманом.

І раптом чую довкруг
всіх вівчарів, темних-теменних...
І тоді сходить сонце,
і всі на полонині Кознєсці
стають смерековим пралісом
з високим бучком посередині.

Піднімаю світило,
та смеріччя не висвічується сонцем,
не відбиває світло,
а понуро вдихає його
і стає ще темнішим і студеним.
І тільки бучок
своєю неймовірно зеленою головою
виривається над високі смереки
і світить над лісом,
зелено засвічує праліс і Карпати всі,
висушує тумани над ущелинами.

Це, жінко, твій тато світить нам —
аж у моє дитинство,
у той ранок червневий,
коли ти з веретою в руках
вибігла на верх космацький
і постелила в бучках довгу верету,
обсипала її любистком, біждеревком і м'ятою.
Ти,
дитина бовгаря
і Повхової дочки-ущелини,
ти,
донька бучка
у смерековому пралісі,
ти,
цимбали після коня
на камінному Греготі,
тоді я бачив тебе голою —
ти, як тато твій,
відсвічувала сонце.

Ти котилася по вереті,
по зіллю викочувалася,
груди
перестрибували
провалля
втоми...
Ти пахнеш мені, жінко,
хоч не носила любисток у пазусі,
а пахла найкраще в горах,
підперізуючи свою білу сорочку
найдовшим зіллям мерзелем,
ласко моя з каменю і туману,
спокій райдуги.

А ця остання ватра осени,
що нині опадає долі,
застелить мені всю землю —
аж до найглибшого на світі моря,
моря,
яке легше за птаха.

6

Твій син задихається.
Задихається ще в пелюшках.
«Три́духи» — шепочеш і не знаєш,
хто й чому цю хворобу так назвав.
Носиш немовля на руках,
зранку — над потоком, увечері — у смереках,
купаєш його у болітці на ґруні,
де липнева дощівка пахне молодим місяцем,
викупуєш його в хаті у літеплі,
куди видавлюєш кров крота,
протягуєш його крізь коріння дерев
і крізь землю, навислу над урвищем,
день і ніч гойдаєш на руках,
бо в колисці зриває криком небо.
Твій Бог задихається.
Він задихнеться ополудні.

І народиш дочку
на іншому кінці світу, на ріці,
на лісосплаві, на бистрому і страшному Єнісеї,
на плоту, одна на плоту,
в чоловічому танці габів.
Перекричавши свою смерть,
впершись безумними очима в небо,
все зробиш сама,
і розірвеш на собі сорочку,
і оповиєш немовля.
І в брезентових ризах на голім тілі
ступиш на берег.

«У-у-у, западенка!» — звучатиме, як осанна,
а у відблисках вогнів
із печей під землею у Караганді
дихатимеш легко і вільно,
як у пеклі.

7

Що ти сказав цим жінкам, Господи?
Може, тільки одній,
але що це змінює?
Вони здогадуються.
Вони про все безпомильно здогадуються.
Особливо на говіння,
тоді знімають у церкві рушники.
Їм приставляють драбини до стін,
і вони важко піднімаються
крізь густі смуги предвічного повітря.
Опираючись о церковні стіни,
знімають з ікон рушники,
розгладжуючи сухими пальцями
узори вінчань і похоронів.

Вони не забули, хто який вишивав:
гарячий космацький,
небесний брустурський,

чорнявий прокуравський...
Вони повертаються до своїх домівок
і перуть рушники, а коли прополіскують у потоках,
крізь гірську воду хрестин, вінчань, похоронів
видивляють інші узори,
не земне вишиття, Господи.

Змалку люблю запах Великодньої церкви,
давні образи у випраних рушниках,
і над головами — чистий небесний шум,
жіночий шум полотна понад нами,
який передує Воскресінню.

У першу мить оголошення Всеблагої Вісти
я ніколи не міг відвести погляд
від їхніх облич, приховано зосереджених
і невимовно далеких.
Іноді навіть здавалося,
що вони саме в ті хвилини
першої Великодньої молитви
думають про щось своє,
що дано їм збагнути
саме тепер,
коли в один голос
до тебе звертаються, Господи.

І їхня спільна молитва
ще більше віддаляє
кожну з них.

8

Сніг, який раптом випаде серед осени,
надовго не затримається — вранці
гори задимлять — ти заплющила очі,
бо знов усе відбувається в тобі.
Із-під шкіри піднімаються
ці безформні смуги, сиві пасма випару.
Шкіри, мабуть, більше не буде — лиш відчуття

давнього полотна,
бо який же це сніг? — вже краще дим,
що нічого з тебе не висотує,
не загортає в безкінечні полотна,
як лише схоче.

А в шпарах між цими сувоями
проглядає химерними клаптями осіння юдоль,
ще дужче барвиста на такому тлі.
І все було б, як у пам'яті — особливо з барвою,
якби кожна, вихоплена ненароком,
не посягала на саму сіль пам'яті.
І все було б, як уві сні,
якби хоч якось нагадали про себе
смердючі сойки над палаючою дзвіницею.
І все було б, як у тайні,
яка ніколи не буде загадкою,
бо не потребує розгадки,
якби не виднішим ставало те,
що за смугами.
Бо невидимого завше набагато більше,
ніж видимого,
і останнє можливе тільки у шпарах,
потворних і випадкових,
а ці безформні одіння
нічого не приховують і не викривлюють,
а лиш оповивають, водночас віддаляючись.

І залишають тебе таку,
як після останніх дівоцьких сліз,
несподіваних і нескінченних,
коли мадярський офіцер
мало не зупинив вінчання,
і ніхто нічим не міг зарадити,
і полотна з тебе не піднімалися над лісами, —
були ще важкі, щойно зіткані,
і ти все приймала на дотик,
і нарешті був один — з голови до п'ят,

наповнивши твої вуха
найсокровеннішими нісенітницями і відчаєм,
і загубивши в тобі запах,
за яким можна визначати
наближення зневіри,
як за польотом птиць — майбутнє.

І тоді нестерпно стало тим,
кому не буває нестерпно.
І вони захотіли піти,
бо не заспокоювались і вві сні, бо не сплять,
а ти навіть уві сні не вміла
поводитися з ангелами як належить,
і не знала, звісно, як їх звідси вивести,
бо знала різні перешкоди,
а для них не існує перешкод.
Та, власне, що тоді снилося
крім отого запаху,
позбувшись якого, можна вивести всіх,
одного за одним?

І той, хто позбувся, таки вивів їх,
також не знаючи, як з ними поводитись,
адже всі стежки в'ються тут від дихання,
а вони хіба дихають?
І твоя мука нарешті скінчилася
і все закінчилось би добре, як у казці,
але кому вона потрібна в цьому краї,
який позбувся не лише своїх пророків,
але залишився й без ангелів?

І залишилася ти,
оповита цими смугами,
але вони— тільки до ночі.
Вже краще — дим.

А під вечір,
у суцільному попелистому тумані

з'являться жінки
з величезними клунками листя за плечима.
Здалеку вони нагадуватимуть
доісторичних привидів,
бо нині таких привидів не буває.
А потім видно, що йдуть, як жінки,
бо скинута одежа лісів
занадто для них легка.
І віддаляються так, як відходять у славі.
Наче несуть дари у потойбіччя,
а не устілку худобі до стайні.

9

І доки пробиратися
цим звуковим коридором,
вічно темним і вологим
і, звісно ж, без початку і кінця?
Відсунь вікононько, голубонько!
О, третя зона українського співу!
Яка в чорта дієслівна метафора! —
волокове вікно язичницьких століть.
Ні світла, ні свічки.
Хто поруч нипає? Хтозна-хто.
О, зворушливо взаємозамінні іграшки впливів,
сонцепоклонники!
Ні завернути, ні повернутись.
Нема вибору. І слава Богу!
О, ненав'язлива ілюзія вибору!
А насправді — втеча і втома.

І тільки би не впізнати
маленьку дівчинку
з тоненьким прутиком у кулачку,
яка, замахнувшись,
застигає від страху,
аби потому ніколи нікого не спитати:
«Чому ти вибрав мене?»

10

Наприкінці століття вночі на Юра
спалюєш отаву
із-під скатерти різдвяного стола.
І небо, яке знає, як прийняти
дим вечірньої жертви,
осіняє себе цим
світлим димом,
що видовжив верхи гір і лісів,
і тебе у полисках полум'я.

І все раптом по-отроцькому зніяковіло
і, спохопившись
від своєї неприхованої присутности,
стало лагідним і легким,
легшим від твого волосся,
волосся кольору цього диму,
барви цієї вічно досвітньої мли.

І ти вкотре подумала,
що так не буває
у житті, яке залишається
після диму перед Великоднем,
коли палили старі вінки з гробів,
не наважившись вимовити жодного імени,
щоб не задихнулося полум'я,
щоб не похололо повітря в очах,
перше справді весняне.

Щоб можна було повірити:
все може бути, як у молитвах,
як у повітрі свободи,
як мало бути,
як мало би закінчуватися
кожне століття людей.

11

Скажи, моя радосте,
яке століття для нас
починається?
Хто знову витягнув нас із-за комина
і витер соплі?

Молода буде цілувати всіх.

Кость Москалець

ПРО МІСТЕРІЮ «ЄЗАВЕЛЬ»*

[...] Пошуки основного сюжету заведуть нас аж до книги «Потоки», виданої у 1986 році. Ця збірка закінчувалася програмним віршем «Така хвороба...»:

Така хвороба,
що дитя розучилося ходити,
задихалось,
і вночі
хтось у кишені свічку приносив...
Під вечір
мама з хлопчиком тікала на верх,
сідала у смереках —
повітря йому відколисувала...
А вдосвіта
сходила на потоки,
носила його над водою —
дихання йому наспівувала...

Пригадавши давній вірш, у якому описаний факт із найранішої поетової біографії, можна почати інтерпретаційне розгортання Герасим'юкового міфу, побудованого на двох основних опозиціях **задухи** (тісноти, неволі, омерзіння) — **відкритости** (повітря свободи, творчости, чистоти). Травматичний і визвольний досвід задухи/вільного подиху лежить в основі поетики Герасим'юка. [...]

У містерії «Єзавель» — парафраз уже згадуваного вірша. Майже ті самі слова — і несподіване обернення ідилічної картини, вбивча точність завершення, підкреслена густим чорним шрифтом:

Твій син задихається.
Задихається ще в пелюшках.
«Три́духи» — шепочеш і не знаєш,
хто й чому цю хворобу так назвав.

---

* Фрагмент статті «Чому поет у повітрі?» // Березіль. — 2003. — Число 3—4.

Носиш немовля на руках,
зранку — над потоком, увечері — у смереках,
[...]
день і ніч гойдаєш на руках,
бо в колисці зриває криком небо.
Твій Бог задихається.
Він задихнеться ополудні.

Саме ця жорстка точність хронометрованого кінця Бога (зрештою, «новині» про смерть Бога уже понад сотню літ, і саме в той полудень, коли Він задихнувся від омерзіння, грянув Заратустра, і ціле XX століття проминуло під знаком цієї Недоброї Вісти); і не менш точно встановлена причина смерти не залишає місця для сумнівів. Піднявшись на гору, створивши собі з давніх і новітніх слів повітря, поет виявляє, що тут, замість розчахнутого простору трансценденції — пустка і самота, що відкрите серце Спасителя на іконах Пресвятого Серця зафарбоване, що в спорожнілому повітрі зник дзвін, що з цього неживого повітря — тікають, і тікають, до того ж, **униз**. [...]

«Містерія» перекладається з грецької як «таїнство». В історії культури вона відома в двох іпостасях, перша з яких — таємний релігійний обряд на честь божества, до участи в якому допускалися тільки посвячені (Елевзинські містерії у античних греків або містерії Озіріса й Ізіди у старожитніх єгиптян). Другий різновид містерії — це середньовічна релігійна драма, поширена у Західній Європі; розвинувшись із літургійної драми, вона покинула стіни храму і вийшла на міські та ярмаркові площі. У середньовічних містеріях поєднувались як сцени з Ветхого й Нового Завітів, так і актуальні для тих часів реалії та сюжети повсякденного життя. Герасим'юковій містерії притаманні риси обох згаданих різновидів. Головним персонажем тут мала би бути біблійна цариця Єзавель, жорстокість і злочинність якої зробили це ім'я прозивним; з іншого боку, зображене у творі таїнство виходить поза рамки історичного часу Біблії, сягаючи того першочасу, з якого виджерелюються початки історії, тобто першочасу богів і їхніх взірцевих діянь. Прикметно, що цей першочас розташований поруч із нами — на відстані «одної осени сто років тому» або й ближче — «в середині двадцятого століття», або ще ближче — сьогодні, що примушує згадати слова Еліаде про онтологічну (радше онтичну) потребу людини періодично скасовувати світський час і переноситись у час міфічний.

Ґрунтуючись на Другій книзі царів, Герасим'юк ретельно прописує третій розділ містерії, присвячений «найпідступнішій цариці богообраного народу». Як стає зрозуміло з подальшого, йдеться йому зовсім не про біблійну царицю. З тим самим або й більшим успіхом цю містерію можна би назвати «Астарта», «Калі» чи досліджений Юнгом архетип —

«Велика Матір», яка знову і знову народжуючи дитину, душить її у власних обіймах і плаче над мертвим тілом. Можна також згадати пошуки поета-слідопита Р. Грейвза, що досліджував культ Потрійної місячної богині, яку він називав Білою Богинею. Отже, крім назви, епіграфа і третього розділу, містерія більше нічим не пов'язана з біблійною Єзавеллю; розгрібаючи глибокі пласти засвідомого, поет створює власний міф, що корелює з міфами фінікійським та індуським.

Містерія заснована на сімейних переказах роду Герасим'юків, який звідав усі жахи сталінських репресій, включно з депортацією (сам поет народився аж у Караганді). Слід зазначити, що тільки така оповідь — отримана з вуст найдорожчих людей — є живим міфом, тому що справді живий міф неможливо вичитати з жодних книжок. Ним можна тільки перейнятися через оповідь тих, про кого достеменно знаєш, що вони не стануть брехати (ось чому церква у всі часи надавала великого значення проповіді). Водночас, лише такий живий міф є продуктивним для творця і може проймати його читачів/слухачів. (Мабуть, ще й тому вірші Герасим'юка такі важкі для одноразового сприймання, коли читати їх лише очима. Для якомога повнішого осягнення вони вимагають не тільки неодноразового перечитування-повторення, обов'язкового для кожного міфу, але й рецитації вголос, принаймні пошепки. Без дотримання такої «міфічної» вимоги ми втрачаємо левову частку насущности цих неінформативних повідомлень).

Тож насправді головний персонаж містерії — Молода. Поет скрупульозно відтворює один зі старовинних весільних звичаїв — Молода з дружками ходить селом, запрошуючи на своє весілля, цілуючи при цьому кожного, хто знаходиться у хаті. Рано чи пізно Молодою стає кожна дівчина, це взірцева, сказати б, модельна роль: Молода зображена навіть на кахлях печі, супроводжуючи своєю присутністю усе життя родини, як знак того, що сталося (для матері) і того, що станеться (для дочки). Саме з погляду найменшої дівчинки і описаний весь ритуал, але ця дівчинка — бабуся поета в майбутньому, його майбутня мати й водночас — Молода взагалі («І ти будеш Молода»). Якраз її доля (долі) і подається як таїнство. Мандруючи крізь століття, поет простежує складні перипетії, що чигають на перелякану дівчинку за комином. Він бачить її з хворою дитиною (тобто з самим собою) на руках, бачить її пологи на плоту посеред Єнісею, бачить у відблисках підземних металургійних печей у Караганді. Весь цей ряд образів містичної понадчасової візії поета нагадує відомий апокрифічний мотив ходіння Богородиці по муках, викликаючи безпорадний — через неможливість захистити цю дівчинку — стогін рефрену: **«Як я хотів, щоб тебе не помітили!»** Архетипний образ Діви-Матері набуває пантеїстичних рис: Герасим'юк описує її як доньку бука й ущелини (бо саме на бука й ущелину перетворюються тіні її предків

зі сходом сонця). Молода поєднує в собі риси генеалогічного дерева і дерева реального, — конкретних осіб з позаособовими й позачасовими силами Природи. Містерія не має окресленої фабули, це радше мерехтіння моментальних ментальних сполохів-снів, «нетутешніх відблисків», хвилі драматичних і ліричних імпресій. Адже в міфі оповідають не все — оповідають лише те, що виринає з пам'яті і вражає, хоча це зовні незв'язне мовлення, звичайно ж, має власну структуру, складаючись у плетиво видимого й невидимого, у свого роду павутиння пам'яті. [...] Поет цілком свідомий розривів, але він і не збирався розповідати лінійну історію, його містерія — міф, побудований за логікою, відмінною від поширеної:

І все було б, як у пам'яті [...]
І все було б, як уві сні [...]
І все було б, як у тайні [...]
Бо невидимого завше набагато більше,
ніж видимого,
і останнє можливе тільки у шпарах,
потворних і випадкових,
а ці безформні одіння
нічого не приховують і не викривлюють,
а лиш оповивають, водночас віддаляючись.

Зазираючи в уже/ще невидиме, у четвертий вимір, властиво у четвертий розділ містерії, бачимо заворожливу картину, висвічену сполохом у засвідомому повітрі «одної осени сто років тому». Ватага пастухів спускається з полонини, потрапляючи якраз на вечорниці з музиками й танцями. Герасим'юк ніде не вказує, що це пастухи, він навіть не називає їх легінями або чоловіками, користуючись тільки займенником «вони» або субстантивізованою формою «полонинські», що надзвичайно згущує експресію маси, збитого воєдино гурту. Тут, **унизу**, відбувається зустріч:

І вони прибігли, не вспівши з себе скинути
довгі полонинські сорочки, залоєні,
випарені в жинтиці,
що стояли лубом,
не пропускаючи ні дощу, ні вітру —
так і примчали з усім блеянням і трембітанням,
із ревищем рогів і вовчим завиванням —
прилетіли, здичавілі й задимлені!

І хіба могли вони знати, що дівча,
яке вперше прийшло на забаву
у найбілішій на світі сорочці
і найновіших запасках,

зробить ватяними їхні ноги —
та це ж і ведмедям карпатським не під силу!
І хіба могли вони закружляти тебе в танці
з усім своїм димом і гуркотом!

А ти пожирала їх поглядом,
а вони тільки скоса позиркували,
збившись докупи, як вівці,
і шепотіли мені на вухо: «Ади яка!»
І хоч би один поцікавився:
хто я такий і звідки!

І хіба тут будеш хоч би проклятим поетом,
коли їм абсолютно байдуже,
з якого я краю і з якого сторіччя,
бо навіть вони, полонинські,
не сміють запросити тебе до танцю.

Брудне спускається з гори, зустрічаючи найчистіше внизу! Що відбувається з пастухами, котрі могли сміливо виходити на двобій з карпатськими ведмедями, ба більше — котрі самі схожі на ведмедів первісною силою і дикістю, котрі самі нагадують стихію «з усім своїм димом і гуркотом», та, власне, і є стихією чоловічости, натиску, агресивности? Чому вони збиваються докупи, як вівці, а їхні ноги стають ватяними? Перед чим цей жах, який відбирає мову? Кого вони зустрічають тут, **унизу**? Відповідь на всі ці питання може бути тільки одна: вони зустрічають дольну сакральність, відмінну від сакральности горньої, вони бачать трансцендентне, Абсолют, утілений у тонесеньке дівча. Герасим'юк дуже влучно і слушно вживає саме цей, середній рід, бо воно — не жінка, воно понад- і позастатеве. Жах пастухів упізнаваний: отак боїться Мойсей, котрий побачив Бога і знає, що тепер він помре, бо смертному не можна бачити Вічне безкарно. Цей-таки страх плутає язика апостолові Петру у мить Преображення Христа, примушуючи говорити невідь-що, «бо не знав, що́ казати, бо були перелякані». І ці пастухи можуть прошепотіти лише два слова: «Ади яка!» Адже вони піднімалися на гору — і не зустріли Бога там! Адже всі описи і поради містиків щодо сходження вгору, до Вищого Світла, врівноважуються, якщо взагалі не анулюються цим Герасим'юковим прозрінням: сорочка, вбрана гуцульським дівчам на першу в житті забаву — «осяйна, дуже біла, як сніг, якої білильник не зміг би так вибілити на землі!» Найбіліша на світі сорочка може бути тільки одна, світло, випромінюване нею — епіфанія Божества. «Оскільки буття ототожнюється із сутністю священного, то божества обов'язково світяться або

показуються своїм шанувальникам у вигляді світлових епіфаній», — пояснював Мірча Еліаде.

Але до чого тут жорстокість Єзавелі і кровожерність Великої Матері або індуської богині Калі? Що хотів висловити поет, вдаючись до образу чи не єдиної злочинниці у всьому Ветхому Завіті, якщо, звичайно, не рахувати провину праматері Єви? Адже попри нелюдський страх, ті пастухи могли би повторити за апостолом Петром: «добре бути нам тут!» Їм добре, незважаючи на те, що **воно** їх пожирає — наразі поглядом. Чому це безневинне дівча, яке згодом стане Молодою, а ще пізніше — Матір'ю, пов'язується з неймовірними злочинами, навіюючи моторош і легіт благодаті одночасно?

Страшно опинитися перед очима Живого Божества, навіть тоді, коли воно постає не в конвенційному образі Всемогутнього Повелителя, а в постаті тендітного, тремтливого, наче розквітла «в снігу на вітрі» черешнева галузка, — і беззахисного дівчатка. Анітрохи не стає легше від того, що Веління обертається Благанням і Благання це якраз про захист і оборону. Бо захистити Його можна не просто віддавши всю первісну силу і стихійну могуть чоловічого лібідо, а лише згорівши до останку, віддавши життя на жертвоприносини, котрі, як справжні жертвоприносини, не можуть розраховувати на винагороду в горньому, а тим більше в дольному царствах. Хто може вмістити це? Хто може запропонувати себе як поживу для Божества — і віддати життя «за так», за Ніщо? Хто може відповісти Йому поглядом або словом, коли Благання вимагає не відповіді, а всього тебе?

Ми повинні не забувати, що поруч із пастухами стоїть поет, для якого це божественне дівча — рідне. Бажання захистити Його і захистити себе від Нього взаємопроникні:

Як я хотів, щоб тебе не помітили!

Я навчився не помічати тебе так,
як уміли тільки полонинські.

Адже помітити — означає погодитися, як погодився Авраам, приносячи в жертву єдиного сина, бо таким було Веління Живого Бога. Для поодинокої екзистенції очевидним є те, що народжуючи життя, мати одночасно народжує смерть цього життя, позаяк кожне земне життя — смертне. Отже, кожне народжене існування і його «першородний гріх» знімаються, анулюються синхронно народжуваною смертю, а коли так, мати сутнісно залишається невинною Дівою. Зустрітися з нею поглядом «одної осени сто років тому» означає дати згоду народитися-і-померти. Бо те, що сталося — вже й не сталося. Однак для часового існування ця синхронність принесеної жертви згоди і отриманого від матері дару

життя-і-смерти, двох рівноцінних миттєвостей, кожна з яких знімає одна одну, а тому не може бути витлумачена у категоріях добра і зла, не є наявною як одночасний досвід. Носячи у собі природжену бомбу більш або менш сповільненої дії, вирощуючи її кожним наступним подихом, це часове існування все життя залишається неготовим до того, що вже сталося першої ж миті зачаття, за миттєвість ста років до цієї миті, намагаючись відстрочити отримання повноти дару, на якому, поміж тим, зафундована його екзистенція і присутність. Ось чому пам'ять, яка починається поцілунком, тим-таки поцілунком і завершується, як завершується і «Єзавель»:

Молода буде цілувати всіх.

Ось що вбачають пастухи у явленій їм грізній красі беззахисного трансцендентного. Ось чому цей образ збігається не з образом Єзавелі, а з образом Великої Матері, яка народжує і вбиває своє дитя. Але стає зрозумілим і те, чому поет усе-таки звернувся до постаті цариці; адже вона, на відміну від богині Калі або, припустімо, Діви Марії — смертна жінка. Тут слід пригадати висновки Юнґа, зроблені після аналізу тлумачень образу Богородиці у вченні римо-католицької церкви: «Шляхом особливих запобіжних заходів Марія підноситься до статусу, так би мовити, богині і цим самим втрачає всю свою людську природу: вона зачинає своє дитя не в гріху, як усі інші матері, а, значить, дитя ніколи не стане людиною, але буде Богом. Досі завжди [...] випускали з уваги, що через це дійсність очоловічення Бога стає сумнівною, а отже, воно здійснюється лише частково. **Обоє вони — Мати і Син — не справжні люди, а Боги»** («Відповідь Йову»). Містерія Герасим'юка пропонує інший спосіб бачення цих непростих речей, і спосіб цей більш людський, менш казковий, більш трагічний: **смертне може бути священним, безсмертне може бути безсилим**. Витіснені християнством вірування й ритуали не є «поганськими» і «профанними», становлячи інакшу сакральність. Ті самі жіночі руки, які видавлюють кров крота у літепло і протягують немовля крізь коріння дерев, щоб вилікувати його — ці ж руки перуть у гірських потоках рушники, опоряджаючи християнську церкву до Великодня. Для того, щоб зустріти священне, можна йти до тієї церкви — але можна іти і на полонину Кознєску або до непрохідного смерекового лісу, щоби побачити

як на скелі
проти сонця
павучок сплітає
образ Богородиці
(«Сигла»)

Врешті цей образ Богородиці і Великої Матері можна побачити в рисах кожної смертної жінки, страждання і ходіння по муках якої варті не меншого співчуття й зрозуміння, ніж страждання Марії, а моторошне вознесіння матері сотенного Святослава, яка підірвалася на замінованому трупі сина разом з його малими дітьми — не менш священне за вознесіння пророка Іллі. Ба більше: без досвіду цих земних страждань, без досвіду співчуття до них тут, у долині сліз, муки хай там яких богів залишалися би для нас незбагненною абстракцією. Тільки тому «У-у-у, западенка! — звучатиме як осанна» («Єзавель»). Немає сенсу відчужуватися від власних страждань, фізичних або духовних і моральних — або вважати їх менш значимими і менш священними за страждання людей, розіп'ятих на хрестах дві тисячі років тому; однак є сенс шукати у цих стражданнях Утішителя, знаходячи Духа не лише в причасті, але й у пахощах смереки, любистка, біждеревка і м'яти — бо той Дух і ці пахощі не суперечать одне одному. Людське існування здобуває сенс у вигодовуванні і піклуванні про безпорадного Бога, і саме тим, хто робить це, Ісус обіцяв своє Царство: «Бо Я голодував був — і ви нагодували Мене, прагнув — і ви напоїли Мене, мандрівником Я був — і Мене прийняли ви» (Мт 25, 35). Тільки смертний Бог пригадає у своєму Царстві того, з ким «ділимось, мовби черствим окрайцем, смертю» («Марю лиш вогневим блискавки списом...»)

Споглядаючи жінок, які щороку знімають рушники у церкві перед Великоднем, щоби випрати їх, поет гостро відчуває цю інакшу, дольну сакральність, звертаючись із питанням до Того, Хто відає безкінечне життя і кінечну смерть:

Що ти сказав цим жінкам, Господи?
Може, тільки одній,
але що це змінює? [...]

АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК ТВОРІВ

1745 — петрівка 266

«Анно, я з тобою співав...» 300
Апостоли 242
«Аркуш льоду. Лід. А де ж ріка?» 26
Ахіллесова п'ята 72

«Багато небесної сходить краси...» 94
Балада (I) 92
Балада (II) 187
«Битий небитого повезе...» 240
«Білим ягнятам залишу грунь і присліп...» (Із циклу «Суха різьба») .311
«Білими волічками...» 218
«Білого гриба запах сниться — тулиш до листя...»
(Із циклу «Запах білого гриба») 88
«Боже мій, Боже, в чорну днину...» 215
Братові 155
«Були вечори опівнічні — як давні листи...»
(Із циклу «Запах білого гриба») 87
Бурелім на провідну неділю 1989-го 174

«В *афини*!.. Зранку — слово це... Йдеш...» (Із циклу «Кахлі») 32
«В бутинах робили, в лісах жили, ліси валили...» (Із циклу «Кахлі») ..29
«В горах є ще дві гражди. Хлопці, знімайте кіно...» 211
«В цьому році різьблёному, в цьому квітневому році...» 46
«Важко прокинутись і піти...» 120
Василеві Портяку на 50-ліття 325
Верхами біжить 301
«Верхи й ліси вже хтось нашепотів...» 151
«Вже треба іти. Не тому, що пора полуднева...»
(Із циклу «Запах білого гриба») 89
«Вибігла серед ночі з хати...» (Із циклу «Кахлі») 28

«Вигадки, ілюзії... Ти їх...» 59
«Вимовляю твою самотність...» 313
«Вирвалася з ночі коляда!» 159
«Він і нині скрипаль...» 243
«Він має повернутися. В хатину...» 70
«Він прибіжить...» 236
«Вінок тобі плетуть. І ти підходиш тричі...» 23
Влітку, наприкінці 80-х 139
«Водохреще моє, Відорщі...» 221
«Вона не знає: живий він чи ні!» 227
«Вона несе мені малиннику...» 233
Восени, наприкінці 40-х... 223
«Вперше, вдесяте і всоте прошу: пропади...»
(Із циклу «Суха різьба») 307
Вся в шовках 82

«Гадав: Спаситель наш — поет, отож...» 292
Галицькі георгіки 276
«Голос тихий почула вона...» 320
«Гори, де був я молодим...» 331
Гроза у Брустурах 52
«Гудуть печери із осінніх гір...» 299

«Дальнім ґрунем...» (Із циклу «Кахлі») 35
«Дванадцять сивих суддів сидять...» 172
Дві афинки 110
Дві ранкові пісні (Альби) 219
«Де ви пасли, олені небесні?» 147
«Де холодна рука, жовтий лист, низина вечорова...»
(Із циклу «Незрима тінь») 42
«Дев'ять днів, а потому сорок...» 212
Дидактичний етюд (I) 78
Дидактичний етюд (II) 202
Диптих 229
«Дихають так уві сні...» 38
«Діждався і я ритуального сплеску Дніпра...» 280
До папороті 327
До смерек 328

До трепети 326
«Дома прокинувся. Сніг...» 149
Дорогою на Мончели 65
Досвітні душі 136
«Дощ на світанку стих, але за мить...» 127
Друге послання Дмитра з Кутів до галичан 180
Другий вірш 341

Елегія до Ольги 281

«Є різні вітри. Є ватри...» 194
Єзавель (Містерія) 354

«Жовта нитка буде. Нитка жовта...» 126
«З тобою дні — як на верхах пласти...» (Із циклу «Незрима тінь») ...41
«За вікном — водоспад. І таке мерехтіння...» 49
«Забагато побитого тіла...» (Із циклу «Суха різьба») 309
«Забаглося ізнов біблійним вилам...» 254
Замело 142
«Запахли яблука у сіні...» 107
Заручини 75
«Зброя не довела до порога...» 100
«Здалеку надходять. Із душі...» 148
«Зимарка в снігах. Тут опришки сумні зимували?» 80
«Зимувала у стайні між овець білих...» 214
«Зіпершись о стіну з гнилих бервен...» 118
«Злетів Капак над гори, як топір!» (Із поеми «Дерев'яний літак») ...25
«Злива була у Ворохті давнього дня...» 152
Змія (Із циклу «Дев'ять віршів») 334
«Знаю полонинські обличчя...» 39
«Зникає моя душа...» 321
«Зранку отаву скосила...» (Із циклу «Кахлі») 30
«Зронила шиття...» 116

«...І заклинання мольфарів...» 237
«І збудуться слова...» 48
«І кінь тебе поніс через потік...» 193
«...І рука, що уві сні затерпла...» 258

«...І слово не спалахне...» 259
«...І строфи переставиш, як валізи...» 60
«І ти на Ґреготі потанцював...» (Із циклу «Кахлі») 33
«Ідуть прокажені. Леправі не можуть не йти...» 255
Іржавий осінній явір 216

«Йде мати і дитя несе...» 206
«Йде сніг. Я стою у траві...» 192

Київська повість (Сорок строф) 346
Кілька хвилин першої світової 81
«Коли з'явилась лая псів...» 157
«Коли моя мати заходить до церкви...» 234
«Коли пішли зі світу ґазди перші...» 196
Колія Шакули 278
Коса 165
«Кров запікалась на кігтях...» 297
«Кроки на смерековім помості...» 169
Крук (Із циклу «Сім віршів») 294

Леонардо: сонет
(«Мадонна з немовлям, святою Анною і ягнятком») 263
«Листя впало, зникли імена...» 86
«Ліс небеса вибирає у мене з очей...» (Із циклу «Суха різьба») 306
«Літа душа, немов лоша у зливі...» 106
«Літавиця стоїть на воді...» 183

«Люблю мамин почерк. Слова її переповім...» 122

«Мав би я чорне лице до тебе іти...» 145
«Майже люблю ці ночі. Не довші — більші...» 322
«Малим я Сокільського лісу боявся, смерекового...» 57
Маріє 163
«Марю лиш вогневим блискавки списом...» 316
Матір овець 207
Мешканець: сонет 262
«Ми вдихали сіно цього світу...»
(Лубок «Партизанка». Косівська торговиця, початок 70-х) 271

«Ми на камінь поклали мечі...» 93
«Ми підійшли до церковних стін...» 219
Ми принесли із космосу сивих овець 98
«Місячної ночі...» (Із циклу «Кахлі») 27
«Мовчав, а прокидаєшся від крику...» 153
Могур: сонет 264
Молодий ліс 124

«На березі Він вогонь розклав...» 248
«На весіллі раптом заголосять...» 251
«На зорях твоє ворожіння?» 217
«На лісу вечоровому тканні...» 229
«На сіні, що сріблє над кущами...» 241
«На тисовії налягає Довбуш...» 265
«На ту стаєньку вийшов я вночі...» 43
«Над нами інший лік епох...» 189
«Найтонша ватра не згаса...» 231
«Наступить вечір у досвітній тьмі...» 317
«Наші крики вітер посплітав...» 50
«Невже празниковий розходиться люд?» 182
«...немов поставив *Гамлета*. І вкотре...» 109
«Не відав, ні, той вершник, хто і нащо...» 119
«Не віриться, що ти застав полотна...» 77
«Не зло і не зламане в хащі крило...» 138
«Не знаю, чому, де ходили ми юними — білі...» 45
«...Не про всіх запитав. Розказав...» 97
«Не чую зойків і відлунь зловіщих...» 108
Нічний слайд 74
Нічні дзвони Володимирського 101
Нічні кіоски — 93 252
«Ну де ти познаходив цих музик!» 51
«Ну хто ж, як не Хорс, порозвіяв твої чорно-сині?» 257

Оглядаючись 62
Осінні пси Карпат 69
«Останніх років київське кіно...» 134
«Остання коляда — букові...» (Із циклу «Кахлі») 34

Павуки пам'яті (Симетричний триптих сновидінь) 258
Паломник 64
«Пахне тілом. Незримим. Зітлілим...» (Із циклу «Суха різьба») 308
«Пахнуть сіном київські дахи...» 71
«Перед тобою, над горою — ліс темний...» (Із циклу «Кахлі») 31
Перше послання Дмитра з Кутів до галичан 178
Перший вірш 337
Перший сніг 201
Пес (Із циклу «Сім віршів») 293
«Під гору тягнуть сіно коні...» 287
«Пісень весняних темного багатства...» 84
«Поезіє, порятувала...» (Із циклу «Суха різьба») 310
Поет у повітрі 337
Попелиста осіння смерека 204
Потік 37
Прадід 54
«Прийшли вночі. „Твій, діду, син умер...“» 95
«Прийшов, привітав, і сказали, що вже по весіллю...» 76
Пряжа 146
Пси Юрія Змієборця 245

Ранкова пастораль 103
Ранкова пісня в Парижі 314
«Рівноапостольний Святий...» 232

Сад 199
«Святили паску черешневим цвітом...» 143
«Себе залишаєш на осінь у сенсі зрушення зла...» 291
Серпень за старим стилем 284
Серпнева імпровізація на два лади 323
«Сивнющу гілку яблукату...» 239
Сигла 272
Сова (Із циклу «Дев'ять віршів») 333
Сонет 135
Сонет 260
«Спасителем чи сином необнятим...» 117
«Станичний, я, взискуючий во плоті...» 270
«Стараєшся для них. Тож не спіткнись на римі...» 158

Старий Завіт 90
Старовинний пейзаж 61
Старовинні забави 185
«Старовинні світанки осінні вспадковуєш ти...» 289
Стилізація: сонет (I) 261
Стилізація: сонет (II) 283
Стилізація: сонет (III) 329

«Така хвороба...» 47
«Те найменше звіря...» 133
«Ти — безсоння. І вчора, і нині, й навіки — безсоння...» 282
«Ти кажеш: нині день наш такий. Нехай буде як буде...» 312
«Ти нарешті збагнув: ти — один...» 198
«Ти співвітчизника скручуєш в ріг...» 121
Тільки Дніпро (Київський триптих безсоння) 280
«Тоді ми зникли в лісі... Кроків шість...» 144
«Тремтіли коні на стерні...» 129
Третій вірш 343
Тридцятий черешневий цвіт 111
Триптих коротких елегій 326

«У захристії трійця стоїть...» 213
«У неба на краю ти склала крила...» 230
У храмі 168

Фінальна імпровізація 344

«Хтось грає за лісом на скрипці. Спасіте його...» 188
Художник 56
Художник як займенник 315

«Це повітря смиренно мовчить...» 256
«Цілуючи дах дзвініці...» 304
«Цю *картку* він вибрав за день чи за два до. А потім...» 154
«Ця осінь, Боже, також золота...» 191

«Червоні щити. Лице сумне...» 24
Чоловічий танець 105

«Чомусь рішили: суці, значить — суче...» 79
«Чуєш мене? Багряні захід і схід...» 298

«Щороку...» 130
«— Що таке, мамо, Космач?» 150

«Я бачу інший серпень...» (Із циклу «Отави кольору місяця») 319
«Я вижив тут, і я тобі віддам...» 128
«Я вівці чорні й білі розгубив...» 132
«Я вірші пишу вночі в Прокураві...» 238
«Я жив у пні обпаленім, як вуж...» 115
«Я звертаюсь до тебе...» 330
«Я змалку боявся поганого ока. Зомлів...» 176
«Я знаю, від чого я гину...» 123
Я не знаю того, хто привів 225
«Я не повірю, що лиш ти одна...» (Із циклу «Незрима тінь») 40
«Я прокинувся в серпні з холодних космацьких отав...» 36
«Я промчався тунелем тих літ...» 160
«Я терпів свою душу. Страх. Бруд...» 156
«Якісь присілки-гнізда Космача...» 85

ЗМІСТ

І

Іван Дзюба ...І є такий поет 7

«Вінок тобі плетуть. І ти підходиш тричі...» 23
«Червоні щити. Лице сумне...» 24
«Злетів Капак над гори, як топір!» (Із поеми «Дерев'яний літак») ...25
«Аркуш льоду. Лід. А де ж ріка?» 26
«Місячної ночі...» (Із циклу «Кахлі») 27
«Вибігла серед ночі з хати...» (Із циклу «Кахлі») 28
«В бутинах робили, в лісах жили, ліси валили...» (Із циклу «Кахлі») ..29
«Зранку отаву скосила...» (Із циклу «Кахлі») 30
«Перед тобою, над горою — ліс темний...» (Із циклу «Кахлі») 31
«*В áфини!*.. Зранку — слово це... Йдеш...» (Із циклу «Кахлі») 32
«І ти на Ґреготі потанцював...» (Із циклу «Кахлі») 33
«Остання коляда — букові...» (Із циклу «Кахлі») 34
«Дальнім ґрунем...» (Із циклу «Кахлі») 35
«Я прокинувся в серпні з холодних космацьких отав...» 36
Потік 37
«Дихають так уві сні...» 38
«Знаю полонинські обличчя...» 39
«Я не повірю, що лиш ти одна...» (Із циклу «Незрима тінь») 40
«З тобою дні — як на верхах пласти...» (Із циклу «Незрима тінь») ...41
«Де холодна рука, жовтий лист, низина вечорова...»
(Із циклу «Незрима тінь») 42
«На ту стаєньку вийшов я вночі...» 43
«Не знаю, чому, де ходили ми юними — білі...» 45
«В цьому році різьблёному, в цьому квітневому році...» 46
«Така хвороба...» 47
«І збудуться слова...» 48
«За вікном — водоспад. І таке мерехтіння...» 49
«Наші крики вітер посплітав...» 50
«Ну де ти познаходив цих музик!» 51

Гроза у Брустурах 52
Прадід 54
Художник 56
«Малим я Сокільського лісу боявся, смерекового...» 57
«Вигадки, ілюзії... Ти їх...» 59
«...І строфи переставиш, як валізи...» 60
Старовинний пейзаж 61
Оглядаючись 62
Паломник 64
Дорогою на Мончели 65

II

Осінні пси Карпат 69
«Він має повернутися. В хатину...» 70
«Пахнуть сіном київські дахи...» 71
Ахіллесова п'ята 72
Нічний слайд 74
Заручини 75
«Прийшов, привітав, і сказали, що вже по весіллю...» 76
«Не віриться, що ти застав полотна...» 77
Дидактичний етюд (І) 78
«Чомусь рішили: суці, значить — суче...» 79
«Зимарка в снігах. Тут опришки сумні зимували?» 80
Кілька хвилин першої світової 81
Вся в шовках 82
«Пісень весняних темного багатства...» 84
«Якісь присілки-гнізда Космача...» 85
«Листя впало, зникли імена...» 86
«Були вечори опівнічні — як давні листи...»
(Із циклу «Запах білого гриба») 87
«Білого гриба запах сниться — тулиш до листя...»
(Із циклу «Запах білого гриба») 88
«Вже треба іти. Не тому, що пора полуднева...»
(Із циклу «Запах білого гриба») 89
Старий Завіт 90
Балада (І) 92
«Ми на камінь поклали мечі...» 93
«Багато небесної сходить краси...» 94

«Прийшли вночі. „Твій, діду, син умер...“» 95
«...Не про всіх запитав. Розказав...» 97
Ми принесли із космосу сивих овець 98
«Зброя не довела до порога...» 100
Нічні дзвони Володимирського 101
Ранкова пастораль 103
Чоловічий танець 105
«Літа душа, немов лоша у зливі...» 106
«Запахли яблука у сіні...» 107
«Не чую зойків і відлунь зловіщих...» 108
«...немов поставив *Гамлета*. І вкотре...» 109
Дві афинки 110
Тридцятий черешневий цвіт 111

III

«Я жив у пні обпаленім, як вуж...» 115
«Зронила шиття...» 116
«Спасителем чи сином необнятим...» 117
«Зіпершись о стіну з гнилих бервен...» 118
«Не відав, ні, той вершник, хто і нащо...» 119
«Важко прокинутись і піти...» 120
«Ти співвітчизника скручуєш в ріг...» 121
«Люблю мамин почерк. Слова її переповім...» 122
«Я знаю, від чого я гину...» 123
Молодий ліс 124
«Жовта нитка буде. Нитка жовта...» 126
«Дощ на світанку стих, але за мить...» 127
«Я вижив тут, і я тобі віддам...» 128
«Тремтіли коні на стерні...» 129
«Щороку...» 130
«Я вівці чорні й білі розгубив...» 132
«Те найменше звіря...» 133
«Останніх років київське кіно...» 134
Сонет 135
Досвітні душі 136
«Не зло і не зламане в хащі крило...» 138
Влітку, наприкінці 80-х 139
Замело 142

«Святили паску черешневим цвітом...» 143
«Тоді ми зникли в лісі... Кроків шість...» 144
«Мав би я чорне лице до тебе іти...» 145
Пряжа 146
«Де ви пасли, олені небесні?» 147
«Здалеку надходять. Із душі...» 148
«Дома прокинувся. Сніг...» 149
«— Що таке, мамо, Космач?» 150
«Верхи й ліси вже хтось нашепотів...» 151
«Злива була у Ворохті давнього дня...» 152
«Мовчав, а прокидаєшся від крику...» 153
«Цю *картку* він вибрав за день чи за два до. А потім...» 154
Братові 155
«Я терпів свою душу. Страх. Бруд...» 156
«Коли з'явилась лая псів...» 157
«Стараєшся для них. Тож не спіткнись на римі...» 158
«Вирвалася з ночі коляда!» 159
«Я промчався тунелем тих літ...» 160

IV

Маріє 163
Коса 165
У храмі 168
«Кроки на смерековім помості...» 169
«Дванадцять сивих суддів сидять...» 172
Бурелім на провідну неділю 1989-го 174
«Я змалку боявся поганого ока. Зомлів...» 176
Перше послання Дмитра з Кутів до галичан 178
Друге послання Дмитра з Кутів до галичан 180
«Невже празниковий розходиться люд?» 182
«Літавиця стоїть на воді...» 183
Старовинні забави 185
Балада (II) 187
«Хтось грає за лісом на скрипці. Спасіте його...» 188
«Над нами інший лік епох...» 189
«Ця осінь, Боже, також золота...» 191
«Йде сніг. Я стою у траві...» 192
«І кінь тебе поніс через потік...» 193

«Є різні ва́три. Є ватри́...» 194
«Коли пішли зі світу ґазди перші...» 196
«Ти нарешті збагнув: ти — один...» 198
Сад 199
Перший сніг 201
Дидактичний етюд (II) 202
Попелиста осіння смерека 204
«Йде мати і дитя несе...» 206
Матір овець 207
«В горах є ще дві ґражди. Хлопці, знімайте кіно...» 211
«Дев'ять днів, а потому сорок...» 212
«У захристії трійця стоїть...» 213
«Зимувала у стайні між овець білих...» 214
«Боже мій, Боже, в чорну днину...» 215
Іржавий осінній явір 216
«На зорях твоє ворожіння?» 217
«Білими волічками...» 218
Дві ранкові пісні (Альби)
I. «Ми підійшли до церковних стін...» 219
II. «Водохреще моє, Відорщі...» 221
Восени, наприкінці 40-х... 223
Я не знаю того, хто привів 225
«Вона не знає: живий він чи ні!» 227
Диптих
I. «На лісу вечоровому тканні...» 229
II. «У неба на краю ти склала крила...» 230
«Найтонша ватра не згаса...» 231
«Рівноапостольний Святий...» 232
«Вона несе мені малиннику...» 233
«Коли моя мати заходить до церкви...» 234
«Він прибіжить...» 236
«...І заклинання мольфарів...» 237
«Я вірші пишу вночі в Прокураві...» 238
«Сивнющу гілку яблукату...» 239
«Битий небитого повезе...» 240
«На сіні, що сріблє над кущами...» 241
Апостоли 242
«Він і нині скрипаль...» 243

Пси Юрія Змієборця 245
«На березі Він вогонь розклав...» 248

V

«На весіллі раптом заголосять...» 251
Нічні кіоски — 93 253
«Забаглося ізнов біблійним вилам...» 254
«Ідуть прокажені. Леправі не можуть не йти...» 255
«Це повітря смиренно мовчить...» 256
«Ну хто ж, як не Хорс, порозвіяв твої чорно-сині?» 257
Павуки пам'яті (Симетричний триптих сновидінь)
I. «...І рука, що уві сні затерпла...» 258
II. «...І слово не спалахне...» 259
III. Сонет 260
Стилізація: сонет (I) 261
Мешканець: сонет 262
Леонардо: сонет
(«Мадонна з немовлям, святою Анною і ягнятком») 263
Могур: сонет 264
«На тисовії налягає Довбуш...» 265
1745 — петрівка 266
«Станичний, я, взискуючий во плоті...» 270
«Ми вдихали сіно цього світу...»
(Лубок «Партизанка». Косівська торговиця, початок 70-х) 271
Сигла 272
Галицькі георгіки 276
Колія Шакули 278
Тільки Дніпро (Київський триптих безсоння)
I. «Діждався і я ритуального сплеску Дніпра...» 280
II. Елегія до Ольги 281
III. «Ти — безсоння. І вчора, і нині, й навіки — безсоння...» 282
Стилізація: сонет (II) 283
Серпень за старим стилем 284
«Під гору тягнуть сіно коні...» 287
«Старовинні світанки осінні вспадковуєш ти...» 289
«Себе залишаєш на осінь у сенсі зрушення зла...» 291
«Гадав: Спаситель наш — поет, отож...» 292
Пес (Із циклу «Сім віршів») 293

Крук (Із циклу «Сім віршів») 294

VI

«Кров запікалась на кігтях...» 297
«Чуєш мене? Багряні захід і схід...» 298
«Гудуть печери із осінніх гір...» 299
«Анно, я з тобою співав...» 300
Верхами біжить 301
«Цілуючи дах дзвініці...» 304
«Ліс небеса вибирає у мене з очей...» (Із циклу «Суха різьба») 306
«Вперше, вдесяте і всоте прошу: пропади...»
(Із циклу «Суха різьба») 307
«Пахне тілом. Незримим. Зітлілим...»
(Із циклу «Суха різьба») 308
«Забагато побитого тіла...» (Із циклу «Суха різьба») 309
«Поезіє, порятувала...» (Із циклу «Суха різьба») 310
«Білим ягнятам залишу грунь і присліп...» (Із циклу «Суха різьба») .311
«Ти кажеш: нині день наш такий. Нехай буде як буде...» 312
«Вимовляю твою самотність...» 313
Ранкова пісня в Парижі 314
Художник як займенник 315
«Марю лиш вогневим блискавки списом...» 316
«Наступить вечір у досвітній тьмі...» 317
«Я бачу інший серпень...» (Із циклу «Отави кольору місяця») 319
«Голос тихий почула вона...» 320
«Зникає моя душа...» 321
«Майже люблю ці ночі. Не довші — більші...» 322
Серпнева імпровізація на два лади 323
Василеві Портяку на 50-ліття 325
Триптих коротких елегій
I. До трепети 326
II. До папороті 327
III. До смерек 328
Стилізація: сонет (III) 329
«Я звертаюсь до тебе...» 330
«Гори, де був я молодим...» 331
Сова (Із циклу «Дев'ять віршів») 333
Змія (Із циклу «Дев'ять віршів») 334

Наукова бібліотека Університету "Києво-Могилянська академія"

252 248

VII

Поет у повітрі
Перший вірш 337
Другий вірш 341
Третій вірш 343
Фінальна імпровізація 344
Київська повість (Сорок строф) 346
Єзавель (Містерія) 354

Кость Москалець Про містерію «Єзвель» 368

Алфавітний покажчик творів 376